

ISKOLÁINK — NEVELŐINK

A BARANYA MEGYEI ÉS A PÉCS VÁROSI TANÁCS
VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGAI OKTATÁSI OSZTÁLYAINAK

TÁJÉKOZTATÓJA

PÉCS, 1956 JÚLIUS

ISKOLÁINK — NEVELŐINK.

A BARANYA MEGYEI ÉS A PÉCS VÁROSI TANÁCS
VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGAI OKTATÁSI OSZTÁLYAINAK

TÁJÉKOZTATÓJA

PÉCS, 1956 JÚLIUS

ESKOLANK - NEWBORN

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

UNIVERSITY OF CHICAGO

UNIVERSITY OF CHICAGO

A mindenoldaluan fejlett kommunista személyiség kialakításának néhány lélektani és pedagógiai problémája az egyes életkorokban

A kommunista nevelés célja a mindenoldaluan fejlett személyiség. A mindenoldaluan fejlett személyiség, mint nevelési eszmény egyrészt minőségileg új és teljesebb, mint eddigi cél a nevelés történetében, ugyanakkor azonban folytatója és betetőzője azoknak a nevelési céloknak, amelyeket haladó, humanista korszakok a történelem folyamán a nevelés elé eszményül tűztek ki.

Közismert az, hogy a görög nevelés eszménye a *kalokagathia*, lényegében a harmonikus, testileg és szellemileg egyaránt fejlett embert tekintette a nevelés végső céljának. A renaissance és humanizmus, az emberiség történetének az a nagy, forradalmi korszaka is a sokoldalú emberben, az *uomo univerzálében* látta nevelési eszményét. Ezeknek a társadalmi szükségletekből fakadó nevelési törekvéseknek az eredményeként mindkét nagy, haladó korszak néhány kiemelkedő egyéniséget termelt ki magának. — Gondoljunk az athéni nagy művészekre és gondolkodókra, vagy a renaissance és humanizmus nagyjaira: Leonardó da Vincire, Michelangelóra, Montaignera, Erazmusra, stb.

Ezen korok sokoldalúnak és harmonikusnak látszó nevelési eszményei, bár a maguk korában és a nevelés egész történetében a haladás ragyogó példáit vetítik előre, még távol állnak az igazi, mindenoldalúságtól. Mindenekelőtt súlyos hibája e korok nevelési célkitűzéseinek, hogy *nem vonatkoztak minden emberre*. Csak a kiváltságos szabadokra és ezek közül is csak a gazdagokra. A görög műveltség teljét a magában foglaló enkyklios paideia-t, csak a szabadok tanulhatták. Ezért lett később hét szabad művészet a neve. Ugyanígy a fejedelmi udvarok és a legelőkelőbbek szűkkörére szorítkozott a renaissance és a humanizmus mozgalma.

Másik súlyos hibája volt ezeknek a különben haladó nevelési törekvéseknek, a *kizárólagos elméleti jelleg* a gyakorlat megvetése. A nagy görög filozófus, Aristoteles a gyakorlati munkát lealacsonyítónak, csak rabszolgához méltónak tartotta. Plutarchos Archimedest méltatva azért dicséri meg, mert találmányait nem szennyezte be gyakorlati munkára való felhasználással. A renaissance és a humanizmus nagyjai is messze vannak a tényleges gyakorlati élettől, a termelő munkától. Valamennyien *előkelő elszigeteltségben élnek*, kizárólagosan szellemi munkát végezve, pl. Montaigne élete nagy részét kastélyában elvonulva, szabad búvárkodásban töltötte. Milyen távolság választja el itt a fej és a kéz munkáját! Micsoda különbség van egy előkelő humanista nevelés és munkája és egy jobbágy nevelése és munkája között!

Egy következő súlyos egyoldalúsága ezeknek a humanista törekvéseknek: a világban folyó tényleges *harctól való távolmaradás*, az elefántcsont-toronyba való elzárkózás. Az ókori és renaissancekori humanisták igyekeztek távoltartani magukat a politikától, koruk osztályharcától. Egy Erazmus pl. bár sokmindenről szellemesen

véleményt mondott, rendkívüli módon félt attól, hogy kora nagy vitájába a reformáció és az ellenreformáció kérdésében határozottan állást foglaljon. Ez a nagyfokú óvatosság és az apolitikus magatartás egyik lényeges jellemzője a polgári humanista magatartásnak még napjainkban is. — A harmonikus embereszmény és a humanista sokoldalúság fehéat több vonatkozásban hiányos, vagyis egyoldalú. Ehhez még hozzá kell venni azt, hogy ezek a célkitűzések a valóságban csak a haladás felvillanó fényei voltak. Az élet és a nevelés tényleges gyakorlata a rabszolga, a hűbéri és a kapitalista társadalomban súlyosan egyoldalúvá torzította az emberek majdnem valamennyiét. — Mennyire távol állnak a harmonikusán fejlett embereszménytől a rabszolgák, a jobbágyok és a proletárok milliói! De mennyire egyoldalú a maga műveltségében az ókori patricius, vagy a középkori csak harcra képzett lovag, vagy a kizárólag spekulációra kifinomult agyú kapitalista.

Mindezekkel az egyoldalú és torz nevelési törekvésekkel és eredményekkel szemben a *kommunista nevelés* egy minőségileg új sokoldalúságot, helyesebben mindenoldalúságot állít szembe. Ez a mindenoldalúfejlettség már nemcsak a kiváltságosokra, de *valamennyi emberre vonatkozik*. Ebben a mindenoldalúságban nemcsak a szellemi munka különböző területei, de a *termelő munkára* előkészítő politechnikai nevelés is helyet kap. A fej és a kéz munkájának igazi, eddigi ismeretlen harmoniája jelenik meg. Végül ez a mindenoldalúság nemcsak egyéni kiválóságot jelent, mint a régi humanista korokban, hanem a közösség céljaiért való *harcos kiállást, politikusságot is*. Ebben a mindenoldalúságban nemcsak az szerepel, hogy a világot mindenoldalról meg kell ismerni, hanem az is, hogy ezt a világot az emberiség igazabb és boldogabb jövője érdekében meg is kell változtatni. Csak az lehet tehát teljes, mindenoldalúan fejlett személyiség, aki ebből a harcból bátran és hatékonyan kiveszi a részét.

Ez a mindenoldalúan fejlett személyiség a kommunista nevelés célja. A mindenoldalúan fejlett személyiség kialakításának a pedagógiai problémája igen szerteágazó, hisz magában foglalja lényegében az egész nevelés problematikáját. Magábfoglalja pl. a mindenoldalúan fejlett személyiségnek mint nevelési eszménynek a *tartalmi* elemzését. Magábfoglalja e célhoz vezető nevelési folyamat egyes ágainak az *érteimi, világnézeti, erkölcsi, politechnikai, esztetikai és testi* nevelés egész területét. Vagyis mindaz, amit a szocialista neveléstudomány a nevelés elméletében megállapít, végsőfokon a mindenoldalúan fejlett személyiség kialakítását szolgálja és célozza.

Ebből a hatamas problémakörből ez a tanulmány egy eddig kevésbé figyelembe részesített, de kritikailag sokszor érintett területet ragad ki. A személyiség fejlődésének törvényszerű menetével, az *egyes életkorok sajátosságaihoz* kapcsolódó lélektani és pedagógiai problémákkal foglalkozik.

A témaválasztást indokoltta teszi az a tény, hogy az életkori sajátosságok figyelembevételét az utóbbi időben sokszor hangsúlyoztuk. A kérdés elvi-, ideológiai és szakmai értelmezése és tartalma azonban mind a nevelés elméletében, mind a nevelés gyakorlatában meglehetősen bizonytalan.

Az életkori sajátosságok helyes értelmezése a szocialista neveléstudomány egyik igen fontos, elvi kérdése. Nem véletlen az, hogy a *SZUKP 1936-ban* külön határozatban ítéli el a téves polgári nézeteket, magát a pedagógiát, és hogy minden más nevelési vonatkozású párthatározatban szerepel az életkori sajátosságok helyes figyelembevételének fontossága. A szovjet neveléstudomány elméleti vitáiba (pl. Kairov 1954. decemberében az OSZSZSZK Neveléstudományi Akadémiáján elhangzott előadásában is egyre nagyobb hangsúlyt kap ennek a kérdésnek tanulmányozása. *Nálunk* az *MDP 1950-es és 1954-es* közoktatásügyi határozata szintén nagy jelentőséget tulajdonít a kérdésnek. Az 1950-es határozat a téves pedagógiai nézetek elleni harcot indítja meg, az 1954-es határozat viszont az életkori sajátosságok helyes figyelembevételét követeli meg.

Mit jelent az életkori sajátosságok helyes figyelembevétele?

A marxizmus-leninizmus azt tanítja, hogy a *személyiség fejlődését a társadalmi viszonyok határozzák meg*. A társadalmi viszonyok határozzák meg a nevelést, illetve a társadalom a nevelésen keresztül határozza meg elsősorban a személyiség fejlődését. A személyiség fejlődése a nevelés és a társadalmi tevékenység-folyamatában megy végbe.

Helytelen tehát a polgári lélektanoknak, elsősorban a *pedológiának* az az elképzelése, hogy a személyiség fejlődését elsősorban a *biológiai érés* szabja meg. A személyiség fejlődése nem légüres térben, a biológiai érés kizárólagos hatására, spontán módon megy végbe, hanem mindenkor az adott történelmi és társadalmi viszonyok között, ezektől a viszonyoktól és magától a neveléstől meghatározva, magának a nevelésnek folyamatában.

Ugyancsak helytelen a polgári lélektanoknak az az elképzelése, hogy a pszichikai fejlődésben formai strukturák változnak, függetlenül a tartalomtól és a nevelés legfeljebb ráépít ezekre a formai strukturákra, meghajol az adott életkor korlátozott lehetőségei előtt.

A személyiség fejlődésében nemcsak formai, sőt elsősorban nem formai strukturák váltakoznak. A személyiség fejlődésében döntő szerepe van a tevékenység tartalmának, (világnézetnek, ismeretanyagának, társadalmi céloknak, stb.).

Hiba lenne azonban csak ennek a tartalmi oldalnak a figyelembevétele és pszichikai fejlődés formai oldalának a teljes tagadása. Ez ugyanis azt jelentené, hogy tagadjuk a pszichikai fejlődés törvényszerű menetét, az egyes életkorok sajátos minőségi különbségét. Ebben a felfogásban a gyermek csak mennyiségileg különbözne a felnőttől. A gyermek homonkulusz, kicsinyített felnőtt, akit a nevelésben éppen úgy kell kezelni, mint egy felnőttet. Ez nyilván a középkori konzervatív pedagógiai nézetekhez való visszatérést rejtene magában.

Teljesen *helytelen* az életkori sajátosságok olyan értelmezése, hogy azokra mintegy *kívülről épül rá* a nevelés és az életkori sajátosságok mintegy korlátait, normáit adják meg a nevelhetőségnek. Sajnos a legtöbb nevelő tudatában ez él. Kétségtelen az, hogy az életkori sajátosságok figyelembevétele bizonyos korlátozásokat jelent a nevelésben. Pl. nem tanítunk integrált az alsó tagozatban és nem beszélhetünk társadalmi formákról az óvodában. — Ezek azonban csak a nevelési végletek.

A valóságban az életkori sajátosságok egy-egy életszakaszban nem változatlan adottságokat, korlátozó normákat jelentenek, hanem a fejlődés legáltalánosabb tulajdonságait, amelyek maguk is szüntelenül alakulnak a nevelés és a tevékenység folyamatában. Az életkori sajátosságok a *személyiség fejlődésének általános mozgástörvényeit* tükrözik. Ezeknek a törvényszerűségeknek az ismerete *nem megkötés*, hanem *segítség* a nevelő számára. Nem elsősorban a korlátokat mutatja meg, hanem inkább a távlatokat, a nevelés lehetőségeinek az egyéniség és módszerek változatosságának színes gazdagságát. Az életkori sajátosságok az egyéni fejlődések tarka sokféleségében a közöset, a törvényszerűt mutatják meg. Ha helyesen tárjuk fel ezeket, bennük a társadalmi fejlődés és nevelési folyamat törvényei is visszatükröződnek.

Az így felismert és értelmezett életkori sajátosságok ismerete és figyelembevétele hatalmas segítséget jelent a nevelés számára.

Ez a tanulmány ennek a fontos kérdésnek inkább csak a felvetésére, mint megoldására vállalkozhat. Szeretném *vázlatosan* az egyes életkorok legfőbb *fejlődési sajátosságait* és az ezekkel kapcsolatos *nevelési problémákat* felsorolni. (A kérdés teljes megoldását és kifejtését sok tekintetben még csak ezután fogja a szocialista neveléstudomány elvégezni).

A személyiség fejlődésének pedagógiai szempontból legjelentősebb 4 korszakát fogom röviden jellemezni: az óvodáskort, az iskoláskort, a serdülő kort és az ifjúkort. Ez a négy kor nagyjából megfelel a *négy nagy nevelési intézménynek*: az óvodának, az általános iskolának, a középiskolának és a főiskolának. Mindegyik

korban a fejlődés legfőbb sajátosságait ragadom ki és az ezzel kapcsolatos pedagógiai problémákat.

Nézzük először az *óvodáskor* fejlődési sajátosságait! Az óvodás gyermek mozgásossága, aktivitása közismert. Reggeltől estig fáradhatatlanul futkos, ugrál, mászik, izeg-mozog, tesz-vesz. — A gyermeknek ez a mozgásossága a fejlődés természetes velejárója. Ugyancsak a fejlődés természetes sajátossága az, hogy az óvodás gyermek az idegrendszer fejletlensége miatt még nem tud egy tevékenységet hosszú ideig végezni.

Ebből szükségszerűen következik, hogy az óvodásgyermek főtevékenysége a sok mozgásból álló, szeszélyes változatosságú cselekvésekből összetevődő: *játék* lesz.

A játék a gyermek összes testi és lelki erőinek természetes iskolája.

A játékot kell e korban felhasználni valamennyi nevelői feladat megoldásához. A játék szolgálja pl. ebben az életszakaszban leginkább a testi fejlődés elősegítését, magát a testi nevelést. — Ugyanekkor az értelmi, erkölcsi és esztétikai nevelés rendkívüli lehetőségeit is magába foglalja.

A játék ugyanakkor, amikor a kor nevelésének főterülete nagyszerű élvezet a gyermek számára és jó előkészület a tanulásra és a későbbi munkára. A későbbi élettevékenységeknek a csíráit már mind megtaláljuk a játékban. Egy-egy bonyolultabb játék-helyzet már hosszabb megfigyelésre és megfeszített gondolkodásra készíteti a gyermeket. A megismerő és gondolkodó tevékenység több kevesebb időre kezd kiemelkedni a tevékenység egészéből. A közösségi játékokban szerepeket vállal. Ez a szerepvállalás a közösséggel való együttműködést és a közösségeknek való felelősséget követeli meg, stb. Mindezek az iskolára való előkészület szempontjából rendkívül jelentős mozzanatok.

A játékkal kapcsolatban *számtalan pedagógiai* probléma adódik. Mindenekelőtt el kell ítélni azt a maradi és káros nézetet, amely a gyermek játékoságát eleve rossz, üldözendőnek minősíti. Természetesen a játékot irányítani kell és megfelelő keretek között kell tartani. De semmiesetre se tekinthetjük eredendően rossz, haszontalan időtöltésnek.

Ugyanakkor azonban látni kell azt is, hogy a játék a fejlődés szempontjából nem pusztán öncélú tevékenység. A pedagógusnak már gondolni kell a későbbi tanulásra és a munkára is. Éppen ezért a játék terén is fejlődnie kell az óvodáskorú gyermeknek. Az óvodai foglalkozások eltervezésénél gondolni kell erre. Természetesen a nélkül, hogy a játékból unalmas, tancélú foglalkozást csinálnánk. Ugyanekkor a játék, mint főtevékenység mellett teret kell biztosítani az egyéb, főként a munkára előkészítő tevékenységi formáknak is. — Különösen jelentősek lehetnek a különböző felnőttektől származó megbízatások. Naposi szolgálat, segítség a szülőknek, stb. — Ezekben az aprónak látszó megbízatásokban a kötelesség és a munka csírái rejlenek. — A cselekvés motívuma itt már nem az egyéni élvezet, vagy szeszély, hanem mások követelése, amit egyéni érdeklődéstől függetlenül is végre kell hajtani és aminek elvégzését számonkérjük.

Az óvodáskor mozgásos, tevékeny jellegével, de ugyanakkor a pszichikai folyamatok labilis, gyenge voltával függ össze e kor másik kiemelkedő jellemvonása: *a csapongó képzelet*. Az óvodás gyermek képzelete, bár még nem mondható gazdagnak, hisz ehhez hiányzik a kellő tudás és tapasztalat, de rendkívül élénk és mozgékony. Gátlás nélkül kapcsol össze különböző dolgokat. Ennek következtében keletkeznek az ú. n. jó bemondások, és ezzel függenek össze a képtelen kitalálások, öntudatlan füllentések. A legfantasztikusabb történeteket mesélik el Hári János módjára hol szüleikről, hol magukról, hol ismerőseikről. Az élénk képzelet egyik táplálója e korban a gyermekek által annyira kedvelt *mesé*. Akadtak a nevelés történetében egyesek, akik a mesék nevelő értékét, csodás tartalmuk és kemény igazságszolgáltatásuk miatt kétségbe vonták, — de az emberiség közmeggyőződése és a legjobb pedagógusok mindig elismerték a mesék kiváló pedagógiai hatását

a gyermeki képzelet és erkölcsi felfogás fejlődésére. Ugyancsak közismert a meséz isztétikai nevelő értéke. — Meggyőzően bizonyítja a mese sokirányú nevelői értékét a legutóbbi időben Dr. Gerhard Kahl: Die Wahrheit des Märchens (A mese igazsága) c. munkája.

Fontos az, hogy az óvodai foglalkozások és a szülői ház a mese mellett *reális ismereteket* is nyújtson. Köztudomású, hogy a gyermek már korábban is rendkívüli módon érdeklődik a valóság összefüggései, a dolgok okai iránt. A gyermeknek ezt a természetes tudásvágyát kell kihasználni a reális ismeretnyújtásra. Teljesen helytelen a polgári lélektani irányoknak az a tanítása, hogy a gyermek e korban csak mágikus, animista gondolkodásra képes. Kétségtelen az, hogy a mesék hatására és a felnőttek gügyögő tanításai következtében gyakran adnak ilyen magyarázatot, ha a természeti jelenségek okai iránt érdeklődünk. Ebben azonban első sorban a felnőttek a hibásak.

Ha a felnőtt a hősésre azt mondja, hogy rázzák az angyalkák a dunnájukat, vagy: a nap éjszaka aludni megy, vagy: a gyerek azért esett el, mert előzőleg nem mondott igazat, stb. — akkor nem lehet csodálkozni, hogy a gyermek e hasonló színvonalon magyarázza a dolgokat. — Mindez azonban nem szükségszerű fejlődési sajátosság. A gyermek már e korban is képes, természetesen a maga szintjének megfelelően a *reális természeti okok* megértésére. Az ilyen irányú szovjet és magyar vizsgálatok azt bizonyítják, hogy az óvodásgyermek helyes foglalkozás mellett a természeti jelenségek (szél, eső, stb.) reális magyarázatát is megértik. A mágikus gondolkodást helyes foglalkozás esetén már egyenesen nevetésgeznek találják. Az egyik angol szerző említi meg az alábbi esetet. Egy 5 éves kislány, amikor azzal buzdították, hogy siessen, mert akkor hamarabb érkezik meg az anyja, — méltatlankodva válaszolt: ha gyorsabban öltözöm, attól nem megy gyorsabban az autóbusz. — Hasonló megszégyenítő választ sok felnőtt kaphat akkor, ha az óvodában helyes foglalkozás folyik és a felnőttek túlságosan lenézik a gyermeki értelmességet.

Mindenesetre ez a kérdés, nemcsak az értelmi fejlődés, de a világnézeti nevelés, a természettudományos gondolkodásmód megalapozása szempontjából is rendkívül fontos. A gyermeki gondolkodás természetesen még nem elvont, és tudományos. Találóan jellemzi Usinszkij: „a gyermek formákban, színekben, hangokban, általában érzékelésekben gondolkodik, és az, aki arra akarná kényszeríteni, hogy másképpen gondolkozzék, hasztalanul és károsan tenne erőszakot a gyermeki természetén”.

Az óvodásgyermek számára a megismerésben a legfontosabb ismertetőjegy a szín és a nagyság. Arjamov említi ezzel kapcsolatban sok példát, pl. az egyik gyermek egy képen a fogakat felismerte, mert fehér színük volt, de az ajkakat már nem, mert nem voltak pirosak.

Meglehetősen zavaros még az óvodáskorú gyermekek időszemlélete. Ezzel feltétlenül számolni kell akkor, amikor történelmi vonatkozású kérdések kerülnek elő, pl. a különböző ünnepek magyarázatánál. Szarka József Nevelőmunka az általános iskola I. osztályában c. tanulmányában szerepel egy óraleírás. Az órán az ünnepekről volt szó. Az előző foglalkozásokon ügylátszik sok mindent hallhattak, mert a gyermekek hihetetlen módon összezavarták az eseményeket. Március 15 vezérei: Lenin, Sztálin, Rákosi. 1945. előtt a cár nyomta el a magyarokat, stb. Az óvodai foglalkozásoknak nyilván fokozottan gondolkodni kell az időszemlélet korlátozott voltára.

Az óvodásgyermek *érzelmi és akarati élete*, az idegrendszer labilitásából kifolyóan, igen ingatag. Igazi akarati cselekvések, amelyekben a motívumok harca alapja tudatosan történik, az állásfoglalás, még egészen ritka eset e korban. Az akarati és erkölcsi nevelés ezért első sorban a helyes életrend, a jó szokások kialakításával segítheti a jellem alapjainak megadását. A nagyon erős érzelmek pl. szülői szeretet azonban már képessé teszi ebben a korban is a gyermeket a motívumok harcában

bizonyos lemondásra a kötelesség irányában. (Pl. meghagyja a cukrot édesanyjának).

Igazi akaratról és jellemről azonban még e korban nem beszélhetünk. Helytelen ezért az ilyenkorú gyermekeket elvetemültnek, vagy rossz jelleműeknek minősíteni. A gyermeket ebben a korban a maga mértékével és nem felnőttként kell megítélni. Ugyanekkor gondolni kell arra, hogy a jellem alapjait már ekkor rakjuk le. Nem olyan végzetesen és döntő módon, mint azt Freud képzei a gyermekszoba elhatározó fontosságát hirdetve, — de kétségtelen az, hogy e korban elkövetett nagy nevelési mulasztásokat később nehéz helyrehozni. (Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr! Figyelmeztet a német mondás és ha nem is szószerint és teljesen, de sok igazság van benne).

Az *iskolásgyermek-kor* 6-tól kb. 14 éves korig tart, tehát nagyjából az általános iskolai időszakra vonatkozik. Az iskola döntő változást jelent a gyermek fejlődésében. Amíg az előző kor főtevékenysége a játék volt, ennek a kornak a főtevékenysége, amely köré az egész fejlődés összpontosul: a *tanulás*. A gyermek a tanító vezetésével megszerzi azokat az alapvető ismereteket, amelyeket a társadalom a felnövekvő nemzedék számára szükségesnek ítél a társadalom életének továbbvitele és fejlődése szempontjából. A megismerő tevékenység kiemelkedik és központi szerepet kap a gyermek életében. Új és felelősségteljes viszonyba kerül környezetével és önmagával szemben is. Teljesíteni kell a nevelő által előírt kötelességeket, a végrehajtásért felelős a nevelőnek, de az osztálynak is. Cselekvéseinek főmotívuma most már a *kötelesség*. Az óvodáskorban a gyermek cselekvéseit még a közvetlen érdeklődés és a pillanatnyi érzelem irányítja. Az iskoláskorban a kötelesség a döntő motívum. A kisiskolásgyermek kötelességtudata azonban még felszínű. Nem mély meggyőződésből fakad, hanem külsődleges motívumokból. Megtanulja a leckét, mert szereti vagy fél a nevelőjétől, vagy szüleitől. A kötelességet önmagáért csak majd a serdülő kor után érti meg. Egyelőre azonban ez a kötelességteljesítés is nagy érték, egy lépés előre az igazi akarathoz és munkához.

A gyermek az iskoláskorban minden téren nagy fejlődést tesz meg. Igen feltűnőek az eredmények az értelmi fejlődésben. Az *emlékezet* erősödik és helyes nevelő munka mellett túllépi a mechanikus emlékezés korlátait. A *képzelet* bár még mindig rendkívül élénk és csapongó, de a gyarapodó ismeretek alapján egyre tartalmasabbá és gazdagabbá válik. Hatalmasat fejlődik a *gondolkodás* is. Olyan fokra jut el, ahova iskolai oktatás nélkül, spontán módon soha nem jutna el. — Az alsó tagozatban a tanuló már képes a szemléleti helyzet kötöttségeitől elvonkozottatva, helyes oktatás mellett a dolgok lényeges jegyeinek a megismerésére. Ennek az alapján e korban konkrét fogalmakkal tud gondolkodni. A *konkrét fogalom* azt jelenti, hogy a tárgy lényeges jegyeit tartalmazza, de maga a tárgy, amelyről a fogalmat alkotjuk érzékileg elképzelhető pl. gyümölcs, házi állat, eső, hó, stb. Ilyen konkrét fogalmakkal az ált. iskola összes tárgyainak a megalapozását elvégezhetjük az alsó tagozatban. Az alsó tagozat feladata éppen az, hogy ezt az alapvető fogalomrendszert, mint minden későbbi oktatás szilárd bázisát, megadja a tanulóknak. — Ezekre a konkrét fogalmakra épülnek fel a felső tagozat ismeretei, amelyek már általában *elvont fogalmak* formájában jelennek meg. Ezeket az elvont fogalmakat már nem lehet szemléletes formában elképzelni. Amíg az alsó tagozatban jellemeztük a proletárt, vagy a kapitalistát, a jobbágyot vagy a földesurat, addig a felső tagozatban a kapitalizmusról mint elvont fogalmakról beszélhetünk. Az elvont fogalmakkal való gondolkodásnak egyik szembetűnő területe az algebra, amelynek egyszerűbb műveleteit már a felső tagozatban meg lehet követelni.

Mivel az általános iskolában a természet és a társadalom jelenségeiről már lényegében helyes, ha nem is teljes ismereteket tudunk adni, igen nagy jelentőségű ez a kor a *világnézeti nevelés* szempontjából is. A valóság szüntelen változására, a dolgok kölcsönhatására, okaira, az anyag alapvető tulajdonságaira, stb. fokozatosan rámutathatunk. — Ezzel harcolhatunk a leghatékonyabban a babonák és a tudománytalan nézetek ellen.

Természetesen itt is számolni kell azzal, hogy az alsó tagozatban elsősorban konkrét fogalmakkal gondolkodik a tanuló és csak fokozatosan jut el az absztrakt fogalmakig. Nem beszélhetek tehát az alsó tagozatban az anyagról, általában, csak egy-egy konkrét anyag tulajdonságairól. A felső tagozatban azonban már általában is ismertethetjük az anyag tulajdonságait, az anyag és az energia megmaradásának törvényeit, stb. Természetesen általános iskolai szinten.

A természettudományokkal való ismerkedés révén, főként a felső tagozatban egyre nagyobb jelentőségűvé válik a *technikai ismeretek* és az alapvető termelői munkakésztségek elsajátítása, vagyis a politechnikai képzés. A megalapozást már az alsó tagozatban kell adni. Ennek a feltételei adva vannak a tanulók érdeklődésében, a társadalmi tapasztalatokban és általában a pszichikai és fizikai fejlettségben. A felső tagozatban már nem egyszerű megalapozásról, hanem a politechnikai oktatás tényleges megvalósításáról lehet beszélni.

A gyermek *érzelmi élete* is nagyot fejlődik az általános iskolás korban. A kor kezdetén még erősen labilis érzelmek sokat fejlődnek erőben és mélységben. Az érzelmek a valóság egyre táguló köréhez kapcsolódnak. Az általános iskolai tanuló egyre *távolabbi közösségek* iránti szeretetre válik fogékonnyá. A család és a közvetlen környezet után eljut a *haza* és a nép szeretetéig. Amíg az óvodáskorban inkább az érzéki érzelmek uralkodtak, addig az általános iskolás korban egyre inkább előtérbe kerülnek a magasabbrendű érzelmek: a *logikai, esztétikai és erkölcsi érzelmek*. Különösen nagy arányú e korban a logikai érzelmek fejlődése. A tanulók helyes oktatása mellett egyre nagyobb örömeiket lelik kibontakozó gondolkodásuk gyakorlásában. Nagy élvezettel oldanak meg találós kérdéseket, feladványokat, rejtvényeket, stb.

Igen termékeny ez a kor az igaz hazafiság érzelmeinek a megalapozása szempontjából.

A mélyebb emberi érzések megértése az esztétikai nevelés lehetőségeit is kiterjeszti, főként a hazafias tárgyú művészi alkotások irányában.

Sokat fejlődik az *akarati* is az iskolás korban. A kötelességteljesítés során egyre jobban nő a tanulóban a kirtartás. A helyesen nevelt tanulóknál a szorgalom egyik szép jellemvonás lesz. Az igazi akarati cselekvés esetei egyre gyakrabban lesznek. A *kötelesség* érdekében egyre nagyobb erőfeszítésekre képes. A helyesen nevelt tanuló esetenként ellentud állni pl. a társai játékhívó csábításának, ha a lecke még nem készült el. A jó bizonyítvány érdekében le tud mondani bizonyos szórakozásokról. Az igazi akarati cselekvéshez azonban még hiányzik valami, a kötelességet még nem önmagáért, hanem elsősorban a felnőttek kedvéért, érdekekért és nem belső meggyőződésből teszi. Erre csak a serdülés után lesz képes.

Pedagógiai szempontból rendkívül lényeges e korban a *közösségi magatartás* fejlődése. A gyermek, mivel ember, kezdetől fogva társadalmi lény. Teljesen hibás Piagetnak az az állítása, hogy a gyermek kezdetben egocentrikus lény és csak az iskolás korban, kényszer hatására szocializálódik. A valóság az, hogy a gyermek kezdetől fogva társas lény, vonzódik nemcsak a szülőkhöz, de a hasonló társakhoz is. Megmutatkozik ez egészen korán a játékaiban is. Kétségtelen azonban, hogy ezen a téren is, mint minden más téren, fejlődés megy végbe. Az is kétségtelen, hogy ez a fejlődés az iskoláskorban rendkívül jelentős. Már az alsó tagozatban közös játékoknak és versenyeknek igen nagy a szerepe. A közösség szervezése és a közösségi élet felnőttekhez hasonló formája viszont főként a felső tagozati tanulóknál jelentkezik. A fejlődés e jelei, amint a polgári pszichológia fel is fedte, sportán módon is megmutatkoznak. Bandákat, egyesületeket alapítanak e korban a gyermekek. (Lásd Pál-utcai fiúkban.)

A mi iskoláinkban a fejlődés ezen igényeit a legkedvezőbb feltételek közt elégti ki az *Úttörő Mozgalom*. Amíg a polgári társadalomban a gyermekek egyrésze ekkor rosszirányú társulásokban, rablóbandákban, rossz társaságokban, kereste a kielégülést, addig a mi társadalmunkban az e korban lévő gyermekeket Úttörő Moz-

galomban megtalálják a *közös élet minden szépségét*: a nemes versenyt, a romantikát, a közös vállalkozások izgalmait, és a kölcsönös segítség felemelő alkalmait.

Eppen ezért a személyiség fejlődése szempontjából e korban nem lehet eléggé hangsúlyozni az Úttörő Mozgalom pedagógiai értékét. Nevelőink egyik leghatékonyabb segítője lehet ez, ha élnek vele és helyesen élnek vele. Az iskolásgyermek közösségi fejlődése és versenyvágya a testi nevelés új formáit teszi lehetővé, a későbbiekben is nagy szerepet játszó *sportot és csapatjátékokat*. — Ezt is fel kell használni nemcsak a testi, de az erkölcsi nevelés érdekében is.

A személyiség fejlődése szempontjából döntő ebben a korban az *érdeklődés* fejlődése is. — Amíg az óvodáskorban igazán csak a játék érdekli a gyermeket, az iskoláskorban már kimondott értelmi, vagy sajátos munkaérdeklődéssel is találkozunk. Elég általános e korban az olvasás iránti érdeklődés megjelenése és fokozódása. A felső tagozatban egyreinkább kibontakoznak a speciális érdeklődések: sport, technika, irodalom, stb. iránti érdeklődés. Nagyon kell ügyelni a nevelőknek arra, hogy ez a speciális érdeklődés ne vezessen időnap előtt egyoldalúsághoz. A speciális érdeklődést, mint központi érdeklődést ápolni kell, de nem szabad megengedni azt, hogy egy általános iskolai tanuló mielőtt megszerezte volna az általános műveltséget, egyetlen területre specializálja magát. Pl. Csak rádiót szerel, de az irodalmat és történelmet nem hajlandó megtanulni, vagy fordítva.

Ugyancsak e korban már problémává válik a *pályaválasztás*. A korszak kezdetén még az ilyenirányú elgondolásaiban nincs semmi megfontoltság. Gyermekes szeszély, vagy érdek szerint változik időnként, hogy mi szeretne lenni. A felső tagozatban azonban már komoly pedagógiai problémává kell tenni e kérdést. Az általános iskola elvégzése után, kisebb mértékben mindenki, sokan pedig teljes egészében elindulnak egy pálya felé. Erre az egész életet meghatározó választásra tudatos nevelő munkával elő kell készíteni a tanulókat. Még kell mutatni az egyes élethivatások értékét, szerepét és szépségét. Mindezt úgy, hogy figyelembevegyük egyrészt társadalmunk igényeit, de ugyanakkor a tanulók hajlamait és képességeit is. Sohasem szabad természetesen elfelejteni, hogy az egyes életpályák közül mindegyiknek megvan a maga szépsége és értéke és, hogy az esetek nagy részében a társadalmi közvéleménynek és a nevelésnek van döntő szerepe a pályaválasztásban. Nem volt véletlen, hogy a Horthy-rendszerben a katonatiszt, a jogász és a földbirtokos volt az eszmény a pályaválasztásban, és hogy ezek voltak az úri foglalkozások. Az sem véletlen, hogy a mi társadalmunkban már eszményképpé lett a mérnök mellett a vasesztergályos és a bányász is. A társadalmi közvéleménynek és a nevelésnek közösen kell a tanulók helyes pályaválasztását elősegíteni.

Az általános iskola tanulóinál különösen a felső tagozatban megfigyelhetjük a jellemvonások bizonyos stabilitását és egységét, vagyis már beszélhetünk bizonyos mértékig *jellemről*. Ez a jellem azonban még gyermeki jellem. Nem alapozza meg még önálló, belső meggyőződésből fakadó világnézet és igazi akarat. Ez csak a serdülés után jelenik meg.

A 14. év táján kezdődik a személyiség fejlődésének egy döntő szakasza: a *serdülés*. A köztudat az egyéni fejlődés forradalmi korszakának tekinti ezt a kort. Ez a nézet, tekintve a nagy változásokat, a gyermeknek felnőtté válását és a mögötte végbemenő nemi érés folyamatát, — nem is alaptalan. Túlzott azonban a polgári lélektannak az a felfogása, hogy ez a kor eleve csupa válság, vihar és ellentmondás. Kétségtelen az, hogy e korszak magában rejtje az ellentmondást; a serdülőben már felnőtt vágyak jelennek meg, erői azonban még gyermekiek. A nagy vágyak és a még fejletlen erők ellentmondása adja kezünkbe a serdülő kor sokszor szeszélyes és ellentmondó sajátosságainak a megértéséhez a kulcsot. A serdülő felnőtt szeretne lenni, *önállóságra* törekszik. Amíg eddig a felnőttek kívánságai, elgondolásai szerint élt, és szinte öntudatlanul elfogadta azokat a célokat, amiket a felnőttek eléje tűztek, — most megpróbál a saját fejével gondolkodni. Kritikával fogadja mindazt, amit eddig természetesnek tartott. Nem tiszteli többé

a tekintélyeket. A maga lábára akar állni. Keresi helyét a társadalomban. Felébred benne, ha nem is konkrét formában, de az a vágy, hogy tegyen valamit a társadalom, az emberiség érdekében. Legyen belőle valami.

A serdülőnek az önállósulási vágya, *kritikussága* a szülők és a nevelők felé, újszerű és sokszor kényelmetlen megnyilvánulás. Amíg az iskoláskor végén egy viszonylag harmónikus, általában tekintélytisztelő gyermekkel állnak szemben a nevelők és a szülők, — addig a serdülés korában egy kritikus és sokszor ellentmondó, önféjú kamasszal találják szembe magukat. A nevelők és a szülők ebben a természetes önállósulási vágyban sokszor elszakadást, a régi szeretet megszűniét és tiszteletlenséget látnak. A nevelők és a szülők sok esetben értetlenül és nagy fájdalommal veszik tudomásul, a szerintük előnytelen változást. Úgy érzik, hogy a serdülő teljesen kiesett a kezükből. Kosztolányi Dezső Apa című verse az ezzel kapcsolatos szülői aggodalmat és fájdalmat fejezi ki:

„Mily gyorsan távolodsz a nagy időben tőlem fiam.

Már idegesen kelsz fel az ebéd-től,

eltűnsz, szaladsz.

Újságot olvasol, mikor beszélek,

kurtán felelsz.

Barátaiddal vagy. Üres a szobád.

Üres a lelkem.

Este a kertben nézem az eget,

a fákat, a lombot,

S kérdelem magamtól, miért nem érti

a gyümölcs a törzset?”

Ez a vers szépen tükrözi a szülő érzéseit, de nem egészen helyesen szemléli a serdülőt. Szükségszerű az, hogy a serdülő keresse az önállóságot. Szükségszerű az, hogy egyszer a maga lábára álljon és elhagyja a szülőket. Ez az elszakadás nemcsak a szülőknél, de a serdülőknél is fájdalmas. A serdülő ekkor is szereti szüleit és nevelőit, de már nem gyermekmódjára, hízelegve és játékosan. — Érzelmait sokszor nyers közönnyel leplezi. A szülőknél és a nevelőknél meg kell érteni ezt a helyzetet. Ha valamikor szomjazza a megértést az ember, az éppen a serdülés kora.

A serdülő kornak az önállósulási vágya a *polgári* társadalomban, sok *válság*-hoz vezetett. Mindenekelőtt a saját fejével gondolkodni kezdő kamasz beelátott a felnőttek által hirdetett eszmények és a valóság és általában az egész polgári társadalom súlyos ellentmondásaiba. A nagy társadalmi hazugságokat nem érezhette magáénak, a felnőttek többségének opportunizmusát megvetendőnek találta. Az erősebb akarató és több pozitív, haladó eszmét megismerő serdülő ennek következtében forradalmi gondolkodásúvá vált. Igen sokan azonban nem látván kivezető utat, cinizmusba, kiábrándultságba estek.

A másik nagy válságot a polgári társadalomban az okozta a serdülő számára, hogy megnövekedett önállóságához és tettvágyához általában *nem talált megfelelő teret*. Különösen a tanuló ifjúság volt elzárva a valóságos élettől. Nem véletlen az, hogy a serdülő fiúk és lányok, egészséges tevékenység híján, önmaguk boncolgatásával beteges érzékenységgé, vagy egyenesen világfájdalomig jutottak. (Lásd Fanni hagyományait, vagy Werther keserveit). A nagyotakaró, tette kész serdülő megfelelő külső tevékenység hiányában önmagát emészti fel. Ezeket a megnyilvánulásokat nagytájt fel és általánosítja az egész serdülő korra a polgári pszichológia. Gondoljunk Charlotte Bühler, Spranger, stb. műveire.

Mindezek a válságot előidéző okok a *mi társadalmunkban* megszűntek vagy megszűnőben vannak. A serdülő a mi társadalmunkban megtalálhatja a neki megfelelő egészséges tevékenységet. Nincs elzárva a valóságtól. Hősies nagyotakarása megvalósításának megvannak a társadalmi és pedagógiai feltételei.

Elsősorban adva vannak a DISZ-ben. — Itt alkotó és kezdeményező módon kiveheti a részét a mozgalmi munkából, a termelő munkából és a tanulásból egyaránt. A sikeres tevékenység folyamatában megnő a serdülő önbizalma és fel sem bukkan a világfájdalmas érzékenykedés. A közösségi munka örömei között nem érzi magát társtalannak és magánosnak és így a zárkózottság és individualizmus nem jelentkezik. A középiskolai nevelésben éppen az elmondottak alapján rendkívül fontos szerepe van a DISZ-munkának. A közös munka egészséges áramában a serdülő kor legnehezebb pedagógiai problémái könnyen megoldhatókká válnak. Vagyis mindazok a tragikus jellemvonások, amiket a polgári pszichológia a serdülőkor lényegének tartott, nem szükségszerűek. Egészséges társadalmi feltételek között, helyes nevelő munka esetén a serdülő kor veszélyes konfliktusai megszüntethetők.

A serdülő kori változás lényegéből kiindulva megérthetjük a serdülőkor többi sajátosságát is. Nézzük a legfőbbeket!

Az önálló gondolkodással és a kritikussággal függ össze a serdülő nagyfokú érdeklődése a *világnézeti kérdések* iránt. Keresi az élet nagy problémáira a választ, sokat olvas, vitázik ilyen kérdésekről. Éppen ezért a világnézeti nevelésnek ez a legdöntőbb időszaka. A nevelőknek azonban világosan kell látni azt, hogy kész formulákkal a serdülőnél semmit el nem érhet. A serdülőnél vissza kell menni az alapokig, minderről meggyőzve őket. A szólamokkal történő, meggyőződés nélküli világnézeti nevelés csak árthat ebben a korban.

A serdülő *érzelmi* élete is hatalmas fejlődik erőben és mélységben. A kor átmeneti és ellentmondásos volta miatt azonban érzelmi élete még kissé labilis. A serdülő érzései már belső meggyőződésen alapuló elvekhez, eszmékhez fűződnek. *Elvszerűség* irányítja már a barátkozásait. Az előző korokban véletlenszerű körülmények (szomszédság, közös játék, stb.) hozta leginkább össze a barátságot. Most a közös cél, a közös világnézet. — A serdülő korban szokott általában megjelenni az *első szerelem* nagy érzése. — Ezzel kapcsolatban felvetődik a *sexuális nevelés* problémája. — A polgári pedagógia ezt a kérdést is rendkívül nehéznek és bonyolultnak tartotta. Makarenkó józan bölcsességgel mutat rá arra, hogy ha az egész nevelés helyes és a családi és társadalmi élet egészséges, akkor nincs szükség külön nemi nevelésre. Különösen elítéli a kizárólag fiziológiai jellegű felvilágosításokat és hangsúlyozza a szerelem erkölcsi és esztetikai oldalát. Az érzékiség elleni küzdelem egyik leghatásosabb módszerként a munkát és a sportot ajánlja. Ha a serdülőnek van egészséges elfoglaltsága, megtalálja örömét a munkában, akkor nem fog az érzékiség mocsarába süllyedni.

Különösen sokat jelenthet ebben a korban a már rendszeressé váló sportolás, az edzések fegyelme.

A serdülő szerelmét nem szabad kinevetni, de nem szabad még szabadjára engedni se. A serdülőnek a házaséletig még sokat kell érnie és fejlődnie.

A serdülő ezen új, nagy érzését esztetikai irányba kell terelni és felhasználni az emberi művészet ilyen tárgyú alkotásainak a megértésére és élvezésére. Ezzel is gazdagodik, új szintet kap egyénisége.

A serdülés az *akaraterő* fejlődésében is nagy változásokat hoz. Az igazi akarati cselekvés, az igazi erkölcs feltételei már adva vannak. A serdülő már belső meggyőződés alapján képes célokat maga elé tűzni és képes ennek érdekében hosszabb időtartamra erőfeszítéseket tenni. A serdülés az akarat edzésének, a meginduló önnevelésnek a kora.

A serdülők akaraterő próbáira sok példát szolgáltat az irodalom. Gorkij saját életéből említ ilyen eseteket. Az Ifjú Gárda egyik hőse, Szergej Tyulenin az emeletről ugrott le, hogy bátorságát bizonyítsa. Borisz Szolovjov „Jellemnevelés” c. regényének hőse, Siljagin az ujjába vágott, hogy próbára tegye akarateréjét. A nevelésnek fel kell használni a serdülő ezen önnevelő, akaraterő törekvéseit. Meg kell mutatni a helyes célokat, amelyek érdekében érdemes az akaratot erősíteni. Eszmé-

nyeket, ideálokat kell adni a serdülőnek. A nagy emberek élete példája hatalmas szuggesztív hatással lehet egy serdülő fejlődésére. Rá kell mutatni, hogy nem elégségesek a nagy vágyak és az esetenkénti nagy akaraterőpróbák. Az akarat igazi nagysága a szilárdságban és a kitartásban és a társadalmilag értékes célokban van.

A serdülő, ha helyesen irányítjuk, fogékony a nagy közösségi és politikai célok iránt. — Erre kell építeni e korban a politikai nevelést. Nagy társadalmi távlatokat kell eléjük tárnunk, amint Makarenkó mondja „a holnap örömét”.

Feltétlenül meg kell kívánni, hogy a serdülő a nagy célokban kívül a *hétköznapi munkákat* is elvegezze. Ne idegenkedjék tehát a termelő munkától. A középiskolás ifjúságnál éppen ezért különösen fontos a *politechnikai oktatásnak* az az oldala, ami a közvetlen gyakorlati készségek elsajátítását célozza, vagyis a közvetlen *termelő* munka. E nélkül a középiskolás serdülő könnyen absztrakt, elméleti emberré fejlődik.

A serdülőkor a *jellem* kibontakozásának az ideje is. Ez a jellem ugyan még nem végleges és kiforrott, de már az igazi jellem jelentkezése, hisz önálló világnézeten és akaraton nyugszik már. A serdülőkorban az érdeklődés egyre határozottabbá válik és egyre határozottabban jelenik meg egy központi érdeklődés. Ügyelni kell azonban arra, hogy egy-egy főérdeklődés mellett meglegyen a serdülőben az egész valóság iránti sokoldalú érdeklődés is.

A serdülőnél a *képességek* nagy arányú kibontakozása figyelhető meg. A tehetség bizonyos formái néha már ekkor megmutatkoznak. — Pl. zenében, költészetben, matematikában. A pedagógusnak kellő körültekintéssel kell megítélni a tanulók képességeit. Tudnia kell azt, hogy mindenkiben van valamilyen irányban tehetőség, csak lehetővé kell tenni kibontakozását. Ne felejtse el Osztrovszkij találó megállapítását „Nálunk csak a naplopók tehetőségtelenek”.

A serdülő korból lassabban és észrevétlenebbül történik az átmenet a következő életszakaszba: az *ifjúkorba*. Az ifjúkor 17—18 évtől kezdődik. Határa belemosódik a felnőttkorba.

A serdülő korról szemben az ifjúkor legfőbb sajátossága minden téren az *állandósulás*, a megszilárdulás. Az ifjú világnézete és érdeklődése határozottabbá válik. Gondolkodása képessé válik a valóság dialektikus összefüggéseinek a megértésére, a tudományok önálló kritikusa elsajátítására. Ez a képesség azonban csak lehetőség ebben a korban. A főiskolai és egyetemi oktatásnak olyannak kell lenni, hogy a tudományok ezen *önálló* elsajátítását lehetővé tegye és meg is követelje az ifjútól. Ennek érdekében a tanított anyagot polemikusan kell tanítani és a hallgatókat arra kell ösztönözni, hogy ne elégedjenek meg a jegyzettudással, hanem sok hozzáolvasással és gondolkodással önállóan alakítsák ki tudományos felfogásukat.

Az *érzelmi* és az *akarati* élet megerősödését is helyes irányba kell felhasználni. A nagyratörő ifjút meg kell erősíteni eszményeiben. Meg kell találatni és szeretettetni vele *élethivatását*. Az élethivatásra való nevelés nyújtson vonzó, a holnap örömét sugárzó életcélt, de ugyanekkor mutasson rá a hétköznapi, apró munka fontosságára és hősiességére is. — Az ifjú számára ez szokott a legnehezebb lenni. Az ifjú úgy érzi, hogy erős és meg fogja változtatni a világot. Kevés azonban még az élettapasztalata és felnőttek mindennapi apró munkáját lenézi. *Nagy emberek példáján* kell megmutatni, hogy a kettő összetartozik. A nagy célokra sok apró munkával lehet megközelíteni. Marx és Engels egy életen át tanultak nyelveket, történelmet, filozófiát, gazdaságtant, stb. rendkívüli szorgalommal. Mindezt a munkásosztály forradalmi felszabadításának a nagy célja ihlette. Legyen jelmondatukká Pavlov mondása, amit éppen az ifjúsághoz intézett: „A tudomány (de hozzá tehetjük, minden más életcél) nagy erőfeszítést és nagy szenvedélyeket követel az embertől. Legyetek szenvedélyesek munkátokban és vágyaitokban”.

Eppen a mindennapi munka fontossága miatt igen jelentős az ifjúkorban a termelő munkára való előkészítés, illetve a közvetlen termelő munka végzése, vagyis az oktatás politechnikai jellege. — Biztosítani kell az ifjú életében az elmélet és a gyakorlat egységét. Óvni kell az egyoldalú intellektualizmustól. Itt is nagy gondot kell fordítani, bármily szakmára, vagy szakra készül is az ifjú, — az esztétikai nevelésre és a sportra. — Ugyancsak törekedni kell arra, hogy az ifjú munkája megőrizze közösségi jellegét. Ne váljon egyoldalú szakbarbárrá, individualistává. Ebben a nevelő munkában ismét a DISZ-nek van nagy szerepe.

Az ifju nagyotakarása, lendülete nagy érték. A régi társadalomban a felnőttek legfőbb törekvése az volt, hogy, amint mondták, kijózanítsák, lehűtsék az ifjúság titánkodását, vagyis megalkuvó opportunistákat, magukhoz hasonló nyárspolgárokat akartak csinálni az ifjakból. A mi társadalmunkban az ilyen magatartásnak semmi létalapja nincs. Ellenkezőleg. Arra kell törekedni, hogy az ifjúság megőrizze heroizmusát, és a felnőttek is hasonló lendülettel harcoljanak a nagy társadalmi célokért. A mi társadalmunk szép és sokféle távlatot nyújt az ifjúság számára. Ha ma nagyon akar egy ifjú valami lenni, becsületes munkával, anyagi eszközök nélkül is elérheti. Nagy tettekre és hősiességre is bőven van alkalma. És mindezekért a társadalom megbecsüli és továbbhaladásban segíti.

Ha az ifjú megtalálja hivatását és képes azt rendszeres munkával betölteni, akkor már tulajdonképpen a *felnőttek* világába lépett. Mert a felnőtt emberre éppen a társadalmi életben való szilárd elhelyezkedés és a termelő munka a legjellemzőbb. A felnőtt embernek megvan a határozott életcélja, munkája, — önálló és képes egy új család alapítására.

Ezzel eljutottunk a felnőtt körig. A személyiség fejlődése azonban ezzel nem zárul le. A szocialista társadalomban az élet szüntelen fejlődése az emberek személyiségét is állandóan formálja, fejleszti. Az ifjú és a felnőtt jellemének éppen ezért nem szabad lezártnak lenni. Állandó önneveléssel lépést kell tartani a társadalmi fejlődéssel. A mindenoldalúan fejlett személyiség mint végső cél és eszmény meg-meg újuló feladatokat jelent az emberek önnevelésében. A mi társadalmunkban senki sem zárkozhatik el szakmája fellegvárába. Nekünk nem eszményünk semmiféle egyoldalúság. Sem a szórakozott professzor, sem az üresfejű sportbajnok, sem a bohém művész. A mi társadalmunkban a minden emberi érték utáni érdeklődés az igazi ember jellemzője. A mi eszményképünk az olyan ember, aki a szellemi munkát a fizikai munkát, a tudományt és a művészetet, a filozófiát és a sportot, a természetet és a technikát egyaránt szereti és becsüli. Az, aki egyéni munkáján kívül szívesen dolgozik a közösségért is. Aki nemcsak saját céljait keresi, de híven viseli a társadalmi haladás ügyét is. És mindezekért munkára és áldozatra is képes.

Ennek a személyiségnek a kialakításához társadalmunk megadja az összes feltételeket. — A megvalósítás azonban, a felnőttkorban különösképpen, rajtunk is áll. Az emberiség nagyjainak a példája nyomán, a társadalmi fejlődés áramába állva, mindenkinek tevékenyen kell saját személyiségének a fejlődést irányítania. Ilyen szempontból valóban mindenki saját jellemének és saját sorsának kovácsa.

Röviden felvázoltuk az egyes életkorok legfőbb sajátosságait. Láttuk, hogyan fejlődik fokról-fokra, éppen a nevelés folyamatában és a társadalmi élet feltételei közt az emberi jellem: a személyiség.

Láttuk a fejlődés törvényszerű menetét, de ugyanakkor azt is, hogy e fejlődés irányítása, a személyiség fejlődésének célja és tartalma, valamint kibontakozásának üteme és mértéke a kezünkben van.

Az egész társadalom, de főképpen a pedagógusok feladata és hivatása az, hogy ismerve a célt és — fejlődés törvényszerű útját, lehetőleg minden embert hozzásegítsen ahhoz, hogy egyre jobban megközelítse nevelésünk végső eszményét: a mindenoldalúan fejlett személyiséget.

Dr. Kelemen László

Harcban a pécsi járás körzetesítési programjának megvalósításáért

Járásunkban a történelmi és gazdasági fejlődés során számos — egymáshoz közelfekvő — kislétszámú település alakult ki. E községek 6—14 éves korú átlagos gyermeklétszáma körülbelül 60 fő. A felszabadulás előtt településeink nagy többségében, többnyire egy vagy két, ritkábban három nevelő tanított. A felszabadulás hatalmas lépésekkel vitte előre a járás területén az iskolák osztottságának fejlődését, a szakosított oktatás azonban a kedvezőtlen települési viszonyok miatt csak lassan haladt előre. (Az 1955—56. iskolai év elején a Pécsre bejáró tanulókat beszámítva a járás területén beírt felsőtagozati iskolaköteleseknek csak 29,3 százaléka részesült szakosított oktatásban.)

Ez a körülmény késztet bennünket arra, hogy fokozatos megvalósítása közben *tanulmányozzuk a szakrendszerű oktatás fejlesztésének feltételeit, a körzetesítés típusait, az iskolaszervezés területén történő előrehaladás legcélravezetőbb eszközeit és módszereit.*

Az alábbiakban a körzetesítési — különösen a körzetesítés (fejlesztése) érdekében *kifejtett pedagógiai propaganda-munkánkról*, eredményeink és sikertelen próbálkozásaink elemzése során szerzett tapasztalatainkról számolunk be a tapasztalatok kölcsönös kicserélése és a hasonló kezdeményezések széleskörű kibontakoztatása céljából.

A szakrendszerű oktatás biztosítására a megye területén a körzeti iskolába való bejárás mellett felmerült a bentlakásra (diákotthoni) megoldás lehetősége is. Két helyen (Beremenden és Magyarbólyban) kivételes engedéllyel meg is valósult ez a megoldás, de ez különböző, elsősorban pénzügyi okok miatt egyelőre nem általánosítható, bár a XX. kongresszus ilyen megoldásra is távlatot nyitott.

A járás problémáinak gyakorlati megoldása szempontjából ezért a bejárás kérdését kellett megvizsgáljunk.

Ebben a vonatkozásban különösen az olasz iskolában szerzett tapasztalatokat általánosítottuk. Az olasz iskolába a 3 km-re fekvő Hásságy községből 10 év óta naponta 44—46 tanuló jár be autóbusszal havi 22,— Ft-os diákbérlettel. A jelen tanév egy tanulóra eső félévi mulasztási átlag mindössze 2,9 nap. Megállapítottuk, hogy a *bejárók nem mulasztanak többet és nem sértik meg sűrűbben az 1951. évi 15. trv. rendeletet, mint a helyben lakók.*

A bejárás feltételek leglényegesebb eleme a *jó közlekedés*. A jó közlekedés legfontosabb követelményei pedig: a rövid utazási idő (15—20 perc), a télen fűtött közlekedési eszközök és várótermek. Ahol ezeket a feltételeket biztosítani tudtuk, körzetesítsünk szilárd, felbomlasztásukra nem történt kísérlet. Az anyagiak már kevesebb gondot okoznak.

A tanulmányi eredmények a helyi tanulók eredményeitől általában lényeges eltérést nem mutatnak. Fegyelmettségük nem kifogásolhatóbb. Kétségtelen, hogy a téren a legjobb megoldás az utazó tanulók kísérésének megszervezése. Az autóbusszal bejárók valamivel fegyelmettebbek, kultúraltabb magatartást tanúsítanak a felnőttekkel szemben, mint a vasúton utazók. Körzeteinkben azonban a mai napig sincs kielégítően megoldva a bejárók délutáni elfoglaltságának (úttörőfoglalkozás, szakkörök, egyéni, vagy kiscsoportos tanulás) megszervezése és ellenőrzése. A szentlőrinci körzetben napköziotthonos tanulószobát létesítettünk, de többnyire a helybeliek veszik igénybe. E probléma helyes megoldását még tanulmányoznunk kell. A különböző lehetőségek közül megvalósításra a legcélszerűbbnek az látszik, hogy a körzetesítés során felszabaduló felsőtagozati nevelőket a körzet központi iskolájában foglalkoztassuk, mert ezzel egyrészt elkerülhetjük a pedagógus lakásproblémák felesleges növekedését, másrészt megoldhatjuk a tanulók kísérését, szer-

vezett pedagógiai felügyeletét is. Jelenlegi körzetesítési terveink végrehajtásánál ezt az utat követjük.

A bejáró tanulók erkölcsi magatartása és kommunista jellemvonásaik kialakítása, a közösségi érzés kifejlesztése nem nehezebb, mint bármely — nagyobb beirási körzetű — városi általános iskolában. Az előrehaladás ugyanis nagymértékben a szülői ház támogatásától, az iskola és a szülők jó kapcsolatától függ. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a körzetesítés erőteljesebb fejlődése is akkor indult meg, amikor a szülőkhöz fordultak pedagógusaink. A szakrendszerű oktatás hálózatát évről-évre szélesítettük: növeltük a bejáró tanulók számát, mégis csökkent a mulasztási átlag. Két évvel ezelőtt tanulóink egy főre eső mulasztási napjainak száma 11 volt, tavaly 8,5, s jelenleg — a III. negyedévi adatok szerint nem egészen 5 nap.

A körzeti iskolák további eredményes fejlesztése érdekében a jelenlegi helyzetben égetően szükségessé válik a szülők, a társadalom széles rétegeinél a felvilágosító munka, a magasabb tudást, műveltséget nyújtó szakrendszerű oktatás fontosságának tudatosítása. E célból a Dunántúli Napló hasábjain (lásd: 1956. március 25—április 8, és május 6-i számaiban) cikksorozatot indítottunk, kiszélesítettük a körzetesítéssel kapcsolatos pedagógiai propagandánkat.

Előszőr — eredeti írásos dokumentáció alapján (évkönyvek, diákotthoni prospektusok, stb.) — a multat mutattuk be. (L.: D. N. 1956. III. 25. sz. 6. old.) E cikkünkben a körzetesítés előnyei mellett igen őszintén feltártuk a várható nehézségeket is. A múlt megismertetésére a Dunántúli Napló 1956. május 6-i számában is (4. old.) visszatértünk. A felszabadulás előtti iskoláztatási viszonyok konkrét helyi adatok alapján történő felidézését és a jelennel való összehasonlítását igen fontosnak, s agitációs szempontból igen hasznosnak és eredményesnek tartjuk.

A következő lépés — a kétkedők, ingadozók megnyerése mellett — az aktív propaganda munkát, helyi agitációt végző pedagógus elvtársak elméleti felkészítése és új érvekkel való ellátása volt — szintén a nagy nyilvánosság előtt — a sajtón keresztül. (Lásd: D. N. 1956. április 8-i száma 6. oldalán). Ugyanezen a cikkben a korábbi évek körzetesítési eredményeit is ismertettük, a körvonalaztuk az újabb körzetesítésre vonatkozó részletes terveinket is. Nem fukarkodtunk a bírálattal, de a dicsérettel sem. Konkrétan mutattunk rá a tervek végrehajtását gátló körülményekre, s névszerint is megdicsértük mind a községet, mind az agitáció során jó eredményeket elért funkcionáriusokat, pedagógusokat, vagy szülőket.

Tapasztalatainkat a sajtóban egyelőre az alábbi elvi megállapításban összegeztük: „Érdekes, de jellemző tapasztalatunk, hogy az iskolakörzetesítés ügye a szocialista jellegű, vagy a szocialista fejlődés útjára lépett községekben halad leggyorsabban, s itt újra behozva látjuk a gazdasági alap elsődlegességét és tudatformáló erejét”. — Ezzel — mind azóta már sok esetben meggyőződtem róla — eddig minden nevelő, szülő, vagy funkcionárius egyetértett. Ekkor azonban még csak a tennivalók magvát dolgoztuk ki az alábbiak szerint:

„Megállapíthatjuk, hogy pedagógusainknak, s az oktatásügy területén dolgozó minden embernek egyaránt a legalapvetőbb feladata az oktatás-nevelés sajátos eszközeivel biztosítani a szocialista termelés, a szocialista gazdasági alap mielőbbi teljes megteremtését, mert végső fokon az iskolakörzetek megszervezésének, a szakrendszerű oktatás bevezetésének, a gyermekeinkben a kommunista ember jellemvonásainak meggyökereztetése és tartóssá tételének — ez az alapja, fundamentuma”.

A közölt cikkek szinte meglepő eredményekre vezettek. (Lásd: D. N. 1956. május 6-i szám, 4. oldal). Osztályunk az érdekelt iskolák pedagógusaival összefogva járásunkban közel kétszeresére emelte az osztott felsőtagozatú körzeti iskolák számát. Hasonlóképpen gyarapította a tagiskolák számát is, s ezen intézkedéseinkkel a következő tanévre ismét 440 tanulót vontunk be a szakrendszerű oktatásba. Ezzel a 29.3 százalékos körzetesítési eredményünket kb. 55 százalékra javítottuk meg, mely igen számottevő eredménynek mondható.

Vannak azonban még megoldásra váró problémáink.

1. Elsőnek a különböző *szülői ellenvetéseket* említem meg. Egy háromgyermekes családjára vetette fel a körzetesítéssel kapcsolatban a következőket: Földjük nincs, maga is cseléd volt és anyagiak híján nem tanulhatott. Férje harmadosan művel 13 hl. földet — s minden kérése ellenére — gyermekeiket is egyéni gazdálkodásra neveli. Emiatt közöttük — különösen az utóbbi időben — napirenden van a nézeteltérés. Ő a gyermekeket taníttatni akarja. Szerinte a családon belüli problémát nem oldja meg a körzeti iskolába való bejárásuk, inkább kollégiumi elhelyezést kíván. Más esetekben pedig — s ez a többség — különböző érvekkel a bejárás mellett foglalnak állást. Vannak egészen különleges és tagadó esetek is. Ezek száma sem elhanyagolható. Sok esetben — ellenvetéseik alátámasztására — a közlekedési szervek munkáját bírálják és ma még ki nem elégíthető igénnyel lépnek fel. A szülők meggyőzésére, érveik leszerelésére igen alaposan fel kell készülni. Ezekben hatékonyan segítenek a meggyőző, konkrét helyi példák. Ezek ellenére is felmerül azonban annak a gondolata, hogy vannak mégis elkerülhetetlen esetek, melyek jó megoldása valóban kollégiumi megvalósítást, illetve elhelyezést igényel. Ezért azt javaslom, hogy a III. ötéves terv elején a bejárással semmiképp meg nem oldható, közlekedési hálózatba még évekig be nem kapcsolható, továbbá az elnéptelenedő (5–6 létszámú) kisiskolák tanulóinak elhelyezésére, illetve szakrendszerű oktatásuk biztosítására létesítsünk megyeszékhelyenként egy-egy fiú és egy-egy leány diákolthont. Ezeket az önkéntesség szigorú megtartásával a fentebb ismertetett szülők gyermekei is igénybe vehetnék.

2. Szólnom kell a körzetesítéssel érintett *pedagógusok anyagi érdekeltységéről* is. Járásunkban több nevelőt a bejáró tanulókkal együtt a körzeti iskolába kell átírányítanunk. Ez még nem lenne baj, hisz ezt — a velük való beszélgetések alapján — szívesen vállalták. Még azért sem bosszankodnak, hogy körzeti iskola osztott felsőtagozatában való tanításukkal elvesztették a 150,— forintos igazgatói tanítói, a 100,— forintos osztályösszevonási, — s ha pontosak akarunk lenni — a kb. 200,— forint túlóra díjakat, illetve pótlékokat, ami havonta mintegy 450,— forintos anyagi hátrányt jelent. Nem bosszankodnak, mert a szakrendszerű oktatással lényegesen lecsökkent adminisztratív előkészület mellett is magasabb tanulmányi színvonalat tudnak biztosítani. Lényegesen kevesebb a munkájuk is. Ezt az anyagi hiányt más oldalon (föld, tsz-könyvelés, stb.) bepótolják. Az azonban teljességgel helytelen lenne, hogy pl. az eddig B-területen lakó kis iskola nevelője most a körzeti iskolába való bejárással A-területi besorolást nyerjen, mert a körzeti iskola történetesen az A-területi csoportba tartozik. Ezen nevelők lakóhelye ugyanis nem változik, másrészt a körzetesítés megvalósításáért hozott fáradozásukat — és fentebb közölt anyagi áldozatukat — is figyelembe kell venni, mert különben ez a szűkkeblűség válhat a további előrehaladás gátjává. Méltányosnak tartom még a felmerült útiköltségeik (bérletek) megtérítését is. Két okból: egyik, a MÁV a kirándulást vezető felügyelő tanárnak 20 személy esetén már ingyenes utazást biztosít. Miért ne kaphatná meg a bejáró tanulókat naponta rendszeresen kísérő pedagógus is ezt a kedvezményt — még a MÁVAUT járatain is? Most nem a munkahelyére más községből vagy városból általában kijáró nevelőkre gondolok, hanem kifejezetten a körzetesítés érdekében és a bejáró tanuló felügyeletével megbízott nevelők kedvezményére. A másik ok: a nevelő a legtöbb esetben maga szorgalmazta a tanulók bejárását, miáltal komoly anyagi előnyöket vesztett el, tehát indokolt ezen keresztül is a munkájuk elismerése és az anyagi támogatásuk. Helyesnek tartanám, ha a fentiek útjában álló bérügyi rendelkezéseket a feljebb közölték figyelembevételével megfelelően módosítanák. Ez nem jelent államunknak újabb megterhelést, mert az eddigi kiadások egy nevelőnél történt megtakarítása majdnem teljesen fedezi járásunk ilyen értelmű igényeit. Ezen intézkedésekkel elismernénk a bejárók felett felügyeletet gyakorló nevelők munkáját, s a támogatásuk elősegítené a körzetesítések újabb fejlesztését. Mi addig is, amit az OM; ez kellő megfontolás után megvaló-

sítja, a körzetesítésben kitűnt pedagógusokat — részben anyagi hátrányaik enyhítésére — megfelelő pénzjutalmakban és rendkívüli feljebb sorolásban részesítettük.

3. Sokszor meg nem értő, *merev magatartást tanúsítanak a közlekedési vállalatok*. Erdemes lenne közölni a MÁV pécsi Üzletigazgatóságának a vonatközlekedés-változtatás kérésére írt válaszát, de tapasztalhatunk a MÁVAUT-nál is ilyeneket. Ezen a helyzeten javítani kell, de úgy, hogy a járművek továbbra is a megfelelő közlekedési vállalatok kezében maradjanak, viszont az iskolajáratokra beállított kocsikat ne vonják el másfelé.

4. A fejlesztéshez rendelkezésünkre bocsátott *anyagi erő nem elég*. (Tanterem, lakás, felszerelés, tatarozás). A II. ötéves terv irányelveinek végleges kidolgozásánál ezt messzemenően figyelembe kellene venni.

A szakosított oktatás biztosítása nem elszigetelt „csak oktatásügyi” feladat, hanem egész szocialista építésünk ügye, ahol az iskola munkája és népgazdaságunk szocialista fejlődése — ezen belül pedig különösen mezőgazdaságunk szocialista építése egymással kölcsönhatásban vannak. A feladatok ilyen egymásba szövődését látniuk kell az oktatásügy szervezőinek és irányítóinak, de a feladatokat végrehajtó nevelőknek és a dolgozók széles tömegeinek is. A célok és feladatok tudatosítása, az erők megszervezése, a dolgozó tömegek aktívvá tétele biztosíthatja csak népünk egységes alapműveltségének betűszerinti megvalósítását.

Bertényi József

Hogyan készítsük feljegyzéseinket tanítványaink családjáról?

Sok olyan pedagógussal beszéltem, akik arra a kérdésemre: vezetnek-e feljegyzéseket a családoKNál szerzett tapasztalataikról, azt felelték, hogy a nevelők túlterhelésének csökkentéséről szóló rendelet értelmében ilyen feljegyzést nem kötelesek írni, mert a minisztérium is belátta, hogy ez fölösleges írásbeli munkát jelent. Ezek a pedagógusok azonban nem jól ismerik ezt a rendeletet, idéznünk kell tehát ebből a 14/852—113/1953. OM. utasításból, az idevágó 1. §. 4. pontjából a következőket: „A tanulóakra vonatkozó mindenfajta észrevételt az osztályfőnök egy füzetben vezeti. Külön korrepetálási, családlátogatási napló, stb. vezetése nem szükséges”. Az utasítás tehát intézkedik a feljegyzések vezetésének formájáról és tartalmáról.

Formai szempontból nem kell *sokféle* füzetben feljegyezni egy-egy tanulóRól a különböző területeken szerzett értesüléseket, hanem mindezeket — ésszerűen — egyetlen füzetben kell rögzíteni, hiszen ezek a tapasztalatok ugyanannak a tanulóknak a nevelését teszik tervszerűbbé, megalapozottabbá, egyénibbé, ugyanazt a tanulót látja az osztályfőnök a több forrásból származó (iskola, iskolán kívüli alkalmak, úttörő, család, stb.) adatok feljegyzésével életszerűbben, így a különböző területről származó jelentéktelennek látszó adalékok sem egymástól elszigetelve jelentkeznek, hanem összefüggéseiket felderítheti az osztályfőnök, felkutathatja az okokat és nevelését ezek figyelembevételével irányíthatja, egyszerűval helyes volt az az intézkedés, hogy a tanulóRól minden feljegyzést egyetlen füzetben rögzítsen az osztályfőnök.

A fentemlített pedagógusok azonban azt állították, hogy egyáltalán nem kell a családoKról feljegyzést készíteni, s ez nem felel meg a rendelet szellemének. Éppen ezzel a rendelkezéssel akarja a minisztérium a tartalmi munkát ezen a téren megjavítani: a több füzet helyett egyetlen feljegyzési füzet, de színvonalasabb, konkrétabb, alaposabb. Persze, meg lehet kérdezni azt is, hogy egyáltalán szükség van-e ilyen feljegyzésre a tanulóRól, családjáról, hiszen minden osztályfőnök ismeri tanít-

ványait, családját feljegyzések nélkül is, ez fölösleges munka a nevelőnek, tanügyi bürokrácia. És ezzel a problémával szembe kell néznünk.

Miben segíti a nevelést az ilyen feljegyzés? Az osztályfőnök is, éppúgy, mint minden ember, felejt. 30—40 tanítványáról, családjukról hallottakat egy ideig őrzi, mégpedig éppen azokat az eseteket, amelyek a pillanatnyi helyzetben beleillettek a tanulóról rajzolt képbe, vagy attól nagyon elütöttek. Tehát már ezeknek a tapasztalatoknak a legelső szelektálása is meglehetősen kétes értékű. Az idő múlásával az újabban szerzett benyomások, tapasztalatok, hírek kiszorítják a régebbieket, elfelejti őket az osztályfőnök, és amikor pl. egy idő múlva kissé megváltozott az összképe a tanulóról, akkor ennek plasztikusabb megrajzolásához már nem tudja felhasználni a régebben hallottakat, mert azokat korábbi kapcsolatteremtés híjján elfelejtette. Így nem igen láthat törvényszerűséget a tanuló fejlődésében vagy hanyatlásában, így nagyon nehéz az okokat idejében felderíteni, tehát ellene idejében felvenni a harcot. Legtöbbször elhanyagolhatóan kicsi dolgokkal kezdődik egy-egy gyermekkel a baj, de mivel ezeket elfelejtjük, mert nem írjuk fel, csak akkor lepődünk meg, amikor már hirtelen, váratlanul, „előzmény nélkül” komoly problémák adódnak. De nagyon fontosak ezek a feljegyzések akkor is, amikor osztályfőnök változás történik. Sajnos, napjainkban még mindig vannak ilyenek évközben is és ezt még súlyosabbá teszi az a körülmény, hogy az előző osztályfőnök semmi feljegyzést nem szokott átadni utódjának a tanulókról, családjukról, nevelésükről. Így minden osztályfőnök előlről kezdi a nevelést és ez nem helyes. Vagy gondoljunk arra, hogy az így vezetett feljegyzések milyen komoly segítséget adnának a VIII-os osztályfőnöknek a pályaválasztásban, vagy a továbbtanulási jellemzés elkészítésében.

Ha ilyen feljegyzések alapján készülnének a továbbtanulási vélemények, akkor a középiskolák nevelői nem lepődnének meg a tanuló „érthetetlen” megváltozása miatt. De nagyon sokat segítenének ezek a feljegyzések abban is, hogy speciálisan nevelőmunkánkat értékeljük, helyesbítsük: milyen nevelési eljárás egy-egy tanuló-nál, egy-egy családnál milyen eredményt hozott, vagy nem hozott és miért. És folytathatnánk az érvelést még tovább annak igazolására, hogy a komoly, tervszerű nevelőmunkához szükség van ilyen feljegyzésekre, éppen a nevelés tartalmi megjavítása érdekében; amely, noha írással jár, mégsem bürokrácia, mégsem fölösleges megterhelés a nevelő számára. Még azt is elmondhatnám, hogy a pedagógusi pályát élethivatásként felfogó kartársak így látják a kérdést és igyekeznek nevelőmunkájukat az ilyen feljegyzések minél jobb elkészítésével is jobbá tenni, hogy ezekben nem az vetődött fel, hogy a rendelet értelmében „köteles-e” a nevelő ilyen vagy amolyan feljegyzést készíteni, hanem az, hogyan készíthetné a feljegyzéseket a maga számára úgy, hogy minél jobbá tehesse általa is munkáját.

Fentebb utaltam rá, hogy az ilyen feljegyzésekre nagy szükség van akkor, midőn osztályfőnök változás van, mert az utódnak át lehet adni ezeket tájékoztatás és folytatás végett. Ezzel kapcsolatban nem egy kartárs aggályait fejezte ki. Többen vannak, akik azt mondták, hogy a feljegyzéseket nem jó átadni, mert ez determinálja a következő osztályfőnököt és a tanuló, illetve családját beskatulyázza a kapott információk alapján és nem képes ettől függetleníteni magát. Szerintük legjobb, ha minden osztályfőnök előlről kezdi a tanuló, családok megismerését, „tisztá lappal”. Ennek az aggodalomnak a felmerülése azt mutatja, hogy pedagógusaink körében vannak olyanok, akik így „használják fel” a segítségnek szánt útmutatást. De ilyen esetben véleményem szerint nem az a helyes eljárás, hogy ezeknek a hibázásától való félelem miatt ne csináljuk a helyeset, hanem az, hogy őket az igazgató, nevelőtársak neveljék a helyes pedagógusi szemléletre. Ilyenek esetében az előző osztályzatok is ilyen elskatulyázásra adnak alkalmat; tehát ne osztályozzunk? Különben is a lelkiismeretes pedagógusok a kapott tájékoztatást ellenőrzik, nem vakon, nem dogmaszerűen használják. Az is elhangzott a feljegyzések készítésével kapcsolatban, hogy az osztályfőnök másképpen készíti ezeket,

ha a maga számára írja, és másként, ha esetleg átadja a következő nevelőnek, mert ez utóbbi esetben nem lesz olyan őszinte, mert nem akarja, hogy tapasztalata kikerüljön a családokhoz, tanulókhöz, stb. Ez ismét azt mutatja, hogy a pedagógusok közt a pedagógusi őszinteséget is titoktartást komolyabban kell venni. Mindenki helytelenítené, ha az egyik szakorvos a másikat nem őszintén tájékoztatná a beteg valóságos helyzetéről, de azon is megbotránkozna mindenki, ha az őszinte tájékoztatást valamilyen formában az informáló ellen, vagy a beteg ellen használná fel valamelyik orvos. Ugyanígy kell lenni ennek nálunk, pedagógusoknál is, hiszen mindnyájunknak egy a célja: a gyermek minél sikeresebb nevelése, és ezt csak a tanuló minél alaposabb ismeretében végezhetjük el.

Ezek után nézzünk meg néhány feljegyzési füzetet.

M. M. ezt írja fel egyik tanítványáról: „Sz. M. Árva kislány. Nagyszülei nevelik. Szofogadó, csendes. Kitűnő tanuló volt eddig.” Egy másikról: „Sz. J. A kislány állami gondozott, de olyanok nevelőszülei, mintha édes szülei lennének. Kicsit rá van hagyva minden, jó tanuló.” Az ilyen följegyzések teljesen formálisak, semmitmondók, ezeknek valóban nincs semmi értelmük, mert ezek nem segítik sem a nevelőt, sem a következő osztályfőnököt. Ezek a fajta feljegyzések csak azért készültek, hogy ellenőrzéskor „legyen mivel igazolni, hogy eleget tettek az előírásoknak”.

S. G. füzetében ilyesféle beírásokat találunk: „P. Zs. Látogatás 1954. XI. 28. Edesapja dolgozni jár. Édesanyja otthon van, 3 gyermekével. Éppen főzésben találtam s közben az egyik gyermekét ellenőrizte tanulásban. Nagyon örült, hogy meglátogattam őket s köszönte az utasításokat. *Környezet:* tiszta, rendes. A tanuló okos, de nem tanul. Szertelen, rendszertelen. Szorgalma nem kielégítő. Ha nem javít, nem *tanulhat* tovább. *Másodszor* látogattam. Cél: Magaviseleti és tanulási visszaesés. *Környezet:* tiszta, rendes, ápolt. A szülőkkel elbeszélgettem a gyermek fejlődéséről, tanulásáról. Közös megállapodást tettünk a tanuló fejlődésével kapcsolatosan.” Az ilyesféle feljegyzésben már több konkrétum van, bár még mindig mutatkoznak benne a formalizmus nyomai: környezetet másodszor is általánosságban írja le. Jó lett volna konkrétan megjelölni azt is, hogy milyen utasításokat adott a szülőknek, azt hogy fogadták, látják-e, hogy nem tanul? hogy rendszertelen? Mi lehet ennek az oka?

G. A. feljegyzései közül egy: „Sz. E. VIII. o. t. *Lakásviszonyaik:* egy szobakonyhás, földes kis lakásban laknak, 8 személy. *Testi-lelki állapot:* Magasnövesű, zsenge, törékeny szervezetű gyermek. Év eleje óta beteg, heveny szívizomgyulladásban szenved már hónapok óta. — Legnagyobb gyermek a családban, kistestvéreinek gondozója, felügyelője, édesanyjának jobbkeze volt, míg egészséggel birta. — Bizony sokszor éjfél felé feküdt le. Szellemileg rendkívül fejlett, eleveneszű, tanulékony gyermek. Osztályom egyik kitűnő tanulója. Sajnos, valószínű a lemorzsolódása ebben az iskola évben. *Szüleihez való viszonya:* valóságos „kis mama” szerepét tölti be kistestvérei között. Gondozza őket szüleinek meghagyása szerint, akik igen lefoglalt emberek. — Édesanyjának is kenyérgeset után kell látnia, hogy nagy családját fenn tudja tartani, így E. sokszor igénybe van véve otthon s fiatal szervezete bizonyára ezt is megsínylette. Engedelmes, szofogadó, lelkiismeretes gyermek úgy otthon, mint az iskolában. *Iskolához való viszonya:* rendkívül szeret iskolába járni, tanulni. Könnyes szemmel érdeklődött ottlétemkor társai, iskolai életünk felől s nagyon vágyódik már társai közé. De mikor jöhet még, ki tudja?... — Mindnyájunk nagy öröme E. egészségi állapota lényegesen javult. III. első hete óta rendszeresen jár iskolába. (IV. 2).”

G. E. füzetében ilyen feljegyzéseket találunk: „D. P. lakáscím, születési adatok. 1. Erős, jóltáplált, fejlett gyermek külsőleg. 2. Családlátogatáson 1955. IX. 28-án voltam náluk. Tiszta az otthonuk. Lakószobájukat éppen meszelte az apa. A gyermek édesanyjával addig a szomszédos szobában nagyanyjánál volt. Egyetlen gyermek P. és nagymama nem tud megegyezni az anyával a nevelési elvekben. A gyermeket a nagymama nagyon kényezteti, az anya pedig sokat veri. A gy. szertelen,

nyugtalan. 3. Szellemi adottságai: közepesek. Felfogása elég jó, de felületes, nem tartja meg jól a tanultakat. Beszédkézsége jó (sokat viszik moziba). 4. Közösségi magatartása: kissé kötekedő pajtásaival és szeret árulkodni rájuk. Igyekszem hibáiról leszoktatni. — 1955. okt. 30. Mint hetes jó vezetői képességeket mutat. Megtettem pajtásvezetőnek. A megbízatás jól hatott (Sokat komolyadott év vége óta. Jegyzet 1955. nov. 2.). „Ugyanez az osztályfőnök rendszeresen kiegészíti újabb feljegyzéseivel általános megállapításait, pl. ilyen konkrét, egyes eseteket ír fel: „1955. IX. 12. H. L.-t fegyelmezetlensége miatt új helyre ültettem. IX. 16. H. L. barátjával, L.-l-el d. e. 10-kor jött iskolába, de táskájukat előbb elküldték osztályukba más tanulókkal. IX. 21. H. összetoborozta a fiúkat és tanítás után a parkban labdáztak. Iskolai leckéivel nem törődik.” Az utóbbi két osztályfőnök már leírásait próbálja bizonyos szempontok szerint csoportosítani, és ezek közt már nemcsak a családra vonatkozó feljegyzések vannak igen helyeselhető módon, hanem a tanuló iskolai magatartása, bizonyos lélektani megállapítások, tanuló társaihoz való viszonyuk, stb. tehát igyekeznek sokoldalúan megismerni a tanítványt és ezt írásban rögzíteni. Az általános kép megrajzolása után egyes eseteket írnak le adatszerűen, tehát kiegészítik megfigyeléseiket újabbakkal, és ami szintén nagyon fontos, leírják nevelési eljárásukat, és annak eredményét. Ezek a kartársak minden tanulóra egy külön füzetlapot hagynak és arra írják feljegyzésüket.

Sz. K. osztályfőnök minden tanuló számára egy-egy nagyalakú füzetlapot, mint kartolék-lapot készített és ezen felírja a következőket: „P. B. születési idő, hely, apja, anyja neve, foglalkozása, lakása. *Jellemzés 1953—54. tanévre:* a IV. osztályt „jeles” eredménnyel végezte. Nem őszinte, alattomos, állandó felügyeletet igénylő gyermek. Éleseszű, de lusta, a kötelességteljesítés alól kibújni igyekvő. Gondviselője (állami gondozott) állandóan figyelemmel kíséri fejlődését, de őt is félrevezeti hazudozásaival. Gondviselője a II. félévben meghalt. Özvegye nem tudja a gyermekket kellően kézbe tartani. — *1954—55. tanév.* Az V. osztályt „közepes” eredménnyel végezte. Gondviselőjének halála óta magatartása és tanulmányi eredménye is sokat romlott. Fegyelmezetlen, társait is állandóan zavaró magatartása miatt rossz szelleme az osztálynak. Lusta, hanyag, rendetlen, hazudozó, nehezen irányítható gyermek. — *1955—56. tanév.* A VI. osztályt közepes eredménnyel végezte. Egyénisége kissé javára változott. Szorgalma, munkaszeretete még nem kielégítő. — *Családlátogatás ideje és észrevételei:* 1953. XII. 8. Tiszta, rendes, pedánsan rendbentartott lakás. A gyermeknek biztosítva van a munkája zavartalan elvégzéséhez szükséges nyugodt, tágas hely. A nevelőszülő nyugalmazott városi tisztviselő, ki a gyermeket saját gyermekeként szereti és gondozza. Az iskolával állandóan kapcsolatot tart fenn. A gyermek jellembeli gyengéit ismeri és helyes nevelőhatásokkal igyekszik jó irányba terelni. — 1954. X. 29. Látogatásom alkalmával az özvegy nevelőanyával, ki férje halála óta rendszeresen dolgozik, megbeszéltem azokat a teendőket, amelyeket a gyermek magatartásának és eredménye megjavításának érdekében tenni kell. Igéretet kaptam, hogy rendszeresen felkeres az iskolában és figyelemmel kíséri a gyermek további fejlődését. — 1955. XII. 16. A környezet változatlan. „Szerepel még ezen a lapon egy tanuló tanulmányi eredmény táblázat, amelyen a négy felsőtagozati osztály számára tanévenként és negyedévenként minden tantárgynak külön rovat van és ebbe bejegyezte az osztályzatokat: így pontosan lehet egy tekintetre látni, hogy pl. földrajzból, vagy számtanból hogy alakult évek során a jegye a gyereknek. Ennél a kartásnál már megjelenik az a fontos szempont, hogy évek során keresztül, tehát folyamatosan neveli a tanulót, látogat családot, alakítja jellemét. Ő már évente lezárta a gyermek jellemzését, feltüntetve a változásokat.

Z. J. nevelő leírása is tanulságos: „Sz. É. II. 10. Szerény, de rendes szociális körülmények között élő szülők gyermeke. Az anya különösen elfogult, iskolától elzárkózó, nehezen kezelhető. — Mindenben keresi a kákán a csomót. Kisleányát tisztán, rendszeren öltözteti. Pedantéria az egész otthonban. — Nem igen kell ellenőrizni jeles tanuló gyermekét, az tudja kötelességét. A lányka kizárólag iskolai munkájával foglalkozik. A szülő nem vonja be a család munkájába. Helyes így?

Igen! Igy látom jónak. Az iskolai nevelés helytelenségét majd ő „kineveli”... Mi oktassuk csak. Mi oktatumk és nevelünk is egyben, de ehhez az Önök segítsége is kell. Mást mondanak otthon, mást az iskolában — e kettősség alatt a gyermek kárt szenved. Jöjjön be többször, beszélgessen el velünk, hogyan nevel ön? stb... — A leánya zárkózott, társai nem szeretik, közösségi munkája nulla. III. 6. Édesanya bent... Helyesnek látja meglátásomat. Engedélyt kért moziba. — Szerezzen pajtást... Ő vállal gyenge tanulót korrepetálásra. Némi enyhülés... III. 14. É. felajánlott cikkírást a faliújságra. — T.-val kissé felengedett, — de még zárkózott, nem egyszer ellenséges. Erős ráhatással felszínre kerülnének kis értékei. — IV 4. Anya szülői ért. érdeklődő.” Itt már a szülő nevelési felfogásának konkrét leírását is látjuk és azt is, hogyan próbált a nevelő változtatni ezen, és a változás hogy indult meg.

Végigvizsgálhatnánk még sok ilyesféle feljegyzést, de már ezekből is megállapíthatunk néhány általános követelményt. A leghelyesebb az lenne, ha az ált isk. I. osztályában minden tanulórol nyitnának egy 40 filléres füzetet és abba évek során át, egész ált. iskolás tanulmányai alatt feljegyeznének minden, a gyermekkel és családjával kapcsolatos tényrt, eseményt, adatot. Igy iskolaváltozás esetén ezt lehetne küldeni az új iskolába is, továbbtanulás esetén a középiskolába. De ha ezt nem is valósítják meg az iskolák, az nagyon szükséges volna, hogy az alsó tagozaton és a felsőtagozaton külön-külön folyamatosan történjenek a feljegyzések, a feljegyzési füzetben egy tanulóra 4 évre számolva több lapot hagyjunk, hogy így a fejlődést lehessen plasztikusan látni.

A feljegyzések konkrét tényrt, esetet, beszélgetést, teljesítményt, eredményt, hiányosságot, stb. tartalmazzanak dátummal, hogy az egy-egy kis mozaik legyen a tanulórl valamilyen vonatkozásban. Ezeket a bejegyzéseket folyamatosan kell végezni. Terjedjen ki a feljegyzés a tanuló életének egészére, a családi életre, nevelésre is, de írjuk fel az alkalmazott nevelési eljárásokat, ezek eredményét, stb. Az ilyen konkrét feljegyzések alapján időszakonként összegezni kell a tanulórl, családjáról a képet, megállapítani az eredményeket, fejlődést, ennek okát, vagy a stagnálást és okát, továbbá a következő tennivalókat, módszeres eljárásokat, és ezeket is írásban rögzíteni. Igy minden osztályfőnök lemérhetné munkájának célra-vezető voltát és a hiányosságokat jobban ki lehetne küszöbölni.

dr. Komlósi Sándor

A pécsi általános iskolák történelem tanárainak t o v á b b k é p z é s e

Az 1955/56-os OM. tanévnnyitó rendelet nevelési munkánk központi feladataként a világnézeti nevelést jelöli meg. Természetesen érvényes ez a világnézeti nevelés tekintetében oly gazdag lehetőséget kínáló történelemtanításra is. De mentől jobban látjuk feladatunk súlyát és jelentőségét, annál fokozottabban érezzük — ha feladatainkat lelkiismeretesen akarjuk ellátni — azokat a nehézségeket is, amelyekkel a történelmet tanító nevelőnek, különösen az általános iskolában meg kell küzdenie. Tárgyi nehézségeink legnagyobbika éppen a tankönyv kérdése. Mikor a ma használatban lévő tankönyveink megjelentek, a magyar marxista történetírás igazán csak az első, tapogatózó lépéseit tette. Szinte közhellyé vált már, hogy ezek a könyvek a 11—14 éves gyermek számára tanulhatatlanok, s nem kis igény a nevelőkkel szemben, hogy a könyv száraz, elvont anyagát érdekessé, színessé, eseményessé tegyék a tanulók részére. A tárgyi nehézségek másik csoportját a térképek, tört. atlaszok hiánya, a szemléltetési eszközök bár növekvő, de még mindig csekély száma teszi. De nem kielégítőek a személyi feltételek sem. Még városi viszonylatban sem elég a szakképzett történelem tanár. Péccsett a kb. 50 történelmet tanító

nevelőnek majdnem egyharmada nem rendelkezik szakképesítéssel. De a szakképzett nevelő is gyakran nehéz problémákkal küzd; az idősebbek annak következtében, mert tanulmányaik megszerzésekor még nem marxista alapú történelmi képzésben volt részük, az ifjabbak, mert elméleti tudásuk nem párosul még kellő módszerbeli gyakorlattal. Az igény pedig változatlanul, sőt fokozottan jelentkezik: marxista megalapozású, a világnézeti, erkölcsi nevelést hatékonyan szolgáló, a tanulót nemcsak kellő szilárd ismeretanyag birtokába juttató, de jellemét, kedélyvilágát is pozitív irányban formáló történelemtanítást kell végeznünk általános iskoláinkban. Ezt a feladatot csak olyan történelemtanárok képesek megoldani, akik önmagukat szakmailag rendszeresen és tervszerűen képezik. Ezért tartjuk fontosnak azt a továbbképzési munkát, amelyet ált. iskolai tört. tanáraink az 1955/56. évben végeztek, és értékesnek azt a segítséget, amelyet ehhez a továbbképzést irányító szerv, a Központi Pedagógus Továbbképző Intézet nyújtott.

Városunkban szép számban működnek kiválóan képzett, nemcsak szaktárgyak gyakorlati tanítása, hanem elméleti problémái iránt is érdeklődő tört. tanárok. Közülük nem egy kapcsolatot tart a Történelmi Társulattal, vagy a Ped. Főiskola munkaközösségével. De az intenzívebb érintkezés a szaktanárok között a legutóbbi tanév megindulásáig úgyszólván hiányzott, a kevésbé fejlettek alig kaptak valami segítséget, haladóbb társaiktól. Az éveleji szaktárgyi tanácskozáson megtörtént a frontáttörés ezen a téren is; a tagság közel került egymáshoz, nemcsak a hivatalos ténnyezők programadása, szervezése, hanem a tagok részéről meginduló kezdeményezés, aktív megmozdulás is megtörtént. Ez a kedvező elindulás azáltal vált lehetségessé, hogy erre a tanácskozásra nevelőinknek két értékes anyagot adhattunk át: az éveleji ismétlések kidolgozott, részletes tervét és a VI. és VII.-es anyag legfontosabb térkép- és egyéb szemléltető gyűjteményét. Igaz, hogy mindkettő csupán 1—1 példányban állt rendelkezésre, de itt érvényesült mindjárt a kartársak aktivitása, az első anyagot Békei Lászlóné, a másodikat Tarján Tibor kartárs közreműködésével sikerült sokszorosítani és láncszerűen továbbjuttatni, ami nemcsak értékes segítséget jelentett a nevelők számára, hanem szorosabb egységet is teremtett közöttük. Ugyanitt született meg egy tört. fogalom-jegyzék készítésének, továbbá ifjúsági tört. olvasómozgalom tervének gondolata is. Azóta ezek is elkészültek és eljutottak a kartársakhoz. (A fogalom-jegyzék, az Ágoston-téri iskola munkaközösségének értékes munkája a közeljövőben nyomtatásban is megjelenik.)

Ugyancsak a szaktárgyi tanácskozáson történt meg a munkaközösségek alapvető szervezése és az évi munka tematikájának megállapítása nagy vonalakban, figyelembevétel a helyi adottságokat. A Rendtartás előírja a 3. vagy ennél több szaknevelővel rendelkező iskolákban a szakmai munkaközösség megalakítását. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy éppen a kis iskolák magárahagyatott egy-két nevelőjének van a legnagyobb szüksége támogatásra, vagy lehetőségre, hogy gondolatait, megfigyeléseit közölhesse. Ezeket a nevelőket a legalkalmasabb, lehetőleg ugyanabba a körzetbe tartozó nagy iskola tört. munkaközösségébe szerveztük be. Tökéletesen megvalósult ez pl. a III. kerületben (Petőfi u. — Mecsekfalja — Istenkút), de természetesen kapcsolat létesült az Ágoston téri és Vorosilov utcai nevelők közt is. Célszerű, hogy az 1956/57-es tanévben ne legyen egyetlen szakmailag elhagyott nevelő sem. Az iskolai munkaközösségek tematikája a tanévnyitó utasításnak megfelelően a világnézeti nevelés problémáját helyezte a középpontba, továbbvitték emellett — a múltévben nagy lendületet vett — helytörténeti tanítás, az intenzívebb szemléltető lehetőségek és eszközök, a múzeum- és levéltárlátogatás megszervezése, az éveleji és évvégi rendszerező összefoglalás, stb. kérdéseit. Több helyen az elméleti megbeszélést bemutató tanítással illusztrálták.

Az iskolai munkaközösségek komolyan és eredményesen működnek s megfigyelésem szerint a szélesebbkörű szervezetben is azok végeznek eredményes munkát, akiket erre szűkebb közösségük rendszeresen nevel. A helyi közösségeket átfogó, nagy munkaközösségbe beletartozik elvileg minden pécsi ált. iskolai történelem tanár. Túlnyomó részük gyakorlatban is felvette a kapcsolatot a közösséggel,

a megbeszéléseken, előadásokon a tagok 40—60%-a volt jelen. Ez az átfogó munkaközösség félévenként 4—5 alkalommal találkozott. Foglalkozásainak tematikája hasonló a kis közösségekéhez olyan módon, hogy itt nagyobb átfogó szempontok szerint vizsgáltuk a problémákat. Az I. félévben a középiskolai nevelők munkaközösségébe kapcsolódtunk be. Bármilyen érdekes és értékes előadások hangzottak azonban el ezeken az összejöveteleken (elég csak Vas Károly főisk. tanár és Ballér Endre gimn. tanár előadásaira utalnom), mégis mind erősebben jelentkezett az igény, hogy speciálisan az ált. iskolai nevelők konkrét tanítási anyagának kérdéseivel foglalkozzunk. Itt kaptunk jelentős segítséget a KPTI részéről azokban a teljesen kidolgozott előadásokban, óratervekben, elméleti kérdéseket gyakorlati példákkal illusztrált anyagokban, amelyeket az év folyamán sajnos csak 1, később 2—3 példányban hoztunk körözöttük a nevelők között. Mivel sajnos 2—3 példánynál többet ezekből a litografált anyagokból nem kaptunk, felmerült és megoldásra vár a kérdés, hogyan lehetne azokat házilag sokszorosítani, hogy a következő évben minden nevelőhöz eljuthassanak. Komoly segítség számunkra a megjelent és minden pécsi iskolához 1 példányban eljuttatott módszertani segédkönyv is, amely főleg az éveleji és évvégi ismétlési tervek, továbbá a tört. alapfogalmak kialakítása terén hézagpótló fontosságú.

Jó segítséget adott a történelmi tanszék tudományos dolgozója, Veres Judit elvtársnő, ki két ízben is meglátogatta a pécsi tört. szakos nevelőket. Résztvett több tört. órán, a Mátyás király utcai iskola munkaközösségének megbeszélésén, úgyszintén a nagy munkaközösség április 17-én tartott ankétján. Elismeréssel nyilatkozott a Pécssett folyó eredményes tört. továbbképzési munkáról; tanácsokat, útbaigazításokat adott, azonkívül előadást tartott a tematikus tervezés kérdéséről a tört. anyag feldolgozásával kapcsolatban.

Szólnom kell végül még a felügyeleti munka számára nyújtott segítségről, amelynek eredményei közvetve jutnak el a nevelőkhöz és válnak hatékonyvá a tanítás munkájában. Igen értékes gyakorlati útmutatásokat hallottunk a háromhetes budapesti tanfolyamon a tankönyv legehetőbb hibáinak és hiányosságainak kijavításáról. Az előadások egyrésze elmélyítette és teljesebbé tette az olyan aktuális anyagot, mint pl. az utolsó 50 év története, a munkásmozgalmak fejlődése; alig ismert, töretlen területekre való behatolást nyújtott, mint pl. a parasztság XVIII. századbéli antifeudális harcairól szóló előadás.

A tanfolyammal kapcsolatos bemutató tanításokon is sok értékes tapasztalatot szereztünk; különösen a szemléltetés sokfélesége, a változatos, újszerű szemléltető eszközök, pl. az ú. n. dinamikus térképek tünnek fel. Az irodalmi szemelvények felhasználása és általában az ismeretközlés mellett az érzelmi, hangulati elemek nagy gazdagsága. Jellemezte ezeket az órákat, amelyeknek tapasztalatait leszűrve, értékeit igyekszünk megvalósítani.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a pécsi tört. szakos nevelők jól használták fel az ált. és konkrét elvi irányítást adó segítséget, sok értékes segítséget kaptak ebben a tanévben a KPTI-től. Célunk az, hogy iskolai munkánkban mindezeket a jövő tanévben még eredményesebben kamatoztassuk. Kapcsolatunkat a munkaközösségeken belül és a nagy átfogó munkaközösség által, a város egész területén működő szakos nevelők közt még átfogóbbá akarjuk tenni, tapasztalatainkat egymással kicserélni, a tört. tanítás szakmai és módszeres fejlődésével lépést óhajtunk tartani. Ezért szükséges, számunkra a legújabb eredményeket, korszerű módszeres és szakmai fejlődést átadó szervvel, a KPTI-vel való intenzív kapcsolat, amelyet remélhetőleg a jövőben sem fogunk nélkülözni.

Borbély Ilona

A megyei felszabadulási tanulmányi verseny tapasztalatai

A megyei felszabadulási tanulmányi versenyt megelőzte a februári körzeti — és a március elején megtartott járási tanulmányi verseny. A három közül a körzetit tartottuk a legfontosabbnak, melyet a járási oktatási osztályok indítottak a körzeti iskolái között, mert ezeken valamennyi IV—VIII. osztály tanuló indult. Erre a körzeti, valamint a járási versenyre a megyei oktatási osztály küldött példákat (Tollbamondás, mondatelemzés és számtan) abból a célból, hogy az egész megye területén egységes példák és normák szerint történjék a dolgozatok megírása, illetve osztályozása. Célunk volt továbbá, hogy egységesen lássák nevelőink milyen követelményeket támasztunk ezekben a tárgyakban az 5-ös, 4-es, stb. osztályzat elnyeréséhez. Segítséget kívántunk adni körzeti igazgatóinknak, hogy lássák a tollbamondás, mondatelemzés és számtan még meglévő, kijavításra váró hibáit, hogy összehasonlítás tudjanak tenni a körzet azonos osztályai, s az abban tanító nevelők munkájának eredményessége között. Ha a dolgozatok javításakor nemcsak gépies munkát végeztek a körzetben, ha elemezték a dolgozatokat tartalmi szempontból, ha típushibákból kijavítandó feladatokat határoztak meg, ha az osztályzatok összehasonlításával jobb munkára serkentették a körzet nevelőit, és ha mindezeket kellően tudatosították a nevelőtestületben, akkor sikeres volt a célkitűzésünk, nem vált öncélúvá versenyünk.

Ugyanezt elmondhatjuk a járási versenyre is. Erre a körzet a IV. osztálytól a VIII. osztályig, osztályonként a 3—3 legjobb eredményt elért tanulóját küldte el. Innen került a járási verseny osztályonkénti 3—3 legjobbja a megyei versenyre. Ez összesen a 9 járást, várost és a versenyen szereplő 5 osztályt figyelembevéve, 135 tanulót jelentett. (Egy VII. osztályos tanuló a sellyei járásból betegség miatt nem jelent meg, ezért a megyei döntőn 134 tanuló vett részt.) Ez a felmenő 3—3 tanuló rendszer váltott ki egy-két pedagógusból ilyen kérdést: „Mi a tanulmányi verseny célja, tehetségkutató?” Nyugodtan válaszolhatjuk, hogy nem tehetségkutatót végeztünk. Az előbbieken már kifejtettem, hogy a verseny legfontosabb részét a körzeti versenyek képezték, ahol valamennyi tanuló írt dolgozatot. Viszont, ha megvizsgáljuk, hogy pl. a megyei döntőre melyik iskolából kerültek ki a tanulók, nyugodtan olyan következtetést is levonhatunk, hogy ezek az iskolák — pár kivételével — a megye legjobb iskolái minden különösebb „tehetség” nélkül.

Az alábbiakban felsoroljuk ezeket az iskolákat, zárójelben feltüntetve a küldött tanulók számát. A járás után zárójelben szereplő szám jelzi, hogy összesen hány iskolából szerepeltettek tanulót a megyei döntőn.

Mohácsi járás (11): Töttös (3), Dunaszekcső (2), Bóly (2).

Mohács város (3): Külvárosi iskola (7).

Komló város (3): belvárosi iskola (9).

Sásdi járás (8): Szászvár (5), Mágocs (2), Sásd (2), Alsómocsolád (2).

Siklói járás (6): Siklós (6), Beremend (4), Máriagyúd (2).

Pécsi járás (12): Szentlőrinc (3), Bükkösd (2).

Szigetvári járás (9): Szigetvár (5), Ibafa (3).

Pécsváradi járás (9): Pécsvarad (6), Szederkény (2).

Sellyei járás (j), Sellye (4), Vajszló (3), Sósvertike (3), Drávafook (3).
Összesen: 67 iskola tanulója szerepelt.

Látjuk tehát, hogy jó iskolák jó tanulói kerültek a megye felszabadulási tanulmányi versenyre.

Sókan, a versenyt meghirdető alaprendelkezés elolvasása után olyan nehézséget láttak, hogy a sok jó tanuló közül nehéz lesz kiválasztani osztályonként azt a 3—3 legjobb tanulót, akik magasabb fokon a körzetet, illetve a járást képviselik. Erről a példák összeállításakor, valamint a normák felemelésével gondoskodtunk úgy, hogy pl. a megyei döntő példái és normái csak a jó tanulók számára valók. (Helytelen lenne tehát, ha valaki a megyei példák és normák szerint osztályozná tanulóit). Ezt szükségesnek tartottam megemlíteni ezért, hogy az alábbi táblázatot ilyen szempont szerint nézzük és ne vonjuk le helytelen következtetést a megye legjobb tanulóinak esetleges alacsonyabb számszerű eredményeiből. A táblázat egyúttal rangsorolás is.

Sor- szám	Járás, város	Tollba- mondás	Elemzés	Magyar	Számтан	Átlag
1.	Mohácsi járás	3,33	4,53	3,93	3,80	3,87
2.	Mohács város	3,73	4,40	4,07	3,33	3,70
3.	Komló város	3,40	4,20	3,80	3,53	3,67
4.	Sásdi járás	3,40	3,93	3,67	3,40	3,53
5.	Siklósi járás	3,07	4,13	3,60	3,07	3,33
6.	Pécsi járás	3,27	4,07	3,67	2,93	3,30
7.	Szigetvári járás	3,07	4,47	3,77	2,60	3,18
8.	Pécsváradi járás	3,13	3,73	3,43	2,53	2,98
9.	Sellyei járás	2,57	3,86	3,21	2,64	2,93
	Megyei átlag :	3,22	4,15	3,69	3,10	3,39

A tollbamondás és elemzés osztályzatának átlaga adja a magyar osztályzatot, a magyar és számтан átlaga pedig a járás (város) átlagát.

Az elért osztályzatokat tekintve a következő az eredmény.

Sorsz.	Járás, város	Tollbamondás					Elemzés					Számтан				
		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1.	Mohácsi járás	2	4	6	3	—	8	7	—	—	—	4	6	4	—	1
2.	Mohács város	3	6	5	1	—	7	7	1	—	—	3	4	4	3	1
3.	Komló város	2	4	7	2	—	6	8	—	—	1	4	5	3	1	2
4.	Sásdi járás	2	5	6	1	1	2	10	3	—	—	2	3	9	1	—
5.	Siklósi járás	—	4	8	3	—	5	7	3	—	—	1	4	5	5	—
6.	Pécsi járás	—	7	5	3	—	4	10	—	—	1	1	5	3	4	2
7.	Szigetvári járás	—	6	5	3	1	9	4	2	—	—	1	2	3	8	1
8.	Pécsváradi járás	1	4	7	2	1	4	7	1	2	1	1	4	4	3	5
9.	Sellyei járás	1	1	4	7	1	4	6	3	—	1	—	4	2	3	3
Összesen :		11	41	53	25	4	49	66	13	2	4	17	37	37	28	15

Osztályonkénti bontásban a következők az átlagok:

Osztály	Tollbamondás	Elemzés	Magyar	Számтан	Átlag
IV.	3,26	4,37	3,81	2,63	3,22
V.	3,48	4,37	3,93	2,96	3,44
VI.	3,52	3,59	3,56	3,41	3,48
VII.	2,85	4,58	3,71	2,62	3,16
VIII.	3,37	3,85	3,61	3,85	3,73
Megyei átlag :	3,22	4,15	3,69	3,10	3,39

Kétségtelen, hogy több ízben nehéz volt kiválasztani azt a 3—3 tanulót, akik a megyei döntőn szerepeltek. Egyik ugyanis magyarból, a másik számтанból volt jobb, vagy gyengébb. A legjobb átlagot elért osztályok a következők voltak:

Mohács város: VIII. o. (Környei Éva, Hites Ferenc, Külváros: Kedves belvárosi fiú). 4,50.

Komló város: V. o. (Szamos Szilvia, Vorosilov u., Csordás Gizella Fürst S. u., Merkel Zsuzsa belv.). 4,33.

Mohácsi járás: VIII. o. (Szarka Géza, Amrein Ferenc Töttös, Bán Mária Babarc). 4,25.

Komló város: VIII. o. (Fekete Pál, Takács Péter Belv. Iványi Antal Vorosilov u.). 4,25.

Mohács város: VI. o. (Oláh Katalin, Varga Zsuzsa külváros, Harmat László belv. f.) 4,17.

Mohácsi járás: V. o. (Raák Endre Dunaszekcső, Palai Antal Kölked, Albrecht Ottó Bóly). 4,08.

Mohácsi járás: IV. o. (Fehér Mária Dunaszekcső, Petri János Töttös, Henzler Mária Bezedek). 4,00.

Pécsi járás: VI. o. (Kiss Zsuzsa Bicsérd, Molnár János Pécsudvard, Neuman Adám Nagykozár). 4,00.

Mohács város: VIII. o. (Faludi Mária Belv. 1., Maros Ilona külv., Balázs Pál Belv. f.). 3,50.

A számszerű eredmények után nézzük azokat a hibákat, melyek a legjobb tanulóinknál is előfordultak. Ezek a hibák adják meg az elkövetkezendő idők feladatait, a munka megjavításának irányát a nyelvtan és számtan tárgyanknál. A hibák felsorolásával nem akarok a tanulmányi verseny értékéből semmit sem levonni, (sok nevelő pl. azt állította, hogy a számtan feladatok középiskolai fokon is komolyak), de azt gondolom, hogy azok többet mondanak valamennyi nevelő számára, mint a verseny magas színvonalának bizonygatása.

I. Tollbamondás.

Különösebb sorrendiségi igény nélkül, nyelvtani tény köré csoportosítva sorolom fel a hibákat, zárójelben a helyesírást, továbbá az osztályt, amelyben előfordult és az előfordulás számát tüntetem fel.

Elválasztási hiba csak 1 volt: „uralkod-ott” (uralko-dott V. 1.).

A tárgy ragját szintén 1. tanuló írta helytelenül: „lelőhelyett (lelőhelyet VI. 1.).

A múltidő magánhangzó utáni tt jelét ugyancsak 1 tanuló írta rosszul: „tétlenkedet” (Tétlenkedett VI. 1.). Az ékezet használatánál igen sok hiba volt. Nagyon általános még, hogy a két ékezetet kívánó magánhangzókra egy vízszintes vonalat húznak a tanulók: „gyüjtsenek” (Gyűjtsenek VI. 9.), „fémgyűjtés” (fémgyűjtés IV. 10.). Ezt gyakran látni a nevelők táblai írásakor is, különösen a nem szakos nevelőknél. Ebből a felületességből adódott a hosszú í-s hibák sokasága is. „Állította” (állította IV. 5.) „papír” (papír IV. 3.), „kínzással” (kínzással V. 6.), „segítségével” (segítségével V. 4.), „borította” (borította VI. 2.), „ásítózó” (ásítózó VI. 3.), „jóízű” (jóízű VI. 4.), „kivül” (kivül VII. 6.), „hízó” (hízó VII. 9.), „dicsőítettni” (dicsőítettni VIII. 5.).

A hosszú mássalhangzókat még mindig nem ismerik fel teljes határozottsággal, sok a kettőzések hiba: „menység” (mennység IV. 2.), „összeállította” (összeállította IV. 2.), „elene” (ellene V. 2.), „boszut” (bosszút V. 5.), „elenkezett” (ellenkezett VI. 1.), „had” (hadd VI. 9.), „élhesen” (élhessen VI. 3.), „száltak” (szálltak VI. 1.), „mindenüt” (mindenütt VI. 1.), „együtösen” (együttesen VII. 3.), „beszálítani” (beszállítani VII. 4.), „vállára” (vállára VI. 5.), „kocintani” (koccintani VIII. 3.), „kötelezetések” (kötelezettségek VII. 4.), „összesége” (összessége VII. 11.).

A műveltető géknél, ha a — t betűt magánhangzó előzi meg, akkor -tat-tet a képző. Ezeket a műveltető igéket a fő és képző határára tt-vel kell írni. Ebből eredő hibák: „sietette” (siettette V. 7.), „dicsőítettni” (dicsőítettni VIII. 10.), „égetette” (égettette VIII. 3.).

Ennek az ellenkezője is megmutatkozott, főleg helytelen származtatásból: „áldozatkész” (áldozatkész IV. 2.), „áldozat” (áldozat I. 2.), „tétlenkedett” (tétlenkedett VI. 1.), „túrhetetlen” (túrhetetlen VII. 1.), „egyébb” (egyéb VII. 8.).

A zöngés és zöngétlen mássalhangzókat elég sok tanuló összecserélte. (Valószínű, nem magyar anyanyelvűek): „brigádogat” (brigádokat IV. 1.), „papirbénz” (papírpénz IV. 1.), „bújdogolt” (bújdokolt V. 1.), „löktöste” (lökdöste VI. 1.), „patag” (patak VI. 1.).

Több hiba fordult elő a kiejtéstől eltérő szavak helyesírásánál (egyszerűsítési elv: „kissebbek” (kisebbek IV. 8.), „lessz” (lesz IV. 4. és VIII. 1.), „együtt” (együtt V. 5. és VI. 3.).

Az új melléknevet összetévesztették a testrész nevével: „újjabb” (újabb VII. 10.), „ujjult” (újult VIII. 4.).

Az új helyesírás szerint megváltozott szavakat sokan helytelenül írták: „higyje” (higgye VIII. 8.), „zöldel” (zöldell VI. 8.), „zöldelő” (zöldellő VI. 15.).

Annál, mennél analógiájára helytelenül írták: „minnél” (minél IV. 4. és V. 3.).

Néhány határozószónk két alakban használatos: fenn, vagy fent. Ebből eredő hiba: „fenttieken” (fentieken VII. 1.).

Hasonulási hibák: „gyűjcsenek” (gyűjtsenek IV. 1.), „atták” (adták IV. 1.), „engette” (engedte VI. 1.), „lögdöste” (lökdöste VI. 3.), „harabdálta” (harapdálta VI. 3.), „alázkodni” (alázkodni VIII. 3.), „azonban” (azonban V., VI. 1. és VIII. 1.). Ez utóbbi analógiájára előfordult hiba: „közönbös” (közömbös VI. 14.).

Elég tekintélyes számú az ly-os hibák száma. Mindkét változatban előfordult, j-t írtak ly helyett és megfordítva. Pl. „sújjos” (súlyos VII. 1.), „mágján” (máglyán VIII. 3.), vagy „mostohályára” (mostohájára V. 1.), „búydokolt” (bújdokolt V. 1.), „folytott” (fojtott VIII. 12.).

A tulajdonfőnevek helyesírásánál is hasonló a helyzet: „tündérország” (Tündérország V. 6.), „iluskájával” (Iluskájával V. 1.), „wales” (Wales VIII. 1.), „montgomeriben” (Montgomeryben VIII. 1.); vagy „Tündérek” (tündérek V. 2.), „Boszorkányok” (boszorkányok V. 3.), „Óriások” (óriások V. 1.), „Vitéz” (vitéz V. 1.), „Feudalizmus” (feudalizmus VII. 2.), „Walesi” walesi VIII. 22.), „Bárdok” (bárdok VIII. 1.).

Itt említem meg azt az általános hibát is, hogy a tanulók nem tudják a költői műveknek a pontos címét. A VIII. osztályos szövegben volt a következő: „... megírta A walesi bárdokat”. A tanulók ezt a következőképpen írták le: „... megírta a „Walesi bárdokat”. (Ebből adódott a 22 nagy kezdőbetűs hiba.)

Erdekes, hogy egybeírási hiba minden osztályban, különírási csak a IV. osztályban fordult elő „jólesz” (jó lesz IV. 7.), „fémértkapott” (fémért kapott IV. 1.), „nemsikerült” (nem sikerült V. 2.), „arrantment” (arra ment V. 3.), „egyrejobban” (egyre jobban V. 1.), „kispatak” (kis patak VI. 4.) „zölderdő” (zöld erdő VI. 1.), „nemtélenkedett” (nem télenkedett VI. 1.) „nemis” (nem is VI. 1.), „nemtudta” (nem tudta VII. 1.), „hapedig” (ha pedig VII. 1.), „forradalmiláanggal” (forradalmi láanggal VIII. 1.), „sinkisem” (senki sem VIII. 2.), „mindenidők” (minden idők VIII. 1.), „nehiggye” (ne higgye VIII. 3.).

Különírás: „szabad idejük” (szabadidejük 5), „áldozat kész” (áldozatkész 6), „jól esik” (jólesik 6), „részt vettek” (résztvettek 12), „lelő helyet” (lelőhelyet 5), „papír pénz” (papírpénz 2), „brigád vezetők” (brigádvezetők 3), „fém gyűjtés” (fémgyűjtés 1), „számot tevő” (számottevő 1), „név sor” (névsor 1), „villám gyors” (villámgyors 1).

Az ige-kötők helyesírása nem tudatos még. Hibák: „megakart pihenni” (meg akart pihenni V. 12), „rá sötétedett” (rásötétedett V. 3.), „félre dobta” (félredobta VI. 6.), „le heveredett” (leheveredett VI. 1.), „elakart bújosni” (el akart bújosni VII. 6.), „megis botoztatták” (meg is botoztatták VII. 4.), „megfog alázkodni” (meg fog alázkodni VII. 6.), „elakarta mondani” (el akarta mondani VIII. 7.).

A dolgozatokban sok a betűkihagyás. Általános hiba, hogy sok helyen vesszőt tesznek a mondatrészek közé, ahova nem kellene. (Több az ilyen hiba, mint a vessző elhagyása.)

A hibák kiküszöbölésének módja a sok tollbamondás. A nyelvi tényeknek nemcsak megállapítása, a szóról-szóra való elmondatása szükséges, hanem a sok gyakorlás, a szabályoknak írott szövegen való bizonyítása.

II. Elemzés.

A mondattani, illetve a szótani elemzés, amint az a számadatokból is kitűnik, sokkal eredményesebb volt, mint a tollbamondás és a számtan. Meglétszott, hogy nevelőink egész tanévben komolyan foglalkoztak vele. A legtöbb tanuló játsszi könnyedséggel megoldotta a komoly tudást megkívánó elemzést. (IV. és VI. osztály szótani, az V., VII. és VIII. osztály mondattani elemzést végzett.)

Az alábbiakban az előfordult hibákat tüntetjük fel osztályonkénti sorrendben. A szó, vagy mondatrész után zárójelben a helyes megoldást, az egyenlőségi jel után a helytelen elemzést és zárójelben az előfordulás számát.

IV. osztály:

börtönéből (ragos főnév) = határozó, ragos helyhatározó szó.

ki (igekötő) = névmás (5).

tizenötödikén (határozószó) = számnév (2), időhatározószó (4), helyhatározó (2).

V. osztály:

körmökkel (eszközhatározó) = birtokos jelző, tulajdonságjelző, tárgy, alany, társ-
határozó, módhatározó,

kapuját (tárgy) = birtokos jelző, helyhatározó,

Tündérország (birtokos jelző) = helyhatározó, főnév, alany (2),

első (számnévi jelző) = tulajdonságjelző (2).

VI. osztály:

észrevétlenül (melléknév) = módhatározó (8), főnév (2), határozószó (6), hely-
határozó,

természeti (melléknév) = közös főnév (4), ragos főnév (2),

többet (számnév) = melléknév (2), melléknévi igenév,

környezetén (ragos főnév) = határozószó (2) ige,

mint (kötőszó) = bizonyító szó,

működő (melléknévi igenév) = melléknév (2) ige,

alatt (névutó) = igekötő (3).

VII. osztály:

dolgozók (birtokos jelző) = alany (8),

sikerei (alany) = állítmány, birtokos jelző (4),

elismert (tulajdonságjelző) = alany, állítmány,

elképzelhetetlen ( ) = jelző,

országának (részes határozó) = birtokos jelző.

VIII. osztály:

sokat (számjelző) = tulajdonságjelző (3), tárgy (4), számnév (3),

pusztításai után (időhatározó) = jelzett szó, alany (5), birtokos jelző,

két (számjelző) = számhatározó.

világháború (birtokosjelző) = helyhatározó, alany,

szenvedett (tulajdonságjelző) = állítmány (2),

magyar (tulajdonságjelző) = alany (2),

megtalálta (állítmány) = alany,

szörnyű (tulajdonságjelző) = állítmány,

végre (időhatározó) = helyhatározó,

A fentiekről a következő fontos tulajdonságokat vonhatjuk le:

1. A tanulók az alany és állítmány meghatározásában még bizonytalanok, (különösen, ha nem ige az állítmány).

2. Összekeverik a szófajtákat a mondatrészekkel.

3. Összetévesztik a határozót a jelzővel, (különösen a számnévit). Erre az elkövetkezendő tanévben fokozottabban kell ügyelni!

III. Számtan.

A verseny leggyengébben sikerült része. Kétségtelenül hozzájárult ehhez egy-két nehezebb példa, de a legfőbb hiba a logikus gondolkodás, a feladatterv hiányából és az alpműveletek még mindig nem kielégítő voltából eredt. Az egyes osztályokban a következő típushibákat állapítottuk meg:

IV. osztály:

Gyengén mennek az alpműveletek. Összeadási hiba volt az első példánál 5 (ebből két tanulónak nem is volt más hibája az egész dolgozatban). Összecszerelik a műveleteket, összeadás helyett kivonnak, nem végzik el valamennyi műveletet a láncszámlásnál. Szorzási hiba is elég gyakori, főleg a helyi érték érvényesítésénél tévedtek sokan. A legfőbb hiba az írásbeli osztásnál volt (11). Nem tudják egy szám $\frac{2}{3}$ részét kiszámítani. (Elosztják 2-vel s aztán 3-mal). Összecszerelik a számokat, nem azt adják hozzá, vagy nem azt veszik el, amit kellene (nincs megoldási terv). Még mindig általános hiba, hogy a tanulók összecszerelik a területet a kerülettel.

V. osztály:

Ebben az osztályban is elég nagy számmal akadt alpműveleti hiba. A zárójel feloldásában elég szép jártasságot mutattak a versenyzők. Több esetben előfordult azonban, hogy a tanulók elvégezték a zárójelben lévő osztást (13-mal osztottak), s aztán a hányadost megszorozták az osztóval (13-mal) valószínű az osztás próbáját végezték el és a kapott szorzattal folytatták a műveletet.

Természetesen példájuk nem sikerült.

Ebben az osztályban a harmadik és negyedik példánál feltétlenül szükséges volt a megoldási terv. Ilyet 3 komlói tanulónál találtunk, jók is voltak példáik. Általános az a hiba, hogy ha a példa szövege nem logikus, a megoldási sorrendet követi, tanulóink nehezen tudják azt megoldani, sőt többen hozzá sem tudnak kezdeni. (A 3 példát 6, a 4. példát 4). Itt ismételten a megoldási tervre kell hivatkozni, melyet a szakmai tanácskozás határozata is előírt. Nem figyelték meg a szöveget elég gondosan. Pl. ... „minden nap 15-tel több, mint az előző nap...”

A legtöbb a 15-öt megszorozta 6-al, mert egy héten 6 munkanap van.

VI. osztály:

Az összetett törtes feladatot mindössze 4 tanuló tudta megoldani, pedig csak összeadás és kivonás szerepelt benne. Tanulóinknak kevés gyakorlata van a hosszabb feladatok megoldásában. Többen nem a zárójelben levő feladatot oldották meg először s ebből sok hiba fakadt. Nem pontosak a közös nevezőre-hozások, sokan hibáztak az egyszerűsítésnél vagy rosszul alakították át az áltörtet vegyes számmá. A második és harmadik feladatot elég jól megoldották, kisebb alpműveleti hibák fordultak csak elő. A negyedik feladatnál ismét hiányzott a megoldási terv. Kiszámították a megtett út törtes részét, de az egész számra nem, hogy az az egész útnak hányadrésze s ebből nem következtettek az egész út hosszúságára.

VII. osztály:

Az első példát, amely egyszerű % számítási feladat volt elég jól megoldották a tanulók. Tévedések a tizedes tört osztásánál voltak. A második feladatot, mely feltevással megoldható példa volt, kevesen (5-en) tudták megoldani, de ezt megokolja az a tény, hogy több helyen még nem vették a verseny napjáig az ilyen típusú feladatokat. A 3. feladatnál ismét az a tanulság, ami az V. osztálynál, ha a feladat szövegének sorrendje nem azonos a megoldás sorrendjével, nehezen megy. A negyedik példa megoldása azt bizonyítja, hogy tanulóink legnagyobb része nem tudta a kör kerületét kiszámítani, vagy nem tudja a perccel másodpercre átalakítani.

VIII. osztály:

Igen örvendetes a VIII. osztály legjobb eredménye. Meglátszik, hogy nevelőink a vizsgára, középiskolára, vagy életre gondosan felkészítik őket. Nemcsak jól, de aránylag gyorsan oldották meg a feladatokat. Gyengébben ment a pécsi járás és pécsváradi járás VIII. osztályosainak. (Beszorzásnál nem minden tagot szoroztak meg, összevonásnál tévedtek, átvitelnél nem változtatták meg az előjelet). (Az egyenlet-felállítás csak a harmadik és negyedik példánál okozott problémát, a nagyobb része jól oldotta meg).

A feladatok sikeres megoldását 33. oldalon lévő táblázat mutatja. A feltüntetett számok azt jelentik, hogy a járás (város) osztályonkénti 3—3 tanulójaól hányan oldották meg jól a 4 feladatot. (Sellyei járás VII. o.-nál csak két tanuló szerepelt).

A 134 tanulónak 536 példát kellett volna megoldani, de csak 283-at oldottak meg (53 %).

Minden osztályra vonatkozóan megállapítható, hogy még mindig nem válaszol a tanulók egy része a feladatban feltett kérdésre.

Az elmondottakból következnek a megoldásra váró feladatok:

1. Alapműveletek (különösen az osztás) gyakorlása.
2. Feladatterv készítése minden feladtnál, ahol lehetséges.
3. A feladat várható eredményének megbecsültetése.
4. Sok szöveges, valamint összetett feladat megoldása.
5. Olyan feladatok gyakorlása, melyek nem a megoldás sorrendjében közlik az adatokat.

Jutalmazás:

A megyei oktatási osztály a felszabadulási tanulmányi versenyben jó eredményt elért tanulókat a következő jutalomban részesíti:

3—3, 75 átlagot elért tanulók: emléklap.

4—4, 25 átlagot elért tanulók: oklevél és könyvjutalom.

4. 50—5 átlagot elért tanulók: oklevél, könyvjutalom és üdülőjegy.

Járásonkénti bontásban:

Sorszám	Járas, város	Emléklap	Oklevél és könyv	Oklevél, könyv és üdülőjegy	Összesen
1.	Mohácsi járas	6	5	3	14
2.	Mohács város	7	2	4	13
3.	Komló város	3	5	3	11
4.	Sásdi járas	9	3	1	13
5.	Siklósi járas	8	3	—	11
6.	Pécsi járas	8	3	—	11
7.	Szigetvári járas	10	—	1	11
8.	Pécsváradi járas	3	2	2	7
9.	Sellyei járas	5	2	—	7
	Összesen :	59	25	14	98

Sor- szám	Járás, város	IV. o.				V. o.				VI. o.				VII. o.				VIII. o.				Összesen
		1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
1.	Mohácsi járás	3	3	2	2	3	3	2	—	—	2	3	3	2	—	1	1	3	3	3	2	41
2.	Mohács város	2	2	—	—	3	1	—	—	—	3	3	3	3	—	2	1	3	3	3	3	35
3.	Komló város	1	1	—	1	3	3	3	1	1	3	3	1	2	—	1	2	3	3	3	3	38
4.	Sásdi járás	1	3	1	2	3	3	—	—	—	3	2	2	1	2	3	—	2	2	3	3	36
5.	Siklósi járás	2	2	1	2	2	3	1	—	—	2	2	1	3	1	1	—	2	2	2	2	31
6.	Pécsi járás	1	2	1	2	3	2	1	—	1	3	3	3	2	—	1	—	2	—	2	—	29
7.	Szigetvári járás	1	2	2	—	1	2	—	—	—	1	2	1	3	—	1	—	3	2	1	2	24
8.	Pécsváradi járás	—	—	—	1	2	2	1	—	1	3	2	2	2	—	2	1	2	1	—	1	23
9.	Sellyei járás	—	—	—	1	2	2	—	—	1	2	2	1	3	2	1	1	3	3	—	2	26
Összesen :		11	15	7	11	22	21	8	1	4	22	22	17	21	5	13	6	23	19	17	18	283

A 134 tanulóól tehát 96 kapott jutalmat (73 %).

Mint érdekességet megemlítem, hogy 5-ös átlagot egy tanuló sem ért el. A legjobb átlagú tanulók 4,75-ös eredményei.

Bársics Teréz VIII. o. Ibafa, Hartmann János VI. o. M.-nádásd, Környei Éva VIII. o. Mohács külváros, Szarka Géza VIII. o. Töttös.

Azon iskolák közül, akik legalább két tanulót küldtek a megyei döntőre, a legjobb eredményt a következők érték el:

1. Dunaszekcső	2 tanulóval 4,37-es átlag.
2. Töttös	3 tanulóval 4,33-as átlag.
3. Komló, Vorosilov	3 tanulóval 4,17-es átlag.
4. Mohács külváros	7 tanulóval 4,03-as átlag.
5. Bóly	2 tanulóval 4,00-as átlag.

A felszabadulási tanulmányi verseny március 20-i megyei döntőjén igen szép számmal jelentek meg a tanügyigazgatási dolgozók, igazgatók, nevelők és szülők. A pedagógiai propaganda céljából igazgatóinknak, úttörőinknek ezt feltétlenül fel kell használniok. Mondassák el a résztvevő tanulóval úttörőfoglalkozáson, ünnepélyen (évszázókor, amikor a jutalmat megkapja) szülővel, szülői értekezleten, vagy ünnepélyen a versenyről szerzett élményeiket.

Befejezésül még csak annyit, hogy bármennyire is bírálták, és bírálják nevelőink a tanulmányi verseny idej formáját, egyet nem szabad elfelejteni, hogy a szorgalmas, lelkiismeretes munka, mellyel nevelőink felkészítették tanulóinkat, meghozta gyümölcsét. Nyugodtan állítjuk, hogy ennyi tollbamondást, mondatelemzést és számtani feladatmegoldást nem végeztek még egy tanévben sem nevelőink, mint az ideiben. Ha ez a versenylendület a következő tanévekben egészségesen fokozódik, pár év múlva a helyesírási és számolási készség eléri azt a színvonalat, melyet mindannyian szeretnénk.

Hámor János

Történelemtanításunk az SZKP. XX. kongresszusa után

Az SZKP XX. kongresszusának fényében — nint annyi más területen — történelemtanításunkban is tisztábban, élesebben látjuk az előttünk álló feladatokat. Világos, hogy épp a történelem az a tantárgy, amelynél a XX. kongresszus szellemét, tapasztalatait a leggyorsabban, legeredményesebben alkalmazhatjuk. Főfeladatunk nem az, hogy tényeket, adatokat korrigáljuk, hanem az, hogy elsajátítsuk a kongresszus egész szellemét, szemléletét. Ha ez utóbbi megtörténik, nyilván helyesen fogjuk elvégezni a szükséges ténykorrigálásokat is, pl. a Magyar Tanácsköztársaságnál, a Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújánál, stb. A XX. kongresszus szellemét nekünk azonnal érvényesítenünk kell, nem várhatunk az új tankönyvekre, az esetleges megjelenő tudományos munkákra.

Melyek azok a legfontosabb területek, ahol a legsürgősebbek a tennivalók?

1. A XX. kongresszus egyik legfontosabb vonása az, hogy az életet, a valóságot minden dogmatizmustól, sematizmustól mentesen vizsgálta. Romain Rolland írta: „Azok az eszmék, melyeket nem szembesítenek állandóan a valósággal, amelyek nem fürdenek meg minden órán a tapasztalat áradatában, kiszáradva mérgező jelleget kapnak. Kiterjesztik az új élet fölött a maguk nehéz árnyékát, mely éjszákát és lázt idéz elő.” A XX. kongresszus eszméi, az alkotó marxizmus-leninizmus eszméi „a tapasztalat áradatában megfürödve” voltak képesek újat adni, és lesznnek képesek a cselekvés vezérfonalává válni. A valóságot kell nekünk is elemezni történelemóránkon, teljes bonyolultságában, mindenféle zavaró szürkítéstől mentesen. Nézzünk csak ennek szükségességére és lehetőségére néhány példát:

Mennyire elszűrjük a gazdasági élet, a termelőerők fejlődésének rajza a középiskolák II. osztályának anyagában, ahol az árutermelés, pénzgazdálkodás helyzetének rajza csaknem azonos pl. a XIII. században, a XV. században, azonos Magyarországon és Nyugat-Európában, valamint Kelet-Európában. Nem mutatja meg a tankönyv sem eléggé, s pedagógiai gyakorlatunk sem elemzi kielégítően a sajátos, jellemző, tipikus vonásokat.

De nemcsak az egyik legfontosabb tényező, a termelőerők fejlődésének fogalma válik sematikusá tanítási gyakorlatunkban. Sematikusan tükröződik például diákjaink agyában általában a fejlődés fogalma is. Az egyik középiskolás tanuló egészen meglepődve kérdezte meg, hogy milyen alapon beszélhetünk a társadalom fejlődéséről, hiszen a rabszolgatársadalom bukása után a termelőerőknek, a gazdasági életnek, a kultúrának éppen a visszaesését láthatjuk az V.—VIII. sz.-i Európában. Szerinte az ilyen időszakok létezése teljesen ellentétes a haladás fogalmával.

A sematizálásnak még nagyon sokféle módjával találkozhatunk történelemtanításunkban. Ilyen az is, amikor negatív vonásokat emelünk ki olyankor, amikor a konkrét, valóságos történelmi igazság pozitívabb értékelést követel. Ezt a hibát követi el a tankönyv és tanár egyaránt például Perikles korának értékelésénél, amikor túlságosan a negatív vonásokat emeljük ki. (Erre rámutat Ferenczy Endre is a Történelemtanítás egyik számában).

Könnyen a sematizmus hibájába eshet a tanuló, ha tankönyveink a történelem nagy eseményeinek értékelésénél nagyrészt pártunk vezetőitől vett idézetekkel helyettesítik azokat a következtetéseket, melyek önként kínálkoznának a kor behatásosabb elemzéséből. (Ezt láthatjuk pl. az 1514-es parasztháborúnál, a Rákóczi szabadságharcnál, az 1848—49-es polgári forradalomnál és szabadságharcnál, stb.). Általában, ha idézetekkel operálunk, helyesebb korabeli idézeteket használni. Erre egyébként tankönyveinkben láthatunk jó példákat is, pl. a középiskolás II. osztályos tankönyv Rogériust idézi).

A színes valóság elszűrítésének hibájába esnek történelemtanáraink a parasztfelkelések bukásának okait elemezve is, amikor mellőzve az egyes mozgalmak speciális sajátosságait, helytelenül általánosítanak. Egyik történelemórán hallottuk: „A parasztfelkelést természetesen leverték”.

Különösen erős a sematizmus a nemzetiségi kérdés tárgyalásánál. Tankönyveink a nemzetiségi mozgalmaknak szinte kizárólag csak gazdasági alapjait vizsgálják, egyáltalán nem mutatnak rá a politikai, nemzetközi, kulturális tényezők hatására, ily módon elhalványodnak az egyes nemzetiségek fejlődésének sajátos vonásai. (Ezt a problémát igen érdekesen világította meg Arató Endre a legutóbbi történelmi továbbképzés alkalmával).

Ugyancsak helytelen egyszerűsítést találunk tankönyveinkben, pedagógiai gyakorlatunkban egyaránt, amikor a fasiszta Németország keleti terjeszkedését tárgyaljuk a második világháború előtt. (München). Ugyanis a könyv a nyugati hatalmak politikájának egyetlen tényezőjeként tünteti fel a Szovjetunió megsemmisítésének tervét Németország által, holott a németek kelet felé való irányítása sok veszélyt rejtett magában a nyugati hatalmak számára is, ahogyan ezt sok nyugati politikus fel is ismerte.

Sorolhatnánk még a példákat (A Tanácsköztársaság hősi harcait nem kisebbítjük azzal, ha megmondjuk, hogy pl. Miskolc felszabadítása a felvidéki hadjárat idején viszonylag kis erőkkel történt, a Horthy korszak terrorját nem szépítjük azzal, ha rámutatunk arra, hogy a botbüntetésről szóló törvényt a feketézók ellen hozták, a Vörös Hadsereg győzelmének hatalmas jelentőségét nem csökkentjük akkor, ha beszélünk a nyugati hatalmak harcairól a második világháború idején, stb. (De az eddigi példák is meggyőzhetnek bennünket arról, hogy az élet sokoldalú elemzése komoly feladat, és hogy ezt megteheszük, ahhoz állandóan képeznünk kell magunkat ideológiai és szakmai téren egyaránt. Állandóan „tanácskoznunk kell a klaszszikusokkal”, hogy az igazságot megmutathassuk, mert csak az igazság, a valóság mély elemzése lehet pártos.

2. A XX. kongresszus egész szemléletmódjának sarkalatos vonása annak az igazságnak az alkalmazása, hogy a történelem alkotója maga a dolgozó nép. Ezt a szemléletmódot természetesen alkalmaztuk már eddig is, hisz a történelmi materializmus egyik alaptételéről van szó, de most, a XX. kongresszus után ennek érvényesítése téren nagyon sok feladat vár ránk. Ezen a téren sincs minden rendben sem tankönyveinknél, sem tanításunkban. Azt hihetnénk, hogy pl. a végvári vitézek harcainak leírásánál kielégítő a nép szerepének ábrázolása a középiskolás tankönyvben. De ha összehasonlítjuk Sinkovits Istvánnak a végvári harcokról írt cikkét a tankönyvvel, rögtön láthatjuk az utóbbi gyengeségét, azt, hogy a legtöbb esetben megelégszik azzal, hogy megírja a várvédő nevét, s néhány általánosságot említ (a lakosság nemre és korra való tekintet nélkül vett részt a harcokban, stb.) Sinkovits viszont leírja pl., hogy a végvárakat a parasztság munkája építette, a parasztság adója tartja fenn, amely pl. Gyula vára esetén lényegesen több, mint a kötelezettség, hogy Szondy a népből emelkedett fel, hogy Batthyány Ferenc még évtizedek múlva is azt írta, hogy Kószeget a parasztok védték meg. Pedig ez a kor még viszonylag a legjobban feldolgozott tankönyvünkben a nép szerepének bizonyítása szempontjából.

Mennyivel nehezebb a nép szerepének kiemelése a történelem békés fejlődésének időszakaiban. Milyen nehéz elemezni ilyenkor azt a tételt, hogy minden társadalmat a dolgozó nép munkája tart fenn. Sajnos ehhez tankönyveink jóformán semmi segítséget nem adnak. Például Erdély virágkorának tárgyalásánál milyen színesen, érdekesen kellene ábrázolni az ipart, kereskedelmet, földművelést, hogy tanítványaink megérthessék: Erdély gazdagsága a dolgozó nép munkáján alapult. (V. ö. Móricz Erdély triológiáját.)

Csakis az ilyen szemléletmód alkalmazása esetén tudjuk a személyiséget, a történelem kiemelkedő egyéniségeit helyesen értékelni olyan szellemben, amilyennel a XX. kongresszus elemezte a személyi kultusz problémáját, és ahogyan ennek szellemében Sztálin helyes értékelése megtörtént. Csakis a személyiség helyes szemléletével kerülhetjük el az olyan hibákat, hogy pl. Etienne Marcell azért ingadozott a Jacquerio idején, mert ingatag jellem volt, vagy Danton azért akarta a diktatura enyhítését, mert utálta a forradalmat. Általában az egyéniségek elemzése a tankönyvekben rendkívüli pontatlan fogalmazással is történik, ahogy erre Fekete Sándor is rámutatott már a Szabad Nép egyik cikkében. (Erre csak egy példa a középiskolás első osztályos tankönyvből, amelyben hemzsegnek az ilyesféle kitételek: „Themistokles ezután *felépített* Athén phaleromi kikötőjét... hirtelen rajtaütéssel *megtörte* Athén kereskedő-versenyársának, Aiginia szigetének hatalmát.” Kiemelés tőlünk. (Teljesen világos, hogy az ilyen túlnó a fogalmazási problémán, és szemléleti kérdéssé is válik.)

3. A XX. kongresszus szemléletmódjának következő alapvető vonása az, hogy mélyrehatóan elemzi a nemzetközi helyzet és az egyes országok eseményeinek, fejlődési perspektíváinak összefüggését. Ezt a szemléletmódot is fokozottabban kell alkalmaznunk történelemtanításunkban, és reméljük, hogy erre majd az új tankönyvek az eddiginél lényegesen nagyobb segítséget nyújtanak. Erre a problémára igen jó javaslatokat ad Lakatos János cikke a Pedagógiai Szemle 1956-os 1—2. számában, úgyhogy erre nem is hozunk példákat. (A cikk címe: Az új történelem tankönyvek megjelenése elé.)

4. Természetesen a szemléletmódban beálló változásoknak tükröződnie kell tanítási módszerünkben is.

Az élet bonyolult jelenségeinek reális elemzése megköveteli a szemléltetés további erősítését is. A könyv gramofonszerű ismertetése, vagy legjobb esetben kiegészítése helyett konkrét, korabeli szemléltetési anyagot kell adnunk. Ezt leghelyesebb helytörténeti anyagból válogatni (pl. az egyik órán egy XVIII. sz.-i oklevél alapján elemezték a majorsági gazdálkodást a tankönyv anyagának száraz ismétlése helyett, az oklevél a helyi viszonyokat mutatta be, és ebből általánosítottak azután. Vagy mennyivel életszerűbb az 1437 előtti helyzet elemzése, és magának

Iépes Györgynek az alakja is, ha a tankönyv anyagának elmondása helyett az adószedési részletet olvassuk fel Hegedüs Géza: Erdöntúli veszedelem c. regényéből, s így elemzünk. Általában jobban támaszkodhatunk a tankönyvre, a tankönyv anyagát önálló munkával is eltudják végezni diákjaink a legtöbb esetben.

Az életszerűség különösen fontos a legújabb kor munkásmozgalmának tanításánál. Módot kellene találni arra, hogy ilyen anyagrészt tanulásánál meghívjuk az órára a munkásmozgalom egy-egy harcosát, aki azután feleleveníthetné a kor harcait.

Ugyancsak megköveteli a XX. kongresszus szelleme tanulóink önálló gondolkozásának további fejlesztését is. Eddig a gyakorlat azt mutatta, hogy arra törekedtünk csupán, hogy tanulóink megértsék az anyagot. Ez természetesen a kiindulópont, de nem állhatunk meg ennél. Arra kell törekednünk, hogy a tanulóink önállóan gondolkozzanak. Nem szabad ledorongolni ennek a kísérleteit még akkor sem, ha azok helytelen irányban indulnak el (pl. az egyik II.-os gimnázista diáknak gyökeresen más volt a véleménye I. Lajos külpolitikájáról, mint a tanárnak. Álláspontját bőséges adathalmazzal támasztotta alá. Felelete, mely természetesen jó felelet volt, alkalmat nyitott azután érdekes vitára az osztály tanulói között. Helyes az is, ha néha a burzsoá történetírás egy egy nézetét vetjük be vitaszempontként, s az osztály vitatkozva jut el a helyes következtetésekhez). A magyar történelem tanításánál a Hóman—Szekfű kötetek valóságos tárházat nyújtják az ilyen lehetőségeknek. (Ugyancsak az önálló gondolkozás fejlesztése követeli meg a szakköri munkára való fokozottabb támaszkodást a tanítási órákon. Erre nagyon sok jó példát láthatunk a Gracianszkij—Szkazkin-féle chrestomathia előszavaiban. A tanulók önálló gondolkozását nagymértékben fejleszthetjük jó kérdésekkel is, melyeket a számonkérés során teszünk fel. Ezek a kérdések általában az okok önálló kutatását célozzák. (Pl. Miért éleződnék ki a nemzetiségek harcai Magyarországon a XIX. sz. első negyede után, vagy miért nincs Széchenyinek 1847-körül olyan nagy hatása, mint 1830-ban volt? stb.).

Általában didaktikai téren is bátrabban merjünk újítani, ha azt hasznosnak látjuk. A módszer csupán szolgája munkánknek és nem öncél. Merészebben kell pl. ritkítanunk a kombinált órák egyhangú erdejét, általában több önálló kezdeményezésre, keresésre, alkotó munkára van szükség.

Természetesen az új utak járása mind elméleti, mind módszerbeli téren nem szolgálhat fedezékül a burzsoá nézetek számára. Mi sem idegenebb a XX. kongresszus szellemétől, mint az ilyen „kísérletezés”. Ha ilyen jelenséget tapasztalunk, ez ellen is fel kell venni a harcot.

Ha a XX. kongresszus szemléletét érvényesíteni tudjuk munkánkban, s ezt összekapcsoljuk eddigi eredményeinkkel, joggal remélhetjük, hogy történelemtanításunk világnézeti nevelőereje még erősebb fegyver lesz a kommunista nevelés szolgálatában.

A pécsi Nagy Lajos Gimnázium történelmi munkaközösségének tagjai

Néhány szó a középiskolai magyar nyelv- és irodalomtanítás egyes problémáihoz

Az alábbi sorok nem léphetnek fel azzal az igénnyel, hogy ennek az igen széles, nagyon bő és szétágazó kérdéskomplexumnak teljes képére rávilágítsanak, vagy csak egyik-másik oldalára is részletesen rámutassanak. A „néhány szó”-val éppen arra szándékozunk célozni, hogy csak általánosságban kívánunk végigszaladni a problémák egy részén, vagy csak inkább érinteni kívánjuk azokat és a részletekre itt-ott gyakorlati példákkal akarunk rávilágítani, amik esetleg fiatalabb kartársak számára elmeindítók lehetnek.

Itt van immár a tanév vége, s ha most visszatekintünk az elmúlt hónapok munkájára, eredményeire és hiányosságaira, csinálhatunk egy (-nem éppen számokkal tarkított-) statisztikai áttekintést, ami nemcsak küzelmúlt tükörképét mutatja, hanem tanulságokat is adhat a jövőre.

Az elmúlt év augusztusában megjelent „útmutatás a középiskolai magyar nyelv- és irodalom tanításához” c. kiadvány megállapította az eredményeket, a még pótolandó elemeket, s megszabta az 1955–56. tanév főbb feladatait. Kiemelte azt az igényt, hogy a tanítás még erősebben a világnézeti nevelés szolgálatába állíttassék, hangsúlyozta a történetiség és pártosság elvét. Kiemelte az idealista maradványok, — pesszimizmus, cinizmus —, meg a lapos pozitívizmus elleni harc folytatásának szükségességét, a túlterhelés megszüntetésének kívánalmát, s végül a nyelvtan tanításában a deduktív módszerre áttérésnek, most már időszerű voltát. Hogy mindezek a célkitűzések mennyire valósultak meg országszerte, középiskoláinkban azt majd az osztályvizsgák és érettségi vizsgálatok után az illetékes felsőbb szervek pontos adatok alapján meg fogják állapítani. Mi itt a vidéken csak annyit mondhatunk, hogy több-kevesebb képességgel, gyakorlattal és rátermettséggel, de becsületes szorgalommal, jóakarattal igyekeztünk a kívánalmaknak eleget tenni.

Tanulóink kezdik észrevenni, de kiemelni is, mi egy-egy íróban a haladó, kora viszonyai közt. Egyik-másik mint erősebben figyeli a költőt a szocializmus építésének szempontjából — bár még mindig akadnak, akik szívesen időznek az életrajzi adatoknál, vagy tartalom-elmondásoknál.

De az egyik probléma természetesen összefügg a másikkal. A IV. osztályos tankönyv megrögvidítő átdolgozása például magával hozza azt, hogy József Attilával, vagy Móricz Zsigmonddal bővebben lehetett foglalkozni, tehát pártosságukra is élesebben lehetett rámutatni.

Az I. és II. osztályos irodalmi tankönyveket általában dicsérik és szívesen tanítják a kartársak, bár helyvel — *közzel* hangzottak el kívánalmak velük szemben. Nem idézem Balogh László cikkét (Irodalomtanítás II. 1.), hanem csak egy példát említek, helyi példát. Az egyik szakmai megbeszélésünkön az előadó kartárs többek közt azt fejtegette, hogy az irodalomelméletet jól megvilágító I. osztályos tankönyv még jobban simulhatna az általános iskolában tanultakhoz, s előre tekinthetne a gimnázium felsőbb osztályainak anyagára. Példának József A. Anyám c. versét hozta fel, amelyet tanulnak, s részletesen elemeznek az általános iskolában, újból az I. s ismét a IV. gimnáziumi osztályban. Petőfi költeménnyel is történik hasonló eset. Jobb volna, ha más-más verset vennénk elő, s így a tanuló többet látna a költő munkásságából részletesen. Nem mondhatjuk ki kereken, hogy nincs ebben megszívlelendő, de bizonyos az is, hogy nincs olyan tankönyv, amelyik minden szaktanár minden igényét kielégítené; — másrészt, a bírálat mindig lehet hasznos és a sok kis kritikai megjegyzés nyomán egy jó könyvből a következő kiadásnál születhetik egy még jobb.

Kétségtelen, hogy a tankönyvre támaszkodás valóban sok időt takarít meg, s a jó tankönyvre szívesen támaszkodik az igényes szaktanár is. Különösen nagy

a fontossága a jó, tömör, de világosan áttekinthető tankönyveknek a szakközépiskolákban, ahol aránylag kevés az idő az anyag feldolgozására.

Egyébként itt a problémák megint kapcsolódnak. Ezek a tanulóink, akik már az új I. osztályos könyvből alaposabban megismerkedtek az irodalomelmélettel, a felsőbb osztályokban több irodalomtörténeti tudással rendelkeznek majd, hiszen a szaktanárnak s osztálynak megmarad erre minden időtöbblete, amit eddig az elméleti kérdésekkel kénytelen volt ott eltölteni.

Egyszóval joggal számíthatunk további haladásra, színvonalemelkedésre a közeljövőben. Annál is inkább, mert gyümölcsözően értékesíthették a magyar szaktanárok az Irodalomtanítás és a Köznevelés cikkeiket, a továbbképzés kiadványait, az Irodalomtörténetben megjelent értekezéseket, s megyénk nevelői az „Iskoláink-Nevelőink”-ben megjelenteket.

A tapasztalat azt mutatja azonban, hogy nem elég, ha a szaktanár olvas, a tanuló olvas eleget, más ezközt is meg kell mozgatni a **diákjaink tudásának emelése**, elmélyítése érdekében.

Sok, a szaktanár által olvasott és jól feldolgozott anyagrészt megy feledésbe nem a megértés, de a kellő emlékezetbe bevésés hiánya miatt. Tudván, hogy tanulóink nagy része *vizuális* típus, ne idegenkedjünk a táblának a vázlatokon túlmenő kihasználásától. Ne idegenkedjünk a táblázatoktól, melyek korok szerint, műfajok szerint áttekintéseket adnak. Továbbá legyen szabad megemlítenem a grafikonokat, amiket néha magam is használok az írók életműveinek összegező áttekintésénél. Pl. Vörösmarty életadatait, működési adatait jelölöm (rövidítésekkel írva) egy vonalon 1.800-tól. A vonal felfelé ível, ahogy fejlődik a költő, „a nemzet ébresztője”, de aztán lefelé hajlik („a romantikus álmodozás kora”). A legmélyebb ponthoz odaírjuk a Délszigetet. Aztán lassan megy fölfelé a görbe, majd erősebb íveléssel (a Csongor és Tündé-nél). Még magasabba csap (1836) a Szózáttal, ahol már a reformkor nagy hazafias költője áll előttünk (s nem a nemesi patriotizmusa) és lassan ível megint felfelé 1848-ig („Szabad sajtó”, „Harci dal”, stb.). Természetesen nem maradnak ki a 40-es évektől a Laura versek se). Vízszintesen szalad aztán a vonal, de a magaslaton, — az elnyomatás éveiben — s magasra csapva ér véget a görbe a „Vén cigány”-nál.

Igen érdekesen szemléltet Babits Mihály életművének grafikonja. Mindezekkel egészen röviden csak azt kívántam hangsúlyozni, hogy minden eszköz használatát kísérjük meg, ami tanulóink tudását emeli, a bevésést megkönnyíti, mert gondolnunk kell arra, hogy amikor egy kis kronológiai adattárat fektetünk fel táblázatban, akkor időt takarítunk meg a világnézeti nevelés számára. Hiszen amíg a tanuló tanulásával vesződik, addig nem olvashat, s ha az órán olvassuk, amit otthon is lehetne, akkor időt veszthetünk a főbb kérdések megvilágításánál.

Ki kell e pontnál emelnem, hogy az olvasás megkedveltetésének fontosságát jól ismerve, örömmel üdvözlöttük a József Attila olvasómozgalom versenyt. Ennek lebonyolítása azonban nem megy mindenütt simán. Iskolánknál például az általam tanított mindkét IV. osztály tanulói kollektíven jelentkeztek az „ezüstjelvényért” vizsgára. Kb. 18, 20 tanulót be is hívtak illetékesek, jó sikerrel megfelelték a könyvtár-és DISZ kiküldötték előtt, de azóta sem behívás, sem jelvényosztás nem történik, mert nem lehet jelvényekhez jutni. Az ilyesmi elfonnyaszthatja a lelkesedés rügeit.

De szóljunk a lehetőségekhez képest ugyancsak röviden a tanulók nyelvről, kifejezési készségéről, stílusáról is. Nem lenne célja, hogy e helyen a Magyar Nyelv, Nyelvről, Anyanyelvünk az iskolában vagy más írásokból összeszedett adatokat idézőjellel, vagy idézőjel nélkül felsorakoztatnánk, hiszen ezeket mindenki olvashatja. A forgalmazás tanításáról szóló könyvecskét is ismerik a kartársak. Tehát inkább a magunk házatájára konkretizáljuk a dolgot. E sorok írója a közelmúltban beszélt egy szakmai munkaközösségi összejövetelen, a szókincs és nyelvtani szerkezetek mezején növekvő gyomokról, melyek feleletekben, dolgozatokban gyokorta felütik fejüket, s amelyeket állandóan gyomlálgatni kell. Szólt a *zsargon*-szavak használatá-

ról, a tájnyelvből az irodalmi nyelvbe beszivárgó kifejezésekről, melyek e vidéki diákjaink nyelvében gyakoriak. Megállapította, hogy a latinizmusok kis számmal találhatók; germanizmus is ritka aránylag, — bár az „úgy . . . , mint” („mind, mind, is . . . ’ is” helyett), a „lekési a vonatot” („helyesen lekésik a vonatról”) s más hasonló „kitételek még előfordulnak”. Viszont gyakori a „miatt” és „végett” összekeverése, a határozott névelő helytelen elhagyása, a már régóta jelentkező, de most mindjobban terjedő „-suk, -sük, -gyuk, -gyük” ragozás, (a kijelentő mód helyett felszólító), a tárgyias és tárgyatlan ragozás összekeverése. A névelőelhagyást nem az orosz nyelv tanulása okozza, hiszen ez a régi diákoknál is tapasztalható lett volna a latin nyelv tanítása miatt. A felszólító mód helytelen használatát illetőleg föltétlen igazat ad a Temesi—Rónai—Vargha: „Anyanyelvünk c. kötet ama sorainak (98—99 l.), amelyek a *zsargon* és a mozgalmi nyelv hatására vonatkoznak. Persze, meg kell magyarázni tanulóinknak, ne fogadjanak el mindent szentnek és sérthetetlennek, amit nyomtatásban látnak, — akkor mi csak a nyelvrontás ellen harcolunk és nem nyelvünk fejlődése ellen, ami a szociális átalakulásnak természetes következménye. Nem harcolunk mi a „béketábor”, „tervgazdálkodás”, stb. helyes összetételek ellen, de irtani kívánjuk az „irányt veszünk arra”, „tudatosítani valamit valaki felé”, stb., stb. kifejezéseket.

Használja fel a szaktanár nemcsak az új, de a régi könyvekből is azt, ami jól felhasználható ma is a stílusfejlesztés szempontjából. Pl. amikor a stílus élénkségéről van szó, jó elővenni Biczó Ferenc könyvének („A magyar nyelv, és irodalom korszerű tanítása”) „Van, — az nincs” — c. fejezetét. Vagy, amikor a stílus szemléletességével foglalkozunk, mutassuk fel az egyik Toldi-kiadás (néha túlzottan is részletező), idevágó néhány jegyzetét, avagy ne sajnáljuk az időt Petőfi Tisza c. tájékoztatójának egészen alapos boncolgatásától. Amikor a stílus fordulatoságát, eleveenségét akarjuk érzékeltetni, olvassuk fel bevezetőül Hugó Victor 1793 c. regényéből az elszabadult ágyúról szóló részletet.

Foglalkozunk sokat a szabatoság és világosság, a választékosság és jóhangzás kérdéseivel. Mutassunk rá, hogy a szinonimák helytelen használata miként teszi tönkre az értelmet. (Jó példa az említett „Anyanyelvünk” c. kötet 82. l.-on olvasható „Régi kép”, („Ó kép”).

Egyik helyi megbeszélésünkön megállapítottuk, hogy Nagy I. Béla és Makay Gusztáv által emlegetett „nyelvhelyességi kódex” bizony jó szolgágot tenne, de megérné a fáradságot egy stilisztikai, verstani, poétikai, *retorikai* alapfogalmakat tisztázó rövid kiadvány is. Mert, miként egyik előadó kartársunk mondotta, tanulóinknak dolgozataikban rendszerint értekezést kell írniok, s azt se tudják mi az értekezés, hiszen a tudományos próza műfajelméletéről nem is hallanak.

Mindezeknek továbbfejlesztése helyett hadd jegyezzem ide azt a 12 pontot, amit felsoroltam egyik szakmai összejövetelünkön:

1. Mi magunk állandóan olvassuk a szakfolyóiratokat, cikkeket, könyveket, kiadványokat.
2. Vigyázzunk saját kifejezéseinkre mindig, ha tanulók előtt (tantermen kívül is) beszélünk.
3. Dolgozatjavítási, — nyelvtani, — de egyéb óráinkon is gyakoroltassuk a helyesírás mellett a jó és szép stílust is.
4. Olvassunk fel minél több jellemző mintát a tárgyalt nyelvhelyességi, vagy esztétikai ténnyel kapcsolatban.
5. Az ú. n. véletlen (előre nem sejtett) helyettesítési órákat használjuk fel stílusgyakorlatokra.
6. Hívjuk fel tanulóinkat remekművek olvasására mind gyakrabban, s szép részletek (prózaí részek) megtanulására.
7. Olvassanak újságot, hallgassanak rádiót, de ne fogadjanak el mindent kritika nélkül helyesnek, amit nyomtatva látnak, a nem egészen világos kérdéseket az órán beszéljék meg.

8. Jegyezzék a plakátokon s másutt látott hibákat.
9. Gyűjtsék a szép mondásokat, költői kifejezéseket, stb.
10. Irjanak stílusgyakorlatokat, ne csak a szakköri tagok.
11. Alkossanak nyelvhelyességi brigádokat, javítsák egymás stílushibáit.

12. Ne csak a magyar szaktanár, hanem minden nevelő állandóan, *következetesen* korrigálja a helyesírási hibák mellett feleletnél, dolgozatnál egyaránt a helytelen kifejezéseket, akár szókincs, akár nyelvtani szerkezet hibájáról van szó, akár a szép stílus elleni vétségéről.

Ennyit röviden a kifejezési készség fejlesztéséről, s végül még néhány szót a nyelvtan tanításáról.

Itt a deduktív módszerre áttérés azoknál a középiskoláknál, amelyek I. oszt. tanulóikat városi általános iskolákból kapják, nyilván nem okozhat különösebb nehézséget. Nem egészen ez a helyzet olyan vidéki középiskoláknál, ahol az I. osztályba kerülők zöme falusi, osztatlan iskolákból jött. Négy, vagy éppen nyolc kisosztályt tanító kiskalusi kartársaink minden elismerést megérdemlő munkája se elég legtöbbször ahhoz, hogy a tanulók megfelelő helyesírási, nyelvtani tudást szerezhessenek.

Ezért nem lesz talán felesleges, ha egyes „fogásokra” rámutatunk, különösen kevesebb gyakorlattal rendelkező kartársak érdekében.

A tanulók zöme a nyelvtant az irodalommal összehasonlítva nemcsak nehéznek, hanem unalmasnak, száraznak érzi. Első dolgunk tehát az, hogy az érdeklődést felkeltsük e logikai gyakorlatot kívánó, rendszerező tudományág iránt, s igyekezzünk megkedveltetni. En szánok erre némi időt, s szólok a tanulók előtt, valamint az összehasonlító nyelvtudomány és nyelvtörténet legérdekesebb fejezeteiből. Beszélék pl. a szavak vándorlásáról, átalakulásukról (pl. hogyan lett a latin „hiba” ige egyik származékából olasz, germán, szláv közvetítéssel a magyar „polgár” szó, stb.). Elmegyek a szinte tréfás nyelvi kérdéseikig, — magyarul szólva: szórakoztatom az osztályt a cél érdekében.

Tág teret adok itt is a szemléltetésnek nemcsak nyelvtani táblázatokkal, hanem egyszerű rajzokkal is. Különböző fogásokat alkalmazok a szó és a mondatelemzéseknél, pl. egy hosszú szót (pl. meggyőzhetetlenségetek-ből) s ezen megmutatom a gyökér, tő, a rag, az alapszó, a képző, a képzett és továbbképzett szó elemeit s elméletét.

Felírok egy hosszú, többszörösen összetett mondatot és az egyes tagokat számozzuk. Mondjuk, öt mondattagból áll, tehát a tábla szélére leírjuk az öt számot. S mikor megállapítottuk, hogy melyik milyen mondat magában, akkor a tábla szélén odajegyezzük, hogy pl. az 1. kijelentő főmondat, a 2. okhatározói mellékmondat, a 3. tárgyi mellékmondat, stb. Ezután (ott a szélen) nyíllal jelezzük, hogy a 2. a 3. alá tartozik, a 3. az 1. alá, stb. Római számot írunk a mellékmondatok után, annak jelzése céljából, hogy melyik I. rendű s melyik II. rendű mellékmondat.

Aztán az egyes tagokat elemezzük külön mondattanilag, vagyis megállapítjuk a mondatrészek meghatározása után azok összefüggését. Az állítmányhoz megint nyíllal kötjük a határozót, az alanyhoz annak jelzőjét, stb.

Igy áttekintést kap a tanuló a mondatrészek viszonyáról. Természetesen gyakoroljuk a mellékmondatok beolvasztását is, hogy gyakorlatilag lássák a mellékmondat tulajdonképpen kibővített mondatrészt. Ha pedig szó és mondatelemzést egyszerre gyakorlunk, akkor a mondat szavait egymás alá írjuk a tábla, vagy füzet közepére, s jobbról a mondatnani, balról a szótani elemzést végezzük.

Összegezésül csak annyit, hogy a fejlődés, a haladás mindegyik vonalon meglátható, de kétségtelen, hogy az újabb alapokra való építés eredményei majd csak a jövőben mutatkoznak meg világosabban, különösen vidéki viszonylatban.

Addig pedig szükség van még sok-sok türelemre, a tanulók nagyobb szorgalmára, s a nevelők kemény, kitaró, következetes munkájára.

Dr. Écsy Ö. István

Az életrajzok tanítása az általános iskola VIII. osztályában

(Táblai vázlatok.)

Az életrajzok tanításának néhány elvi, főleg azonban gyakorlati kérdésével szeretnék foglalkozni.

Elvi szempontok:

1. Az író életét illesszük be szervesen az adott történelmi-társadalmi korba!
2. Alapozzuk a tanulóknak már meglévő ismereteire! (Megalózó házi feladat).
3. Mutassuk be az írot, mint embert, személyiséget (főképp gyermekkori események, kortársak vallomása s egyéb epizódok alapján). (V. o. módszert. levél. 1952. 11.).
4. Elsősorban, mint írot, művészt mutassuk be, majd pedig irodalmi munkásságán keresztül politikai állásfoglalását is. (M. levél 8. o.).
5. Szemléltessünk minél többet!

Az óra típusa, időbeosztása:

Rendszerint vegyes típusú, ritkábban új ismereteket közlő óra. Az előbbi időbeosztása általában a következő:

15 perc: Az előző óra anyagának számonkérése.

25—30 perc: Az új anyag közlése. Ebből legalább 10 perc vázlatírás.

A vázlatot óráközben írjuk a táblára, egy-egy szakasz elmondása után. (A szakasz-mondatokat húzzuk alá színessel!) A tanulókkal ugyanakkor lemásoltatjuk, majd összefoglaltatjuk az elhangzott életrajzi szakaszt.

5—10 perc: Összefoglalás: Döntő szerepe az, hogy a tanuló ekkor tanulja meg a vázlat szavait összefüggő mondatokká formálni, vagyis megtanul felelni.

Néhány gyakorlati kérdés:

1. Az életrajz tárgyalásának megkezdésekor ismertessük a tagolás szempontjait, majd pedig az adott történelmi kort!

2. Az utóbbit a tanulók történelmi ismereteire építjük. Kiindulhatunk az író születési és halálozási évszámából. Az osztályközösség rendszerint összehordja a jelzett időpontok között lefolyt történelmi események adatait.

Pl. KATONA JÓZSEF (1791—1830).

Tört. háttér: Martinovics-per (1795.).

(Vázlatban) Napoleoni-háborúk: gabona-konjunktura. Szent-Szövetség: abszolutizmus (1815.). Reformkor (1825-től.).

A történelmi helyzet rövid ismertetésével ráirányítjuk a tanulók figyelmét az írók sajátos feladataira, küzdelmeik körülményeire.

3. Ha történelmi szakaszok szerint ismertetjük az életrajzot, akkor természetesen azokkal párhuzamosan beszéljük meg a társadalmi hátteret, nem pedig a magyarázat elején.

Az életrajz általános váza:

El kell érünk, hogy a tanulóknak meggyökeresedjék egy általános váz, amelynek alapján később bármely író életéről beszámolhatnak. Ez lehet az alábbi:

1. Mettől meddig élt? Történelmi háttér.
2. Ifjúkora (származási, gyermekkori, ifjúkori hatások, tanulmányai).
3. Működése (pályakezdése, családi adatai, költői, politikai munkássága, művei).
4. Összegezés: Pl. Kölcsey „népének szolgálatában egységbe forrasztja a költészetet és a politikai cselekvést. Híd, Bacsányi és Petőfi között.” (Révai).

Az általános vázat azonban a változatosság kedvéért és az író egyéniségének jobb megismerése céljából több változatban taníthatjuk.

Táblai vázlat típusok:

(A szokottnál részletesebb vázlatot készítünk, hogy a tankönyv aránylag terjedelmes szövegéből a fontosabb adatok el ne sikkadjanak. A szövegezésnél meg kell találnunk a középutat az egyszavas kifejezések [„Schlagwortok”] és terjedelmesebb mondatok között.)

I. ÉLETKORI SZAKASZOK.

szerint legkönnyebb az író életét tárgyalni, Pl.:

GORKIJ.

1. „Gyermekkor”.

Nizsnyij-Novgorod. Atyja (asztalos, irodavezető) korán meghal. Nagyatyja (tönkrement iparos) durvasága. Nagyanyja a táj, nép, mesék szeretetét oltja belé. Kitűnő tanuló.

2. „Emberek között”.

Inas, cseléd, kifutó. Vigasza a könyv.

3. „Egyetemi éveim”.

Kazany: Kapcsolata a forradalmárokkal. Országjárás: Látja a nyomorgó nép forradalmi elszántságát. Tiflisz: az ország s népe „a csavargóból író formált”.

4. „A szovjet irodalom atyja”.

Börtön — forradalmi tevékenység miatt. Művei: Gyermekkor, Emberek között, Az anya. Barátsága Leninnel. 1917. forradalmárrá neveli író társait. 1921—28. Olaszországban gyógykezelik. 1932. A szovjet nép 40. írói évfordulóját ünnepli. 1936. Trockisták megmérgezik.

Ugyanígy feldolgozhatók, de már jóval rövidebben: (A vázlatok szakaszai).

Balassa.

1. Gyermekkor.

2. Atyja pere (1. fordulat).

3. A végvári katona (2. fordulat).

4. A bújdosás évei (3. ford.).

5. A költő.

Katona.

1. Történelmi háttér.

2. Ifjúkora.

3. A drámaíró.

4. A „Bánk bán” diadalútja.

József Attila.

1. Proletár-gyermekkor.

2. Küzdelmes diákévek.

3. A proletáriátus költője.

Osztróvszkij.

1. Küzdelmes gyermekkor.

2. Az ifjú forradalmár.

3. Az akaraterő hőse: az író.

II. TÖRTENELMI SZAKASZOK.

szerint tárgyalhatjuk azoknak az íróknak az életét, akik sorsdöntő történelmi időkben éltek, vagy akiknek élete folyamán több történelmi fordulat váltotta egymást. Ilyenkor arra kell rávilágítanunk, hogy költői s politikai munkásságukkal hogyan foglaltak állást a haladás mellett a megváltozott időkben. Lássunk egy példát:

Zrinyi. (1620—64). w

1. Kor: Függetlenségi harcok, 30 éves háború, ellenreformáció (Pázmány) a végvárok elhanyagolása.

2. *Ifjúkora.* Ozaly — főúri ősei törökverők. Gyámja II. Ferdinánd, Pázmány (Hatásukat leveti). Műveltsége megelőzi korát.

3. *Harca a török ellen.* Portyáit Bécs ellenzi. Válasz: Szigetvári veszedelem 1645—46. Tervei: nádorság, nemzeti királyság.

Várad elesik. Válasz: Kanizsát ostromolja — eltiltják. Török Áfium, Zrinyi—Újvár, Téli hadjárat.

Bécs mesterkedése: Zrinyi—Újvár elesik (1664). A szentgotthardi győzelem. A gyalázatos vasvári béke. Válasz: szervezkedés Bécs ellen (Wesselényi). Vadászaton meghal.

Hasonlóképpen:

Vörösmarty.

1. Ifjúkora.
2. „A nemzet ébresztője”.
3. Az irodalom vezére.
4. Világos után. (Vagy lásd III. típust.).

Arany.

1. Ifjúkora.
2. Pályakezdése. Barátsága Petőfivel.
3. 1848—49-ben.
4. Világos után. (Vagy lásd III. típust.).
5. Kiegészés után.
6. „Őszikék”.

Jókai.

1. Ifjúkora.
2. 1848—49-ben.
3. Az elnyomatás éveiben.
4. 1867 után.

Móricz.

1. Gyermekkor.
2. Ifjúsága.
3. Pályakezdése, „vergődése”.
4. Az I. világháború alatt.
5. A forradalom idején.
6. A Horthy-kor első évtizede alatt.
7. A faszázalódás éveiben.
8. A II. világháború kezdetén.

III. AZ ÍRÓI FEJLŐDÉS.

s vele párhuzamosan a politikai nézetek kikristályosodására van alapozva a következő életrajz vázlata:

Majakovszkij: (1893—1930).

1. *Gyermekkora.* Bagdagi (Gruzia). Atyja erdész (a kirándulások hatása).

2. *A diák-forradalmár.* Kitűnő tanuló, sokat olvas. 1905 munkásmozg. Kaukázusban (Sztálin): 12 éves: tüntet. 13 éves: Atyja meghal, Moszkvába költöznek. Inség. 15 éves: Sz. D. P. tag. Háromszor börtönben. Olvas, versel. (Tőke). Festőnek készül.

3. *A szocialista költő.* 1912—14. Kísérletek: a tőkésék kicsúfolása. Barátsága Gorkijjal. 1917. A forradalmat szolgálja.

4. *A kommunista költő.* A szoc. építés minden mozzanatát versbe szedi. Művei: Lenin-eposz (1924). Csudajó (1927). Külföldi út. Trockista rágalom, betegség sietteti halálát.

Ugyanígy:

Vörösmarty.

1. Ifjúkora.
2. „A nemzet ébresztője”.
3. A romantika költője.
4. A reform-eszmék harcosa.
5. A forradalom híve.
6. Világos után.

Petőfi.

1. Gyermekkora.
2. Ifjúkori nyomora.
3. A népről, a népnek, a nép nyelvén.
4. A nép nevében.
5. A forradalom és szabadságharc katonája. (Vagy I. V. típust!)

Mikszáth.

1. Ifjúkori hatások.
2. Az újságíró.
3. Novellák.
4. Politikai karcolatok.
5. A realista regényíró.

Móricz.

1. Gyermekévei.
2. Pályakezdése. „vergődése”.
3. A forradalom alatt.
4. Az úri világ bírálója.
5. A szegény-paraszttság ábrázolója. (Vagy I., II. típust!).

IV. MŰKÖDÉSI SZEREPÜK.

alapján ismertethetjük azoknak az íróknak, költőknek életét, akik döntő mértékben történelmi egyéniségek, politikusok, vagy államférfiak. Az egyes működési területeket azonban ne különítsük el, hanem állandóan mutassunk rá azok szoros összefüggésére! Nézzük az alábbi vázlatot:

Eötvös. (1813—71).

1. *Ifjúkora*. Buda. Családja: udvarhű arisztokraták. Hatások: Pruzsinszky, osztálytársai. Pest ébredező irodalmi élete. Példaképe: Kölcsey. Külföldi út.

2. *A realista regényíró*. 1845. A falu jegyzője. (A forradalom előkészítése). 1847. Magyarország 1514-ben.

3. *A reform-politikus*. 1839—48. A reformkorért küzd. 1848. V. K. miniszter. 1848—49. Külföldre megy: nem forradalmár. 1867. A kiegyezés minisztere. Műve: A kötelező népoktatás.

4. *Összegezés*: Osztálykorlátait áttörve, mint író, s politikus a forradalmat készítette elő.

Ehhez hasonlóan:

Zrínyi:

1. Ifjúkora.

2. A költő.

3. A politikus.

4. A vadvezér. (Vagy I., II. típust!).

Kölcsey:

1. Ifjúkora.

2. A hazafias költő.

3. A haladó ellenzék vezére.

4. Összegezés. (Révai!).

V. A TÉRKÉPES ÉLETRAJZ.

a maga térszerűségével megdöbbenő módon érzékelteti a költők hanyattatását az elnyomatás éveiben. Akkor alkalmazzuk, ha az egyes helységnevek szinte jelképesen összefonódnak az író életével, működésével. A „vaktérképet” a tanuló otthoni munkával készítse el előzőleg, a tanár pedig az óráközi szünetben rajzolja fel a táblára. Lássunk egy példát!

PETŐFI életének főbb állomáshelyei:

Kiskőrös (születése), Kiskunfélegyháza, Aszód, Selmec, Pápa (diákévei) — Pest (színész), Sopron (katona), Pozsony (másoló), Debrecen (tél) — Pest (Vörösmarty, Divatlap), Nagykároly (Szendrey Júlia). — Pest (márc. 15.), Erdély (harcok, Bem), Segesvár (hősi halála).

ADY: Ermindszent—Nagykároly, Zilah, Debrecen—Nagyvárad—Párizs—Pest.

Egy kis erőfeszítéssel tehát elérhetjük, hogy íróink, költőink a tanulók kedves ismerőseivé váljanak, s így később is szívesen olvassák műveiket.

Hoffmann Ottó

1. „A XX. kongresszus elítélte a marxizmus szellemétől idegen személyi kultuszt. Ez nem jelenti azt, hogy az íróink és költőink életét és munkásságát vagy az irodalmi hősöket ne állítsuk továbbra is oktató-nevelőmunkánk középpontjába. Ez a kongresszus iránymutatásának eltorzítása, betűragó magyarázata volna. Példaképek nélkül nem lehet fiatalságunkat kommunista emberré nevelni.

Az a feladatunk, hogy a nagy emberek (nagy írók) történelemformáló szerepét az eddiginél is határozottabban a marxizmus szellemében világítsuk meg. Az író! és költőt az teszi nagygyá, hogy saját korának társadalmi viszonyai között felismeri a haladó történelmi tendenciákat, a művészetét e tendenciák erősítése és a reak-

ciós tendenciák elleni harcra használja fel. A haladás szolgálata pedig minden történelmi korszakban egybeesik a népnek, minden érték alkotója érdekeinek a szolgálatával.

Ne csináljunk íróinkból és költőinkből merev, mozdulatlan szobrokat, hanem hozzuk őket emberi közelbe egyéni vonásaik segítségével. Olyan emberek voltak ők, mint mi azzal a különbséggel, hogy a lángész fénye lobogott bennük .

Emberi mivoltukból következik, hogy a világgal és önmagukkal küszködve alakul ki haladó világnézetük és művészetük. Még Petőfi is átélte a Felhők-ciklus világnézeti és emberi válságát.

Emberi mivoltukból következik, hogy sokszor tévedtek, sőt tragikusan helytelen útra tévedtek. Eötvös művészetét tönkreteszi 1848-as megfutamodása. Kemény Zsigmond élete azért tragikus, művésze azért annyira ellentmondásos és problémákkal terhes, mert szembefordult kora haladó törekvéseivel.

Ne formáljunk tehát íróinkat szobrokká, csak az élő, húsból-vérből való emberek válhatnak példaképpé. Az ilyenfajta tárgyalás megoldja az írók sokat vitatott „korlátainak” helyes megvilágítását is.*

* A cikk felhasználásához részletet közlünk az OM.-nek a XX. kongresszus iránymutatásához adott tájékoztatójából. (Szerk.).

A jubileumi úttörő kiállítás

A pécsi Úttörőházban június első hetében megrendeztük az első Baranya megyei és Pécs városi úttörőcsapatok, úttörő intézmények képzőművészeti és technikai kiállítását. E kiállítás az úttörőmozgalom 10 éves fennállása méltó megünneplésének egyik kifejező állomása volt.

Megyénk és városunk úttörő csapatai nagy ügybuzgalommal készültek a jubileumi évben a csapattörténet gyűjtéséhez. De az úttörőcsapatok belső életében is mélyreható változások következtek be. A csapat életének minden mozzanatában az idej tanévben érezhető volt az ünnepi hangulat. Ősszel és télen a befelé-fordulás, a vihar előtti csend jellemezte az úttörőcsapatainkat. Míg a tavaszi jubileumi sport és kulturális versenyek és a nemrég lezajlott nagy jubileumi úttörő találkozó és a kiállítás az egész évi munkán túl betekintést adott az úttörőmozgalom életébe.

Úttörőink nagy szorgalommal gyűjtötték a kiállításra legjobb anyagukat. A csapat történetét a legnagyobb ügybuzgalommal a pécsi általános iskolái közül a Meszes-telepi úttörők Gáboriné csapatvezető vezetésével dolgozták fel nagyszabású kartonokra és albumokra. A vidéki úttörőcsapatok közül a mecseknádasdi, magyar-széki, vajszlói, siklósi, szigetvári, kiskassai, villányi és mohácsi úttörők hozták el díszes feldolgozásban albumaikat és tablóikat a kiállításra. A pécsiek közül még a mecsekaljai, kertvárosi, Ágoston téri, Egyetem utcai, Alkotmány utcai és Vorosilov utcai iskolák úttörő csapatai tűntek ki csapattörténeti anyagaikkal.

A legmódszeresebben és a legrendszeresebben dolgozta fel a történeti anyagot az Alkotmány utcai iskola úttörőcsapata. A csapat névadójának — Varga Katalin — életét, munkáját, majd a csapat születése óta minden nagyobb mozzanatáról dolgozták fel az emlékeket.

Hasonlóképpen az Ágoston téri ált. iskola II. Rákóczi Ferenc névadóról szobrot állítottak és külön albumban egyesítették az úttörőcsapat nagyszabású rendezvényeit. A mecsekaljai ált. iskola úttörői összegyűjtötték, hogy „Kiből mi lett?” című album anyagát, amelyben az első úttörők jelenlegi munka- és életkörülményeiről adnak számot leírásban és fényképekben.

Igy sorolhatnánk a vidéki úttörő csapatok jeles gyűjteményeit is, közülük is kimagasló az ormánsági Vajszló úttörő csapatának dokumentációs néprajzi, gyűjtő, modellező, fotó, kézimunka anyagai. Vajszlóból Kiss Emil igazgató és Perics Péter csapatvezetők személyesen jöttek be, hogy elrendezzék nagy gonddal összeállított értékes anyagaikat.

A csapattörténeti anyag és dokumentációs anyag feldolgozásában a legjobban bevált módok az albumok, tablók, az úttörő 12 és a kispajtások 6 pontjának illusztrációja képekben.

A kiállítás másik része az úttörők képzőművészeti alkotásaiból tevődött össze. A képzőművészeti anyag közül rendkívül gazdag rajz-produkciókat nyújtott a kiállítás. A legjobbak: Pécsi: Ágoston téri, Szabadság úti, Pécs Úttörőház rajzsakkör. Vidéki: Szigetvár, Véménd, Babarc ált. iskolák.

Meginduló fejlődés mutatkozik a leánykézimunka területén.

Igen sok, főleg vidéki iskola vett részt horgolt, neccelt, kötött, hímzett, anyaggal. Ezen a téren az Ágoston téri ált. isk. kézimunka szakköre, a szigetvári, siklósi úttörő technikai állomás kézimunka szakkörei tűntek ki. Azonban a fiúkézimunka a fa, fém, agyag, papír, stb. anyaggal foglalkozó szakkörök a kiállítás bizonyítéka alapján nagyon messze elmaradtak. A kézügyességre és a munkára való nevelés ezen a téren adódó lehetőségeit nem használják ki úttörőcsapatunk. A kiállításon az úttörő intézményeken kívül egyedül a nagydobszai famegmunkáló szakkör mutatott be anyagot. E téren égetően fontos a kézimunkának tantervebe való felvétele. Eléggé elhanyagolt terület még a szobrászat és gyúrma munka is.

Itt is egyedül az úttörő intézményekben vannak szobrász szakkörök. A kiállításon a szigetvári Úttörő Technikai Állomás szobrász szakköre vitte el a pálmát, a pécsi Úttörőház szakköre előtt. Plasztika gyúrma anyaggal egyedül az Alkotmány utcai iskola vonult ki és aratott tetszést.

Rendkívül nagy érdeklődés mutatkozott az elektró — és rádió — technika irányában. Ezen a téren a pécsi Úttörőház rádió szakköre által elkészített rádió-lokátor jelentett kimagasló teljesítményt. A szakkör által elkészített rádió- és elektro készülékek aratták a legnagyobb sikert.

Itt szerepel Pandur Béla által néprádióban megépített szuper világvevője, Koltai Péter 3+1 világvevő rádió készüléke. Több úttörőnek gyufásdobozban hordozható detektoros rádióját láthattuk.

Kitűnt a szigetvári Úttörő Technikai Állomás rádiós szakköre is, Gárdosi László 3+1 rádiójával. Elektrotechnikában az egyházasharaszti ált. isk. kapcsoló tablája a kiállítás másik fénypontja. A Szabadság úti ált. isk. fizikai szakkörének erőmű telepén szemléletesen láthatja a nézőközönség, hogyan használja fel, az ember a vízienergiát áramfejlesztésre, az áram hogyan jut el a fogyasztó üzemekhez és a lakásokba.

Nem lenne teljes az értékelés, ha nem említenénk meg a kiállítás fogyatékos-ságait is. Míg az úttörő intézmények anyagait helyesen, levegősen helyeztük el, addig a vidéki és pécsi anyagok kissé zsúfoltak voltak.

Végül mik a tanulságai az első képzőművészeti-technikai és dokumentációs kiállításnak? Tegyük hagyománnyá, és rendezzük meg minden évben rendszeresen a kiállítást!

A politechnikai nevelés, a munkára való nevelés és az esztétikai nevelés egyik igen jó és hasznos eszköze.

Különösen elhanyagolt területeket, mint az asztalos, lakatos, könyvkötő, szobrász szakköröket, tehát a fiú kézimunkát iskoláinkban fel kell lendíteni. A kiállítást kb. 4000 úttörő és 1000 felnőtt nézte meg, a jövőben minden Pécs városi és minél több vidéki úttörő legyen részese a kiállítás közvetlen tapasztalatainak!

Helyes úton halad a rajz, a leánykézimunka és az elektrotechnikai érdeklődés kielégítése.

Ez a kiállítás híven tükrözi meggyénk úttörő mozgalmának 10 éves fejlődését, bár e rövid cikk keretében csak vázlatosan és nagy vonalakban tudtuk érzékeltetni azt a nagy munkát, mellyel a baranyai és pécsi úttörők méltóképpen ünnepelték e kiállítással az úttörőmozgalom egy évtizedes jubileumát.

Boros János

Gyakorlóéves tanítók látogatásának néhány tapasztalata

Fiatal nevelőink megyénk különböző községeiben szerzik meg a gyakorlatot sokoldalú tanítói munkájukhoz.

A Pedagógusok Szakszervezete Baranya Megyei Területi Bizottságának bevált jó módszere, hogy lehetővé és szervezetté teszi kezdő nevelőink látogatását a helyszínen való segítségét. Az 1955—56-os tanévet két pécsi képzőből kikerült 94 fiatal kezdte meg.

Salamon Vilma, a tanítónőképző pedagógiai tanárával úgy terveztük, hogy valamennyit meglátogatjuk, munkájukat a helyszínen segítjük. Ez a helyszíni segítség ér a legtöbbet, ezt nem pótolja a levelezés, vagy írásos anyag kiküldése.

E nagy és szép feladat teljes végrehajtására nem volt elég időnk a gyakorlóévesek szétszórtságára, illetve a mi iskolai elfoglaltságunk miatt. A hosszúra nyúlt téli szünet, az esős időjárás, a sáros utak megnehezítették látogatásainkat. A meglátogatott fiatal nevelőink többségénél lelkes, de botladozó munkát találtunk. Hivatásszeretetük, munkához való viszonyuk megnyugtató képet ad, törekednek arra, hogy elsajátítsák a jó oktatási módszereket, a helyes nevelési eljárásokat. Igazgatók véleménye általában pozitív a gyakorlóévesek munkáját illetően, állításuk szerint a tanácsokat meghallgatják, a rendelkezéseket képességük szerint végre is hajtják. Nagy öröm töltött el, amikor Kajsa László hidasi gyakorlóévesünkről igazgatója úgy nyilatkozott, hogy igen lelkiismeretesen, ügyesen látja el munkáját. Nagy Pál szőkei, Vass László sumonyi gyakorlóévesekről is hasonló véleménnyel volt igazgatjuk. Komlói József sellyei gyakorlóévesünk iskolai munkája elvégzése mellett kiveszi részét az ifjúsági szervezet tevékenységében is. Felsorolhatnánk még sok kezdő nevelőt, akik a falusi DISZ-szervezetek kultúr és sportfeléelősei.

Egyetlen növendékünkről kaptunk csak kedvezőtlen híreket. A tanítóképző igazgatójával azonnal kiszálltunk a helyszínre, az ügyet kivizsgáltuk, a hibát elkövető gyakorlóévesünkkel hosszasan elbeszélgettünk, azóta lényeges javulás következett be munkájában.

Tankönyvek, tételek időben történt kiküldésével igyekeztünk képesítővizsgálatra való készülésükben segítségükre lenni.

Jól esett látnom azt az örömet, amellyel fogadtak, amikor bekopogtam tantermeikbe. Várták a segítséget, a tanácsot, a bírálatot, vajon helyes úton járnak-e. Jó volt nézni, hogy természetesen otthonosan mozognak tanítás közben. A tízperces szünetekben és a megbeszéléseken nagy szeretettel beszéltek tanítványaikról, szülőikről és kartársaikról. Hálásan emlékeznek tanáraikra is.

Nagyon kedvező képet mutat a patronáló nevelők és az igazgatók jóindulatú segítsége. Több helyen tapasztaltam, hogy az igazgatóknak az iskolai munka végzésében való támogatáson túl gondjuk van arra is, hogy „kis tanítójukat” a képesítőre való felkészülésben is segítsék. Ki kell emelnem Nagy Lajos mecseknádasdi, Bodó László sásdi, Lőrincz József szászvári, Kresz József beremendi, Vicze József sumonyi, Hartmayer Konrád bodai igazgatókat, Halmai Antal olasz, Berger Józsefné beremendi, Mecseki Julia siklósi és Kiszler Henrik mecseknádasdi patronáló kartársak lelkes és áldozatos munkáját.

Ha ezévi tapasztalataimat összehasonlítom a múlt évivel, azt állapíthatom meg, hogy gyakorlóéveseknek az iskoláknál való elhelyezésben, a gondoskodás szempontjából nagy fejlődés tapasztalható. Nem jelenthetem ki azonban azt, hogy minden mindenütt rendben volna. Találkoztam olyan fiatalokkal, akiknek nem állt módjukban az, hogy meleg ebédet kapjanak naponként. Otthonról hozott száraz ételt fogyasztottak, pedig fejlődő szervezetük megkívná a tápláló, bőséges étkezést. Az új tanévben kihelyezésre kerülő gyakorlóévesek elhelyezésénél kívánatos volna arra ügyelni, hogy valamennyi étkezése előnyösen megoldódjon, aztán jön a többi kívánság, amit röviden úgy foglalhatok össze: olyan helyre osszák be kezdő nevelőinket, ahol fejlődésük minden szempontból biztosítottnak látszik.

Kádár Lajos

Szakszervezeti hírek

A Pedagógus Szakszervezet Területi Bizottságát Választó Küldöttközgyűlés március 20-án a Nevelők Házában megválasztotta a Pedagógus Szakszervezet Baranya Megyei Területi Bizottságát.

A küldöttközgyűlés az alábbi elvtársakat választotta meg:

Rendes tagok: Maróti György elnök, Ped. Szakszerv. Terv. Titkárság Pécs, Sárdi Mária isk. felelős, Berényi Ü. Sándorné TB. felelős, Gyógyped. iskola Pécs, dr. Rajzai Péter bér- és munkaügyi felelős, Vorosilov u. isk. Pécs, Lőrincz József munkavédelmi felelős, Gépipari Techn. Pécs, Horváth József gazdasági felelős, Petőfi úti ált. isk. Pécs, Koltai Ferenc Nevelők Háza igazgatója Pécs, Náthli József orosz szakfelügyelő, Petőfi úti ált. isk. Pécs, Tatár Béla ált. isk. igazgató Pécs, dr. Kelemen László tanszékvezető főiskolai tanár, Ped. Főisk. Pécs, Dobra János hivatalsegéd, Vorosilov u. ált. iskola Pécs, Bujdosó László igazgató Pécs, Vorosilov u., Nagy Lajos igazgató Mecseknádasd.

Póttagok: Lóránt Péter igazgatóhelyettes Komló, Metzing Józsefné ált. isk. nevelő, Pellérd, Gyulavári László gimnáziumi igazgató Pécs, Nyilasi Lászlóné óvónő Pécs, Boros János, a pécsi Úttörőház igazgatója.

Számvizsgáló bizottsági rendes tagok: Bátor Jenő általános iskolai igazgató Pécs, Dékány István gimn. gondnok Pécs, Tüskés Tibor gimn. tanár Pécs, Bognár Józsefné gondnok Pécs, Tóth Lajos Pécs.

Póttagok: Csirke József hivatalsegéd Pécs, Gyúró Istvánné Gyógyped. isk. Pécs, Jeviczki József Pécs.

*

32 000 Ft-ot kapott városi tanácstól és a 12-es tanácstagi körzettől a Mohács külv. iskola.

*

A drávaszabolcsi iskola tanulói kollektív színházlátogatáson vettek részt Pécsen, ahol a Szélből szótt királyság című előadást tekintették meg.

*

A beremendi iskola tanulói kollektív színházlátogatáson, a Kolumbus-t tekintették meg Pécsen.

*

Helyesbítés: Az Iskoláink Nevelőink 1956. áprilisi számában Tatár Béláné pécsi nevelő kitüntetéséről adott hírünk téves volt.

*

Nagyobb iskoláink többségében megtartották a *második munkaértekezletet*. Ezek közül kiemelkedően jól sikerült a Vorosilov úti ált. iskola munkaértekezlete, ahol a házi feladatok kérdését vitatták meg.

Időszerű témát beszéltek meg a Leówey Klára Gimnáziumban dr. Tárkányi Ernőné sz. b. elnök irányításával az évvégi ismétlésekről.

A Tanítóképző és a Széchenyi Gimnázium nevelőtestülete az új Rendtartás vitáját szervezte meg munkaértekezletén. Előadónak dr. Csaba László elvtársat kérték fel.

Ilyen és ehhez hasonló jól megszervezett, a nevelőket érdeklő témával foglalkozó munkaértekezlet sok segítséget ad az illető iskola pedagógusainak oktató-nevelő munkájához, hozzájárul az egységes nevelői eljárások kialakításához.

*

Megkezdődtek a *második negyedévi szakszervezeti taggyűlések*. Ennek megtartásában Pécs város iskolái járnak elől. E taggyűléseket felhasználják az évvégi feladatok elvégzésére való mozgósításra, szakszervezeti munkaterv megvitatására, üdülések megbeszélésére, az idei év ideológiai és szakmai továbbképzésének bírálatára, stb.

Sz. B. elnökeink és bizalmijaink beszámolójuk bevezetőjében az új 5 éves terv irányelveiről adnak rövid tájékoztatót. —

*

A bezedeki nevelőtestület által kezdeményezett gyűjtés az árvízkárosult pedagógusok részére még folyik. A Pedagógusok Szakszervezete járási bizottsága Mohács 541—802. sz. csekkszámlájára eddig beérkezett összeg 70 ezer forint.

*

Jó tudni:

Kedvezményes vagy ingyenes gyógyfürdőjegyekről.

A meleg fürdőre Harkányba, Hajdúszoboszlóra, Keszthelyre (Hévízre autóbusszal lehet átjárni) önköltséges jeggyel beutalt dolgozók a körzeti orvos javaslata alapján a Baranya Megyei SZTK Alközponttól igényeljük a fenti helyekre szóló fürdőjegyet. A helyszínen a kedvezményes, vagy ingyenes fürdőjegyet a fürdőigazgatóság nem biztosít! A SZOT, vagy turista beutalóval Balatonfüreden üdülő dolgozóknak, amennyiben a szénsavas fürdőt igénybe kívánják venni, a fürdőjegyet szintén az állandó lakóhely szerint illetékes SZTK Alközponttól kell kérniök.

Féláru. vasúti jegy igénybebevételéről és felhasználásáról.

Minden tényleges munkaviszonyban álló szakszervezeti tag évente egy alkalommal szabadsága alatt féláru jegy váltására jogosító utalványra jogosult. Az utalványt a járási szakszervezeti bizottságtól kell igényelni. Azon rajta kell lennie: a munkáltató aláírásának és pecsétjének, valamint a szakszervezeti bizottság aláírásának és pecsétjének. Utalványra csak tényleges munkaviszonyban álló dolgozó jogosult, tehát nyugdíjas nem. A dolgozóval együtt mehet a felesége, és 10—18 év közötti gyermekei. Ezek csak a dolgozóval *együtt* utazhatnak, tehát külön nem. Ha a feleség dolgozó, külön jogosult ilyen utalványra. Ebben az esetben a férj utalványával nem utazhat. A szakszervezeti bizottság a kiadott utalvány számát bejegyzí a szakszervezeti tagsági könyvbe. A vasúti igazolvány csak a szakszervezeti tagkönyvvel együtt érvényes.

Pedagógus szolgálati földek után járó beadásról.

A pedagógus szolgálati földekről rendelkezik a 28/1956. (OK, 6.) OM. számú utasítás. Ugyanez az utasítás rendelkezik a szolgálati földek utáni beszolgáltatásról is. E szerint terménybeadásra a pedagógus szolgálati földek után az alábbi mértékig nem kötelezhető:

egyedülálló pedagógus egy kat. holdig,
családos (nős) pedagógus másfél kat. holdig,
az olyan családos pedagógus, akinek közös háztartásában négynél több eltar-
tottja van, 2 kat. holdig.

Köteles azonban szolgálati földet használó pedagógus kat. holdanként 3 kg.
tojás, vagy baromfi, vagy ennek megfelelő mennyiségű sertézsír beadásának eleget
tenni.

Az egy községben működő pedagógusok szolgálati földjének közös művelése ese-
tében nem az együttes, hanem az egy-egy pedagógusra ténylegesen eső földterületet
kell adó- és beadási alapul tekintetben venni.

Pedagógiai tanácsülés

A Megyei Oktatási Osztály mellett működő Pedagógiai Tanács, a Megyei
Testnevelési és Sportbizottsággal és Pécs Város Oktatási Osztályával együttműködve
1956. július 13-án megvitatta a Baranya megyei és Pécs város iskolai testnevelési
és sporthelyzetét.

Az értekező foglalkozott a testnevelés személyi és tárgyi feltételeivel, a peda-
gógusképzéssel, a testnevelő tanárok továbbképzésével. Megvitatta a tanítási órán
folyó testnevelési munkát, különös tekintettel a tantervi anyag elvégzésére, a tan-
menet és óravázlat készítésére, a tanárok óravezető munkájára és az osztályozásra.
Az értekező meg tárgyalta az iskolai sportmunka kapcsán az iskolai versenyek
eredményeit, a folyamatos felkészítés problémáit, valamint az irányító és ellenőrző
munka helyzetét.

Értékes és színvonalas vita után a megyei és városi iskolákban folyó testneve-
lési és sportmunka megjavítása érdekében az értekező a következő határozatokat
hozta:

1. Az értekező javasolja, hogy a megyei és városi tanács oktatási osztályai
hassanak oda, hogy az igazgatók, segédfelügyelők és szakfelügyelők a testnevelési
munka értékelésénél, elsősorban a tanulók tárgyi tudását, a tantervi anyag elvég-
zését vegyék figyelembe, valamint fordítsanak nagyobb gondot a testnevelési órán-
kon a nevelőmunka megfigyelésére és tudatos fejlesztésére. A tanárok munkájá-
nak elbírálásánál elsődleges a tanulók egésze irányában kifejtett oktató-nevelő
munka legyen.

Az értekező javasolja az oktatási osztályoknak, hogy a tanév elején az általá-
nos tanulmányi felügyelők és az igazgatói munkaközösségeken belül, esetleg külön
megbeszélésen adjanak segítséget az általános tanulmányi felügyelőknek és iskolai
igazgatóknak a testnevelési munka ellenőrzéséhez és irányításához.

2. Tekintettel, hogy egész közoktatásunkban a nevelőmunkát állítottuk elő-
térbe, de a testnevelési és sportmunkában még igen kevés előrehaladás történt-e-
téren, biztosítani kell, hogy a testnevelő tanárok fokozottabban használják fel a
testnevelést és a sportot a nevelőmunka javítására. Fokozottabban támaszkodjanak
annak érdekében az ifjúsági szervezetekre: használják fel az ifjúsági szervezet
nyújtotta lehetőséget a testnevelés és sportélet fejlesztésében, segítsék az ifjúsági
szervezet ilyen irányú munkáját.

Az értekező javasolja az Oktatásügyi Minisztériumnak, hogy a Pedagógiai
Tudományos Intézet, illetve a Testnevelési Tudományos Tanács segítségével dolgozza
ki a szaktárgyon belüli nevelőmunka elvi és gyakorlati kérdéseit.

3. Mivel az általános iskolák alsótagozatában különösen gyenge a testnevelési
munka a megyei és városi oktatási osztályok adjanak tájékoztatást az alsótagozati
felügyelőknek a testnevelés tanításával és ellenőrzésével kapcsolatban.

Az oktatási osztályok tegyenek határozott intézkedést annak érdekében, hogy az összevont alsótagozati tanulócsoporthoz az ének és testnevelési foglalkozások közötti aránytalanság megszűnjön. Szükséges lenne a tanítóképzők ilyen irányú munkájának felülvizsgálata is (bár ez valószínűleg csak a tanítóképzés általános problémájának megoldása útján oldható meg).

4. Az értekezlet javasolja az Oktatásügyi Minisztériumnak, hogy vizsgálja felül a testnevelési tanárképzés helyzetét. Ugyalátszik ugyanis, hogy az általános iskolai testnevelési szakosigény kielégítésére a jelenlegi felvételi keret korántsem elegendő.

Kívánatos lenne a Pedagógiai Főiskolán a testnevelésnek több szaktárggyal való kapcsolása, a kétszakos képzés keretén belül. (A biológia mellett földrajz, orosz, magyar, stb.).

Kisgimnáziumok szükségletét és egyéb szempontokat is figyelembevéve a kétszakos képzés bevezetése helyesnek mutatkoznék a tanárképzésben a testnevelési főiskolán is.

5. Az értekezlet javasolja az Oktatásügyi Minisztériumnak, a testnevelési levelező tanfolyamok kétszakon való újbóli beindítását. Ezek a tanfolyamok ugyanis a káderezés kielégítésének (az elmúlt idők tapasztalatai szerint) igen szükséges formái lehetnek. Szükséges a tanfolyamokra való kiválogatást feltételekhez és megfelelő követelményekhez kötni. A testnevelési gimnáziumból kikerültek számára szintén levelező tanfolyamokon, kellene biztosítani a megfelelő szakképzés megszerzését (két szakon) és ezt kötelezővé tenni.

6. Az értekezlet javasolja az Oktatásügyi Minisztériumnak, hogy rendezze a testnevelők továbbképzését és ennek érdekében minél előbb állítsa fel a tervbevetett testnevelési tanszékét a Központi Továbbképző Intézetben.

7. A megyei és városi oktatási osztályok tegyenek határozott rendeleti intézkedést az egyes iskolákban a tantárgyfelosztásában, a kétszakos nevelők elosztásában mutatkozó hibák és a testnevelési tanterv és útmutató hiány megszüntetésére.

8. Tekintettel arra, hogy az elmúlt tanévben versenynaptárban nem szereplő különböző versenyek nagymértékben túlterhelték a tanulókat, az értekezlet javasolja az Oktatásügyi Minisztériumnak, hogy a versenynaptárt az OTSB-vel és a DISZ-el összehangolva készítse el. Hasonlóképpen a megyei és Pécs városi oktatási osztályok, az MTSB, VTSB, valamint a DISZ Bizottságokkal együttesen beszéljék meg a tanév elején a sportversenyek programját és a programban nem szereplő versenyekkel és rendezvényekkel semmiféle szerv ne terhelhesse a tanulókat. Így kell elérni, hogy kevesebb verseny legyen. A versenyre az iskolák a tanulókat folyamatosan és megfelelően felkészítsék.

9. Az Oktatásügyi Minisztérium és az OTSB rendezze végre az általános és középiskolai sportkörök többször felvetett megoldatlan helyzetét, szüntesse meg a pártfogolási rendszert, hogy megoldódjanak azok a pedagógiai nehézségek, amelyek a tanuló ifjúságnak a különböző sportkörben való foglalkoztatásából adódnak, valamint, hogy biztosítást nyerjen az iskolai tanulók szélesebb tömegeinek a sportmunkába való bekapcsolása.

10. Az értekezlet kéri az Oktatásügyi Minisztériumot, hogy a szervezési munkában olykor jelentkező hibákat küszöbölje ki. (Pl. nyári továbbképzésre vonatkozó utasításnak, valamint a nyári úszótanfolyamok anyagi fedezetének késedelmes leköltetése, bizonyos felszerelési tárgyak megrendelésének rövid határideje, ami a tanév befejezése után a szervező munkát megnehezítette).

11. Az értekezlet javasolja az OTSB-nek, hogy a testnevelésre és sportra fordított állami költségvetés keretéből az iskolai testnevelés jelentőségéhez és súlyához mérten az eddiginél nagyobb támogatásban részesüljön.

12. A megyei és városi oktatási osztályok az illetékes TSB-vel egyetértésben szorgalmazzák a nyári szünidő alatt és a továbbiakban is a megye és város iskoláinak sikeres részvételét a Hajdu-Bihar megyei versenyfelhívásban foglalt létesítmény építési mozgalomban. El kell érni, hogy sportlétesítmények építése szerepeljen községi politikai tervekben is.

A Megyei Oktatási Osztály kötelezze, a városi Oktatási Osztály szorgalmazza, hogy minden

a) osztott iskolában: ugrógödör, kézilabda és röplabdapálya,

b) részbenosztott iskolában: ugrógödör, röplabdapálya és kézilabda kapu (félpálya),

c) osztatlan iskolában: ugrógödör és röplabdapálya legyen.

Különösen az osztott és részbenosztott iskoláknak javasolja az értekezlet, hogy a téli testnevelési órák megtartásához biztosítsanak szükségtermet. (Kulturterem, nagyobb osztályterem). Valamennyi iskolának javasolja az értekezlet, hogy a tantervben is felsorolt olyan eszközöket és szereket, melyeket házilag is elő lehet állítani (ugrómérce, maroklabda, babzsák, tornabot, váltóbot, stb.). Az iskolák az Sz. M.-ek segítségével készítsék el.

13. A kulturterem tornaterem céljaira való igénybevételét a téli időszakban nagyban akadályozza, hogy azok fűtése nem biztosítható. Ezért az oktatási osztályok tegyenek intézkedést, hogy még ebben az évben a fejlesztési póthitel keretében, jövőre pedig a költségvetés elkészítésénél a tornaterem céljára felhasználható kulturterem fűtésére, üzemeltetésére a megfelelő összeget betervezzék és biztosítsák.

14. Az értekezlet javasolja a Dunántúli Naplónak, hogy foglalkozzon többet az iskolai testnevelés kérdéseivel.

Pécs, 1956. július 13.

Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa áprilisi 4-e alkalmából Takács Gyulát, a MT. VB. Oktatási Osztály vezetőjét a „Szocialista Munkáért Erdemérem”, Kaszás Jánost, a pécsváradi járási tanács oktatási osztálya tanulmányi felügyelőjét „Munkáért Erdemérem” kitüntetéssel tüntette ki.

*

A tanév közben a Népművelési Miniszter „Szocialista Kultúráért” kitüntetésben részesítette az alábbi nevelőket:

Bálint József ált. isk. nevelő Bár, Mikicsér Rudolfné ált. isk. nevelő Rózsa-fa, Pillinger Béla ált. isk. nevelő Véménd, Kiss Emil ált. isk. nevelő Vajszló, Jesits Dénes ált. isk. nevelő Drávasztára, Szilágyi Béla ált. isk. nevelő Dunafalva, Nagy Lajos ált. isk. nevelő Mecseknádasd, Nemes János ált. isk. nevelő Hosszúhetény.

*

A Pedagógus Nap alkalmából a Népköztársaság Elnöki Tanácsa „Szocialista Munkáért Erdemérem” kitüntetését adományozta Krivanek Vilmos pécsbányatelepi általános iskolai igazgatónak.

A Minisztertanács „Kiváló tanár” kitüntetéssel jutalmazta Bednár Imre Pécszabolcsi általános iskolai tanárt és Lőrincz József szászvári általános iskolai igazgatót.

Hernádi János szajki igazgató tanító-nak pedig „Kiváló Tanító” kitüntetését adományozta.

Az Oktatásügyi Miniszter „az Oktatásügy Kiváló Dolgozója” kitüntető címet adományozta az alábbi elvtársaknak:

Ács Margit gyermekotthoni igazgató Bükkösd, Acházt Irméné középisk. szakfelügy. Pécs, Ballér Endre gimn. tanár, Pécs, Bartek Margit ált. isk. nevelő Pécs, Békei Lászlóné ált. isk. tanár Pécs, Budai Lajosné ált. isk. vez. ig. Pécs, Csermák Margit ált. isk. nevelő Pécs, Fenyvesi Mihályné óvónő Pécs, Gábori Imréné ált. isk. tanár Pécs-Meszes, Harmath György gimn. igazgató Mohács, Hámor János me-

gyei tanulm. felügyelő Pécs, Kovács Lajos körz. ig. Mágocs, Kraft Lajosné ált. isk. nevelő, Kőszegi István igazg. h. Pécsbányatelep, Németh István körz. ig. Bicsérd, Müller Róbertné ált. isk. ig. h. Pécs, Pusztai János helyettes ig. Villány, Sáfrány József igazg. h. Pécs-Kertváros, Sövényi Antal vezető tanító Mecsekfalva, Szabó József pécsi járási tanulm. felügyelő, Széki Sára középisk. tanár Pécs, Udvari Ferenc ig. h. Mohács, Vajda Zoltán ig. h. Sásd, Weyze Keresztély ált. isk. tanító Vasas, Weber Mária óvónő Véménd.

*

A Népművelésügyi Miniszter „Szocialista Kultúráért” kitüntetéssel jutalmazta az alábbi elvtársakat:

Füstös Józsefné népművelési ügyvezető Sásd, Konrad Béla kultúrotthon igazgató Gerényes, Regős Lajos kultúrotthon igazgató Liptód, Sértő Károly népművelési ügyvezető Bükkösd, Szilvási István kultúrotthon igazgató Ócsárd, Vicze József népművelési ügyvezető Sumony.

*

A Megyei Tanács Oktatási Osztálya és a Megyei DISZ Végrehajtó Bizottsága az úttörő jubileum alkalmából, az úttörőmozgalomban végzett munkájuk elismerésül oklevéllel és pénzjutalommal jutalmazta az alábbi elvtársakat:

Almási István kémesi úttörővezető, Barabás János villányi úttörővezető, Bertalan József nagynyárádi úttörővezető, Csik Jenő szentegáti úttörővezető, Dorosits József olaszi úttörővezető, Hegedüs Istvánné tótszentgyörgyi úttörővezető, Lantos József palotabozsoki úttörővezető, Nagy István dunaszekcsői úttörővezető, Márton Aladár magyarorszáki úttörővezető, Perits Péter vajszlói úttörővezető, Szántó Lajos Mohács külv. isk. igazgató, Szabó Károly hosszúhetényi igazgató, Várnai Ferenc hidasai úttörő csapatvezető, Vicze Lajos sellyei úttörővezető.

*

A Baranya Megyei Tanács és Pécs Város Végrehajtó Bizottsága oktatási osztályai, oktató-nevelő munkájuk elismeré-

séül oklevéllel tüntették ki az alábbi elvtársakat:

Ács János nagydobszai körzeti igazgató, Beszik Lajos dunaszekcsői igazgató, Erdélyi József komlói belv. iskola, Hamvas János szigetvári járási szakfelügyelő, Kaltenbach Ádám nagyhajmási ált. isk. igazgató, Kiss Antal homorudi igazgató, Klár Emília gyermekotthoni nevelő Bükkösd, Kovács Menyhért mohácsi gimn. tanár, Raffai Ernő mohácsi vezető igazgató, Szabó Ferenc patapoklosi iskola-vezető, Vass Sarolta gyermekotthoni nevelő Bükkösd, Vörös István siklói általános iskolai nevelő.

*

A DISZ, Központi Vezetősége az Úttörő Mozgalom 10 éves jubeliuma alkalmából „Kiváló Úttörő Vezető” kitüntető címet adományozta az alábbi elvtársaknak:

Almási István Kémes, Jambrich Kázmérené Szigetvár, Kapitány Sándor Siklós, Mozsgai Margit Pécs, Perits Péter Vajszló, Révész Dénes Mozsgó.

*

Az Országos Béketanács „Aranykoszorús Békejelvény”, illetőleg „Ezüstkoszorús Békejelvény” kitüntetésben részesítette az alábbi elvtársakat:

Bedegi József Teklafalu (Ezüstkoszorús), Koltai Ferenc Sellye (Ezüstkoszorús), Mécsáros László Majs (Aranykoszorús).

*

Az árvízvédelemben tanúsított példamutató helytállásukért és jó szervező munkájukért az MTVB Oktatási Osztálya oklevéllel és pénzjutalommal tüntette ki Kovács Menyhért és Raffai Ernő mohácsi pedagógus elvtársakat.

*

Mohácson a Pedagógus Nap alkalmából az Oktatásügyi Minisztérium és a Pedagógus Szakszervezet adományaként 146.000 Ft-ot juttattak 32 árvízkárosult pedagógus családnak. A kitüntetett és megjutalmazott pedagógusokat köszöntjük és további munkájukhoz sikert és eredményeket kívánunk.

*

A Baranya Megyei Tanács VB. Oktatási Osztálya május 16 és június 12-e közötti időben brigádvizsgálatot végzett a szigetvári járásban. A brigádvizsgálatot lezáró értekezleten a járási Párt-Végrehajtó Bizottság és a Járási Tanács vezetőinek jelenlétében a Megyei Oktatási Osztály értékelte a szigetvári járás oktatási osztályának irányító és ellenőrző munkáját, az iskolákban folyó oktató-nevelő munka eredményeit és hiányosságait. Az értékelő értekezleten résztvettek a megye többi járási oktatási osztályvezetői és igazgatói is a tapasztalatok kicserélése céljából. A brigádvizsgálat során bebizonyosodott, hogy a szigetvári járási oktatási osztály a járás specialisan kisiskolai helyzete, valamint a személyi hiány ellenére is eredményes munkát végez, különösen a biológiai oktatásban, a gyakorlókertek munkájának megszervezésében, az iskolai sportversenyek megrendezésében. Ugyancsak dicséretet érdemel a járási oktatási osztály pontos, jó adminisztrációs munkájáért, a tanulmányi felügyelők pedig lelkiismeretes, alapos iskolai ellenőrzéseikért. A brigádvizsgálat záróértékelésének kivonatát a járási oktatási osztályoknak és igazgatóknak megküldi a Megyei Oktatási Osztály.

*

Bosnyák Momirné Mohács belvárosi fiú-iskolai nevelő az Első Békekölcson 10. sorsolásnál, május 20-án 200 Ft-os kötvényével megnyerte a 100.000 Ft-os főnyereményt. Tanulói, nevelőtársai és a város összes pedagógusa körében ez a nyereség ösztönözött örömet keltett.

*

A Mohács belvárosi fiúiskola levelezési kapcsolatot indított a jugoszláviai Noviszad magyar iskolájával. Az iskola tanárai és tanulói nagy örömmel írták leveleiket. A belvárosi fiúiskola háromnapos látogatásra hívta meg az újvidéki iskola igazgatóját és két munkatársát, hogy a kapcsolatokat további kiszélesítését megbeszélhessék.

E szám munkatársai:

A Nagy Lajos Gimnázium történelmi munkaközösségének tagjai Pécs, Bertényi József a pécsi járási Tanács Oktatási Osztály vezetője, Borbély Ilona általános iskolai szakfelügyelő Pécs, Boros János, az Úttörőház igazgatója Pécs, dr. Écsy Ö. István gimnáziumi igazgató Szigetvár, Hámor János megyei tanulmányi felügyelő Pécs, Hoffmann Ottó általános iskolai tanár Szederkény, Kádár Lajos, a Tanítóképző gyakorló iskolájának vezetője Pécs, dr. Kelemen László Ped. Főiskolai tanszékvezető tanár Pécs, dr. Komlósi Sándor Ped. Főiskolai docens Pécs.

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Dr. Kelemen László:</i> A mindenoldalúan fejlett kommunista személyiség kialakításának néhány lélektani és pedagógiai problémája az egyes életkorokban	3
<i>Bertényi József:</i> Harcban a pécsi járás körzetesítési programjának megvalósításáért — — — — —	15
<i>Dr. Komlósi Sándor:</i> Hogyan készítsük feljegyzéseinket tanítványaink családjáról? — — — — —	18
<i>Borbély Ilona:</i> A pécsi általános iskolák történelem tanárainak továbbképzése	22

A SZAKTÁRGYI OKTATÁS KÉRDÉSEI

<i>Hámor János:</i> A megyei felszabadulási tanulmányi verseny tapasztalatai — —	25
A pécsi Nagy Lajos Gimnázium történelmi munkaközösségének tagjai: Történelemtanításunk az SZKP XX. Kongresszusa után — — — — —	34
<i>Dr. Écsy Ö. István:</i> Néhány szó a középiskolai magyar nyelv- és irodalomtanítás egyes problémáihoz — — — — —	38
<i>Hoffmann Ottó:</i> Az életrajzok tanítása az általános iskola VIII. osztályában —	42

FEJLESSZÜK AZ IFJÚSÁGI SZERVEZETEK MUNKÁJÁT!

<i>Boros János:</i> A jubileumi úttörőkiállítás — — — — —	48
---	----

SZAKSZERVEZETI MUNKA

<i>Kádár Lajos:</i> Gyakorlóéves tanítók látogatásának néhány tapasztalata — —	50
Szakszervezeti hírek — — — — —	51
Pedagógiai tanácsulés — — — — —	53
Hírek — — — — —	56
E szám munkatársai — — — — —	58

Készült 1000 példányban

Felelős kiadó: Takács Gyula

Pécsi Szikra nyomda 173.

F. v. Melles Rezső